De oudste zoon

Elisabeth Zernike

bron
Elisabeth Zernike, *De oudste zoon*. Em. Querido, Amsterdam 1937

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/zern001ouds01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

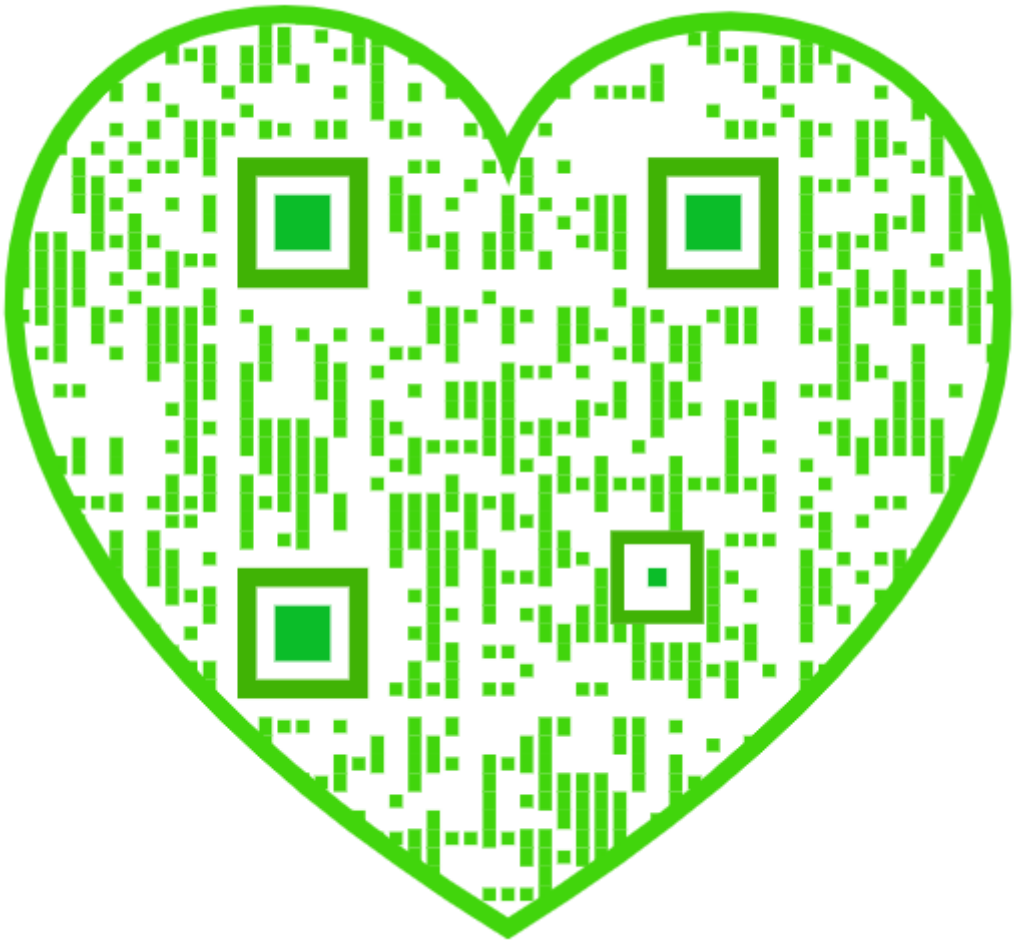

I

Korenvelden aan weerskanten van den weg, links leek de ondergaande zon te balanceeren op twee hooge, rechte aren. Achter de kromming was het dorp; ho, vaart minderen hier. Hij reed nog niet volkomen veilig, misschien vond hij het nog te leuk, een beetje opwindend, en hij keek naar alles, die roode zon, dansend op het koren. Nu voelde hij Sander's hoofd in zijn nek.

- Ik stuur door het dorp, wacht, ik klim wel over de bank, schuif dan naar rechts, jô.

Neen, dit hadden ze nooit eerder gedaan, onder het rijden van stuur verwisselen, dàt moesten de oudjes niet zien.

- Gek gaat dat, zei Sander grinnikend; probeer nog even dat stuur te houden. Zoo. - Hij gleed van de leuning af op de bank, de wagen schokte. Een seconde leek het waanzin, ze lachten met open mond.

- Nu gaan we onze voorgangers inhalen, maar zonder dik te doen, zoo heel gewoon, weet je, zelfs met een voorzichtige slier. Hij meerderde hun vaart. Een honderd meter voor hen reed een auto van oud model, die zwaar onder het stof zat. - Miel, zei Sander, dat lijkt wel het hobbel-de-bobbel-Fordje van je vader.

- Waarachtig, zei Miel, maar denk aan de bocht.

Sander gaf een lang signaal, het Fordje week niet.

- Ik ruik een verflucht, hij is het; uithalen, oompje, toe dan!

De grijze wagen voor hen nam de bocht zonder veel vaart te minderen, maar hield nu rechts. De jongens schoten vooruit. Een oogenblik zag Miel het scherpe gezicht van zijn vader, hij stak zijn hand tot groet omhoog, die nauwelijks boven zijn schouder heffend, zag in een flits dat Sander op dezelfde manier groette, zoo mogelijk nog achteloozer, en dacht: vader is oud geworden. Zijn neef grinnikte.

- Even ongeschoren als de Ford.

Ze voelden beiden iets heldhaftigs, door hun wildleeren handschoenen, en de vaart van hun wagen, maar toch kwam er over Miel ook een lichte beklemming, hij besefte plotseling dat de vacantie haast voorbij was en hij wist niet wat zijn vaders terugkomst zou uitwerken.

- De oude Fiat is er een dandy bij, zei Sander.

Miel trok even met zijn schouders.

- Ik zie vader al een auto schoonmaken, hij heeft natuurlijk geschilderd zoolang het licht was.

Meteen voelde hij zich benieuwd naar zijn vaders werk, en hij wist dat het hem hinderen zou als moeder iets zei over dilettantisme, of tante Jet een opmerking maakte, waarop vader niet inging. Hij wilde nu graag thuis zijn, en tegelijkertijd huiverde hij een beetje voor de groote menschen, oom Sander, tante Jet, grootvader, zijn moeder.

Na deze berken kwam de boerderij van Floris, en dan ‘De Veldbloem’, het huis van grootvader, een laag, wit huis, achter een verwilderd weiland. Hij had het vreemde gevoel, dat deze zomer al herinnering was geworden. Maar och, dacht hij haastig, dat had ik immers een week geleden ook, toen het zoo najaarsachtig regende, en moeder uit haar humeur was, dat gaat weer voorbij.

Het oude hek van den oprit was half dicht gevallen.

- Ha, zei Sander, met een heel zacht stootje het openduwend. Nou, hoe doe ik dat?

Vlak achter hen hoorden ze het signaal van de Ford.

Den volgenden morgen liep Miel om het huis heen voor hij ging ontbijten. Hij merkte wel dat hij een beetje onrustig was, zelfs voelde hij iets spiedends in zijn blik. De kleintjes, Wim en Doortje, had hij al in de wei gezien. Nu hij stil stond onder het raam van hun slaapkamer, hoorde hij de stemmen van zijn vader en moeder. Een moeder had hij eigenlijk niet, moest hij denken, die was gestorven toen hij één jaar was, maar vader trouwde opnieuw. Eigenlijk wist hij natuurlijk niet anders, of de moeder van de kinderen was ook de zijne, maar een enkelen keer wilde hij zich graag vreemd voelen aan haar, zooals gisteravond, toen vader thuis kwam. - Ach, ben je daar? dus je komt werkelijk nog terug. Haar gezicht stond strak en onverzettelijk. Toen legde ze haar handen

op vaders schouders en keek hem glimlachend aan. Als een groot schilder?

- Dag vrouw; ja, ik heb veel gewerkt Maar vanavond laten we de boel rusten, ik heb de garage op slot gedaan. Hij keek naar den sleutel in zijn hand. Morgen is het weer licht. Zoo, waar zijn de kinderen?

De jongen wist niet of hij zich zijn vaders thuiskomst anders had voorgesteld. Hij liep nu langs de studeerkamer, de deuren naar den tuin stonden open, maar er was niemand. Grootvader had iets gezegd over zaken doen in de stad, maar hij kon *nu* toch nog niet weg zijn? of wilde hij vader ontloopen? Och nee, hij sliep natuurlijk nog. Vader was even goed zijn schoonzoon als oom Sander, waarom zou hij hier dan niet logeeren met zijn vrouw en kinderen? Bovendien was hij vier weken weg geweest.

Weer stond Miel een oogenblik stil. Hij tilde den deksel op van de regenton, en keek naar het heldere, donkere water. Ik alleen, dacht hij, ik hoor er niet bij. En ik weet niet wat ik worden wil, vader zal ernaar vragen, en ik heb eigenlijk vergeten erover te denken. Nou ja, het was vacantie. Maar hij voelde het ontoereikende van dat excuus. Hij liep langs de keuken en ging de eetkamer binnen.

Aan de tafel zaten Eva en Jetty, tusschen hen in lag een boek dat ze aandachtig bekeken; blijkbaar hadden ze hem niet hooren aankomen.

- Morgen, zei hij, en zag een schok door Eva gaan. Maar Jetty hief haar gezicht op.

- Zoo, Michiel Jacobszoon, kom je ontbijten? Ze sloeg het boek onhoorbaar dicht en verborg het op haar schoot.

Hij dacht dat hij wel zoo ongeveer wist wat ze in 't geheim lazen; in grootvaders boekenkast stonden wel vier van zulke boeken, over sexueelen omgang en zoo. Hij las ze ook, maar bovenop het bibliotheektrapje, met zijn handen vlak bij de open plek, waar het boek in paste, op de hoogste plank, en hij begreep de onbeschaamdheid van de meisjes niet, die het zoo ver dorsten mee te nemen. Hij liep naar het buffet, en schonk zich thee in.

- Zijn er al menschen geweest? vroeg hij, en voelde zelf dat hij geprikkeld was. Daar zaten die kinderen, ze hadden waarachtig alle twee een moeder, maar niemand lette op hen.

- Nee, zei Jetty, en lachte met dichten mond; gelukkig niet. Kom, Eef.

Hij stond nog met zijn rug naar hen toe.

- Zetten jullie dat boek op zijn plaats, bovenste plank, en blijf er in 't vervolg met je vingers af, zei hij.

Jetty liep langs hem, en sloeg hem met haar kleine hand op zijn schouder.

- Dag joggie, je bent braaf, hoor! en toen met half gesmoorde stem, alsof ze wild stoeiend tegen een

hond sprak: zoete knul, zoete knul.

Miel ging in de open deur staan en dronk langzaam zijn thee; de meisjes liepen grinnikend weg, het boek hielden ze bij zich. Een oogenblik was hij bang, dat ze naar de kinderen in de wei zouden gaan, maar blijkbaar kwam dat niet in hun hoofd op. Ze wendden zich meer naar links, en verdwenen tusschen het donkere dennenhout. Kon je in dat veel te dichte boschje loopen? Of moest je er als een dier doorheen gaan? ‘Het heksenbosch’, zeiden de kleintjes, omdat het er geheimzinnig was; hij vond het er vooral vaal en doodsch. Dus daar kropen die twee in, verborgen zich met het boek, en hun ouders kwamen nog niet tevoorschijn. Het was al uren-lang licht, maar misschien deden zij, waarover de meisjes lazen. Hij herinnerde zich dat zoo straks bij oom Sander en tante Jet de overgordijnen nog gesloten waren geweest; bij zijn vader en moeder stond tenminste een raam open. Daardoor had hij hun stemmen gehoord. Het was misschien erger dan kibbelen, wat ze deden, zoo volmaakt beheerscht en koel kon moeder zijn. Hij schrok van de drift die in hem opwelde, beet zich op zijn lippen. Verdomd, dacht hij, je zoudt haar op haar bloote billen slaan. Toen was er een prop in zijn keel, en hij moest harder bijten, om zijn mond in bedwang te houden. Hij zette haastig zijn theekopje op den grond en liep weg. Waarheen? dacht hij, niet naar Floris en niet naar het heksenbosch; de wei

over, en het open pad langs de velden. Zaten Wim en Doortje daar nog? Speelden ze met het witte konijn? Hij zag Doortje's lichtblauwe jurkje, en wist plotseling weer hoe dat was: vijf jaar zijn en dan een zomerdag als deze. Je rekende nog niet met maaltijden, met morgen, middag en avond, je stond maar zoo los van alles in een soort eeuwigheid. Was dat het beroemde geluk van je kinderjaren, dat je onbewust leefde, als de dieren? Hij wist het niet. Kon je ooit van een dier zeggen, dat het gelukkig was?

- Miel, riep Doortje. Miel, hoor eens; het konijn heeft jonkies, zoo klein, ik durf ze niet.... Ze zijn echt levend. Ze knikte eenige malen met haar hoofd, en keek Miel ernstig aan.

- Wat durf je niet? vroeg hij.

- Beetpakken, want als ik dan hard knijp, gaan ze dood.

- Ja, zei hij, pas maar op. Hij stak zijn vinger in een krulletje boven haar oor. Hebben jullie al ontbeten?

- Bij Marianne, zei Wim, we krijgen chocola-melk en krentebrood, maar niet verklappen, hoor!

Miel glimlachte.

- Weten jullie wel dat vader thuis is?

- Ja, zei Doortje. Kom Wim, we gaan naar het konijn. Ze stonden op en liepen langzaam, pratend, weg. Hij dacht: Kan het hun niets schelen dat vader er weer is, zoolang ze het konijn hebben? Maar mis-

schien vallen ze hem straks om zijn hals, als hij maar eerst tevoorschijn komt. Of zijn ze vanmorgen de slaapkamer al binnen geloopen in hun nachtkleertjes? Gek, hij wist niet met zekerheid, of de slaapkamerdeur onafgesloten bleef. Met gebogen hoofd liep hij voort, en schamplachte. Er waren meer dingen die hij niet wist, bijvoorbeeld of moeder blij was met de kinderen. Natuurlijk hield ze van Eef en Herman, die waren al zoo groot, en ze zou zich stellig haar leven niet kunnen voorstellen zonder die twee. Maar de kleintjes? Waren die niet als door louter toeval geboren? Wim was heel schrander, en Doortje had wel de echte levenslust in zich; het waren - hoe noemde je dat? - waardevolle kinderen, Miel stond stil en keek om, maar hij zag hen niet meer. Wim met zijn groote achterhoofd, een teer ventje, en dan dat eigenwijze praten. Een poos geleden kwam hij met een rijmpje aan: ‘Moeder heeft een corset, anders is ze te vet’.

- Heb je dat zelf bedacht, Wim?

- Ja, zei hij, ik heb het gezien. Dus bleef de slaapkamerdeur toch zeker open. Miel trok even met zijn schouders. Al die dames droegen een corset, ze waren te lui om veel te loopen, of te zwemmen. Je zag door hun japon heen de lijn waar zoo'n ding ophield, erg leelijk. Eigenlijk was moeder een heel gewone vrouw, en het heel gewone was onvoldoende, dat bleek uit alles, uit den toestand van de wereld. Het

ergste was haar zelfverzekerdheid. Ze wist, o, een heeleboel, maar in de eerste plaats wist ze dat ze volmaakt was, Wat kon ze lachen met tante Jet! Die twee leken heel veel op elkaar. Hun man hadden ze natuurlijk noodig voor, - voor het materieele leven, en voor dat andere, dat ook niet bepaald vergeestelijkte, maar eigenlijk lachten ze hem uit. 'Ben je terug gekomen als een groot schilder?' had moeder gevraagd, alsof hij alleen dan *mocht* terugkomen.

Plotseling voelde hij zich weer benieuwd naar zijn vaders werk; zou hij terug gaan en kijken? Als oom Sander de Fiat wilde hebben, moest de garage toch open. Maar moeder zat gewoonlijk eindeloos lang aan tafel met tante Jet, en oom Sander drentelde heen en weer, of las een detective-verhaal. Hij kon nog wel even omloopen, tot aan dat hoekje, waar de Geldersche roos stond. Als hij kweeker werd, hoe zou dat zijn? Maar hij had eindexamen gymnasium; iets studeeren dan, een A-vak. Hm, thuis wonen al dien tijd en was daar geld voor? je hoorde niets anders dan dat de zaak slecht ging. Wel had vaders compagnon dit voorjaar een nieuwe auto gekocht. Moeder zei: het heele leven is een kwestie van durf. Nou ja, die vrouwenpraatjes.... Toch was het vrij dun van hem, dat hij niet over zijn toekomst gedacht had; had hij wel veel anders geleefd dan de kinderen, dezen tijd? was de Fiat van oom Sander niet *zijn* konijn geweest? en het kreeg niet eens jonkies,

die je zoudt kunnen dooddrukken, als je niet oppaste. En de meisjes stelden zich tenminste op de hoogte van hun toekomstige taak, hij alleen.... Goed, het was toch ook maar een losgeslagen zoodje bij hen; dat hij het nooit eerder zoo gevoeld had, bewees niets, je kon iets plotseling weten, en dan heel scherp. Moeder deugde niet; misschien was ze goed voor de kleintjes, en voor vader, als *vrouw*, maar als mensch schoot ze tekort. Ze was te zelfingenomen, en lachte teveel met tante Jet. Nooit zouden ze hun mond houden, omdat de kinderen erbij waren. Jouw Sander is een bescheiden bedelaar, zei moeder laatst, toch ben ik maar blij met mijn paar weken huwelijksvacantie. O, ze zei het zoogenaamd voor anderen, maar ze kon niet fluisteren en hij had het gezicht van Eef gezien, een en al spanning om te begrijpen. Eef had een goed gezicht, open en flink, met een rechte, breede neus. ‘Kus de kinderen,’ schreef vader, en toen nog, door het blauw van de lucht heen: ‘een zoen voor Eef op haar evenwichtige snoetje.’ Hij had die briefkaart stilletjes gelezen; moeder las nooit iets voor, ze zei: groeten van vader, ze kuste niet.

Hier was de Geldersche roos met zijn schijnbloemen, mooi, dat wit, en de echte bloempjes klein, groenachtig; hij geurde niet. De hemel was vandaag ongelooflijk blauw. Hoe had hij het ook weer gezegd? een losgeslagen zoodje. Nou ja, nu was vader tenminste weer terug. Zou hij dan maar zeggen dat hij naar

Boskoop wilde? Later buiten wonen, een gezond leven, San stil laten kletsen en opa, wat had hij met opa te maken? Mr. Hugo de Klerk lijkt meer op een Fransch dichter, dan op een Hollandsch advocaat, zei moeder, en lachte met tante Jet om zijn 'veroveringen.' Een muizengezicht, en fijne, vrouwelijke handen. Nare, onoprechte handen, dacht de jongen en voelde weer die plotselinge drift in zich stijgen. Ze moesten nu ook maar weggaan, naar de stad terug, Maandag begon Wim's school. Opa hartelijk bedanken voor alle gastvrijheid, het gewone liedje. Hartelijk bedankt, misschien ben ik hier voor het laatst geweest. 'De Veldbloem'; - als kind dacht hij: later ga ik daar wonen, voor altijd, dat vindt opa wel goed. Maar hij had niet de minste rechten. Van het weiland zou anders een prachtig gazon te maken zijn op den duur, en er konden coniferen en heesters omheen geplant worden. Achter het huis konden kassen komen, en het heksenbosch liet hij verbranden. Nu lachte hij even, en liep snel in de richting van het huis.

In de eetkamer zaten vader, moeder en tante Jet.

- Morgen, zei hij. Achter hem aan stapte oom Sander. - Wat is dat voor nonsens, ik kan de sleutel van de garage niet vinden.

- Goeden morgen, die heb ik in mijn zak, zei vader.

- Jij? waar dient dat voor?

- Mijn werk ligt nog in de auto.

- Nou kerel, dat zal toch niemand stelen.

Moeder lachte schallend.

- Misschien niet, zei vader rustig, maar het krioelt hier van de onmondigen. Een oogenblik, ik ga met je mee.

- Gewichtigheid is maar alles, zei tante Jet, en knipoogde naar moeder. Vader deed of hij het niet hoorde, en begon een ei te pellen.

Oom Sander liep naar hem toe, iets dreigends in zijn volle, weinig intelligente gezicht, en hield zijn hand op voor den sleutel.

- Asjeblieft, nou geen praatjes.

- Nu gaan ze vechten, zei moeder, Miel, roep de kinderen eens.

Miel bewoog zich niet; in zijn hart gaf hij zijn vader ongelijk: de garage was voor algemeen gebruik, de sleutel hoorde op een spijker in de keuken te hangen.

De oude heer de Klerk kwam binnen, zorgvuldig gekleed en geschoren, zijn parfum had een natuurlijken bloemengeur.

- Goêmorgen, zei hij achteloos en lichtelijk geaffecteerd. Het verheugt me dat ik niet alleen hoef te ontbijten. Hij keek Sander aan, Kom je er ook nog bij zitten?

- Miel, zei vader, hier is de sleutel, laat geen kinderen toe, en doe de deur weer dicht als de Fiat eruit is.

Sander liet een verachtelijk geknor hooren.

- Nou, toe dan maar. De jongen voelde dat de grootste bescheidenheid gevraagd werd van zijn houding. Toch gaf hij den sleutel niet af, maar liet hem haastig in zijn broekzak glijden.

De beide auto's stonden naast elkaar. Zwijgend stapte oom Sander in, sloeg hard met het portier. Miel was op de treeplank van de Ford gaan staan, rook de verflucht, dorst nauwelijks te kijken. De Fiat schokte, reed langzaam achteruit.

Wim kwam aanrennen, Miel joeg hem met wijde armen en beenen terug naar den ingang. Maar het kindergezichtje stond strak van ernst.

- Of je de Ford achterom wil rijden, tot de studeerkamer.
- Wie vraagt dat?
- Vader.
- Ga terug, en vraag het nog eens.

Het kind bleef staan.

- Heusch, Miel, vader wil de schilderijen uitpakken. De jongen kon nog maar nauwelijks rijden, achteruit sturen vond hij moeilijk, en nu, met al vaders werk in den wagen.... Waarom kwam hij zelf niet? De onzin, om nou juist een ei te moeten eten. Hij schudde driftig met zijn hoofd. - Vraag of vader hier komt.
- Waarom? zei Wim, jij kunt toch wel sturen?

Hij liep naar de auto toe. Vooruit, zei hij tegen zich-

zelf, Wim denkt dat ik het kan. Langzaam dacht hij na: de handrem stond los, de motor sloeg bijna onmiddellijk aan, débrailleeren, eerste versnelling, het ging. Zweet brak hem uit, de verflucht hinderde hem plotseling hevig. Omkijkend zag hij Wim kaarsrecht staan met één hand opgeheven naar een denkbeeldig verkeer uit andere richting. Hij beet op zijn lip, het moeilijkste was voorbij. Kruipend bleef hij voortgaan. Nu verscheen vader in de open deur van de studeerkamer en knikte hem toe. Malle vader, dacht de jongen en voelde meteen zijn liefde voor dien vader in alle volheid.

In de dagen die volgden, voelde Miel meer dan te voren de heerlijkheid van den laten zomer. Hij werkte buiten. Allereerst had hij met zijn vader hout gekocht bij den timmerman, blank hout, zonder knoesten, daar maakten ze lijsten van. Van boer Floris leenden ze een tafel op schragen, die kwam opzij van de garage te staan, tusschen de berkjes. De vader deed het echte snij- en beitelwerk, de jongen schuurde, beitste, schilderde. Ze spraken en dachten voornamelijk over de tentoonstelling, die half September moest worden geopend. De kleintjes, Wim en Doortje, stonden vaak bij hen en babbelden wat. Sander ging zijn eigen weg, en Herman had zich bij hem aangesloten. Bij het naar binnen rijden van de Fiat riep Sander wel: Zoo, krullejongen! maar als hij de

garage uitliep, de handen in de zakken van zijn grijs flanellen broek, dan keek hij niet meer achterom. Eva en Jetty hadden dien eersten morgen bij het uitladen groote belangstelling getoond voor de schilderijen, ze slaakten kreten van verbazing over de felle kleuren, en het groote aantal doeken, maar toen alles zoo goed mogelijk was neergezet, op stoelen en lage kastjes, toen wendden ze hun oogen al weer af.

- Kom, zei Jetty. Miel had iets schuws gezien in Eva's houding, hij begreep dat ze wel kijken wilde, maar niet wist hoe. Stootten de kleuren haar af? dat was niet onmogelijk.

- De paarse-verf-leverancier heeft veel aan je verdiend, zei moeder, en tante Jet zei met haar donkere lachstem: - Hij heeft een eigen coloriet. Mooi? hm, wat *is* mooi? Oom Sander had verscheidene malen met zijn hoofd geknikt. - Ja, ja, zei hij, en Miel haatte hem op dat oogenblik, - paars, rood en blauw zijn Jaap's zielekleuren. En het muizengezicht van opa was nog iets spitser geworden. - Frisch en vroolijk, zooiets als de oorlog was voor den exkroonprins, ik mag dat wel. Miel was toen weggeloopen, hoewel hij het laf vond van zichzelf, maar vaders werk verdedigen tegenover al die groote menschen, dat kon hij niet. En vader zelf stond er glimlachend bij en zei niets, maar telkens verschikte hij nog wat aan de doeken, alsof hij het niet na kon laten, ze met zijn handen te liefkoozen. - De jongen

had de auto teruggebracht in de garage; hij deed daar lang over, en bleef rondslenteren bij de varkenshokken van boer Floris. Na een poosje had hij zijn vaders stem gehoord: Miel, waar is de Ford? we gaan naar den timmerman.

En toen was alles beter geworden, hij werkte, voelde de zonnewarmte op zijn hoofd, ademde den dierlijken geur van zijn lichaam, zag het fijne, blonde houtschraapsel op zijn behaarden handrug, en hield van de kleintjes, voor wie het leven nog spel was. Vaders werk zou, ingelijst, veel beter tot zijn recht komen.

- Je zult eens zien, zei hij, als het daar hangt, tegen een effen muur en onder goede belichting. Het is niet kwaad, ik zou er zelf critiek op kunnen schrijven: Van Reewijk heeft een sprong vooruit gedaan; nog mist hij zelfvertrouwen, en die overgegevenheid aan het werk, die geboren wordt uit het besef van eigen kunnen. Zijn kleurgevoeligheid zal zich moeten blijven ontwikkelen, enzoovoort, ik weet het allemaal wel.

Liever hoorde de jongen hem vertellen over kleine belevenissen, ontmoetingen, tegenslagen op zijn tochten, en het allerprettigste werkte hij, als vader floot. Hij dacht, die eerste dagen, dat handenarbeid in de open lucht hem volkomen bevredigde en hij dacht over de cursus in Boskoop, wanneer die beginnen zou, en of hij er niet te oud voor zou zijn. Hij wilde er met zijn vader over praten, maar stelde het telkens uit en de vader vroeg niets. Dat ging Miel

toen wel hinderen, langzamerhand gaf het een knagend gevoel van te worden vergeten, van los te staan, als een boom zonder wortels. Maar het onmiddellijke en nabije troostte hem. Vader kwam vroeg beneden en ze begonnen te werken, ze legden hun boterhammen naast zich op de ruwhouten tafel. Vaak waren de kinderen om hen heen, ze hoorden de stem van Marianne uit de keuken. Vader mat den tijd aan de hoogte van de zon, om elf uur riep hij om een kop koffie. Miel voelde den dag langzaam vorderen, hij hoopte op meer zulke dagen en wilde tegelijkertijd dat het leven veranderen zou.

Op een morgen reden ze naar de stad om verf en kwasten. Het was nevelig en windstil, gras en lage struiken waren sterk bedauwd. Miel stuurde, ze praatten wat over kleine dingen. Plotseling minderde de jongen hun vaart. - Ik geloof, zei hij, dat de Bruiling's vanmorgen zouden weggaan.

- Ja, zei zijn vader onbewogen, rijd maar door, ze zullen niet zoo vroeg zijn.

- Maar ze hebben een heele tocht.

- Hm, we zien hen nog wel, tenzij we ons erg ophouden met die kwasten.

We zullen hen niet meer zien, dacht de jongen, en het speet hem, want hij wilde goed blijven met Sander en Jetty, al wist hij nauwelijks waarom.

De boodschappen liepen vlot van stapel; toen stelde van Reewijk voor, de auto te laten nazien: hij ver-

trouwde de veeren niet. Miel stemde toe. Ze gingen buiten de stad wandelen, langs de rivier. Nu zal vader naar mijn plannen vragen, dacht de jongen.

Het water ging met kleine golfjes, die sterk glansden, de nevel werd ijler, hier en daar kwam het hemelblauw tevoorschijn, tintelend licht. Een schip met donkere zeilen voer naar de stad, om een oud veerhuis vlogen duiven.

- Hier is het goed, zei van Reewijk, ik zou een schip kunnen koopen, en weken-lang vastgemeerd liggen op een plek als deze. Een klein roef je, en een groot voor-onder, maar er mocht geen rat aan mijn linnen knagen. Miel gaf zijn vader een vluchtigen blik, en keek toen, aarzelend, langer. Hij zag een gelijkenis met het kindergezichtje van Wim, als die op het punt stond te gaan huilen; de oogen waren klein getrokken, de lippen weken vaneen. Beklemd zei hij: - Dat doet u dan een volgend jaar.

De vader antwoordde niet, maar keerde zijn gezicht af en liep voort Na een paar minuten van zwijgen zei hij traag: - Ik denk dat Sander nu de motor aanslaat.

Die woorden kwamen den jongen onverwacht. Hij vroeg: - Houdt u niet van de Bruiling's?

- Och, ze zijn niet erger dan de meeste menschen. Behalve in eigen oogen, zijn we allemaal wel een beetje belachelijk. Sander is geen held, maar moreele moed is zeldzaam.

- En tante Jet? zei de jongen aarzelend, want hij wist dat hij een oordeel vroeg over zijn moeder. En nu verwonderde hij zich over zijn vaders lach. - Dit keer mag *jij* het zeggen, de vrouwen begrijp ik niet zoo goed.

Miel bloosde, en sprak niet. Ze liepen voort, het water kabbelde dichtbij en had zijn eigen geur; de zon begon te steken in hun nek. Nu moet ik over mezelf beginnen, dacht Miel, misschien loopen we daarom wel hier, dat ik praten zal, het moet vroeg of laat toch gezegd worden. Maar vader is zoo vervuld van zijn tentoonstelling, of misschien nog van veel andere dingen, ik weet het niet. Nu vroeg hij naar de samenstelling van de catalogus, en ze praatten daar wat over, dat het niet te duur mocht worden, maar dat het drukwerk heel correct en goed moest zijn. Ze gingen bij een elzenboschje zitten.

- Hebben we iets te kauwen? nee? Ook goed, we zullen in de stad wat eten.

- Duurt het lang met de Ford?

- Ja, dat duurt vrij lang.

De jongen dacht: was ik maar thuis; hij verlangde naar zijn werktafel. Achter hen, in wat oude bladeren, ritselden spreeuwen en meesjes, dicht boven het watervlak vlogen zwaluwen.

- Moeder zal haar zuster missen, zei van Reewijk, de vriendschap tusschen vrouwen is wonderlijk, innig, maar onloyaal, ze kunnen elkaar liefhebben en

tegelijkertijd wantrouwen. Hij keek naar de zwaluwen; Het wordt herfst, maar wat een dag vandaag. Zullen we gaan zwemmen? vroeg hij plotseling.

- Goed, zei Miel. Ze kleedden zich in het boschje uit, het was maar heel weinig, wat ze aan kleeren droegen. De jongen aarzelde, toen hij naakt stond, het was vreemd, zoo in de openheid en het volle licht te komen. Toen zag hij zijn vader enkele stappen doen naar de rivier, de linker voet in het water steken. - Kom Miel, voor we verjaagd worden! En bukte zich om zijn borst nat te maken. Zijn lichaam was goud-bruin verbrand, het was slank, maar gevuld. De jongen stond nu naast hem, voelde een zachten, koelen wind over zich gaan, die hem deed huiveren, en hem blij maakte. Vader pakte zijn hand.

- Je durft toch? we gaan niet ver. Ze liepen voort en glimlachten naar elkaar, het water steeg tot hun kuiten; toen werd het plotseling dieper, zoodat ze zich neerlegden en zwommen.

- Voel die stroom; pas op, we willen niet verdrinken.

Even later lagen ze op hun buik aan den veiligen oever, en hielden zich vast aan wat wilgenrijs. - Een mensch moest als een wier zijn, vast zitten en toch meevlotten. Maar het is moeilijk, voegde hij er peinzend aan toe. Toen keek hij naar zijn zoon. Heb jij dezen zomer veel gezwommen?

- Nee, lang niet genoeg.

- Dat dacht ik al, je bent zoo wit. Zullen we naar den overkant zwemmen? tol betalen aan den stroom, maar vooruit afspreken hoeveel.

De jongen keek naar het boschje, waar hun kleeren lagen.

- Ben je bang voor roovers? ik heb haast geen geld bij me, maar het horloge, dat jouw moeder me gegeven heeft. We blijven hier. Ze zwegen een paar minuten.

- Is het dat gouden horloge? vroeg de jongen toen.

- Ja, dat weet je toch wel. Ze gaf het me eens, en twee dagen later vroeg ze me geld teleen voor haar kamerhuur. Ik legde het horloge in haar hand, en zei: Breng dat naar den lommerd. Toen heeft ze erg gehuild. En later.... Hij rukte een bloempje uit dat onder zijn bereik stond. Miel wist niet waaraan hij dacht. - Later heb ik een vrouw getrouwd, die om zulke dingen zou lachen. Kom, we wagen ons nog eens in den stroom.

Toen ze het oude hek van ‘De Veldbloem’ doorreden, zagen ze niemand om het huis, geen kind in de wei. - Het is stil geworden, zei Miel. Ze vonden de kleintjes bij Marianne in de keuken, Eva en Herman in groote leunstoelen voor den kouden haard in de studeerkamer. - Is jullie zomer voorbij? vroeg van Reewijk. Waar is moeder?

Eva keek niet op uit haar boek. - Met tante Jet

mee, er ligt een brief je voor u binnen.

- En opa?

- Die is ook weg, ik weet niet waarheen.

Miel volgde zijn vader, aarzelend, en zonder te spreken.

Het briefje was blijkbaar maar kort, hij zag hoe het ineengefrommeld werd, en in de prullemand gegooid. - Nâ, ik loop even naar de post, die kerel in Zwolle moet een chèque hebben.

Miel bleef alleen achter; hij haalde het papiertje uit de prullemand en streek het glad. ‘Jaap,’ had moeder geschreven, ‘doe jij maar, dan doe ik ook maar. Overmorgen kom ik terug, tenzij jij in dien tijd met de kinderen naar huis gaat, maar dat zal je wel niet doen, want dan moet je alleen pakken. Dus tot zoo lang. Dolly’ Het was den jongen of hij haar stem hoorde, haar lach. - Doe jij maar, dan doe ik ook maar, hij begreep dat dit de voornaamste woorden waren, en dat er een luchthartige vijandschap in school. Hij wist niet wat te doen, duidelijk voelde hij de spanning tusschen zijn ouders. Vader had alleen willen zijn; zou hij moeder misschien opbellen? maar ze was waarschijnlijk nog onderweg.

Hij liep naar de werktafel, schuurde een oogenblik aan een stukje hout, liet het weer rusten. Zou hij Eef vragen, hem den weg te wijzen door het heksenbosch? Zou hij de kleintjes buiten roepen? Hij slenterde naar de keuken; door het open raam kwam de

geur van heete olie, hij zag Wim op een stoof staan bij het fornuis. - Miel! riep Doortje, we bakken poffertjes. Marianne was in haar rol.

- Komt u binnen, mijnheer, wat wenscht u? één dozijn, een half dozijn? vlugge bediening.

- Maar er moet ook wat voor vader overblijven, zei Wim.

Miel stapte door het open raam naar binnen.

Ze aten dien dag buiten, aan de lange, ongedekte tafel van boer Floris; Marianne maakte geen schalen vuil en kwam bij hen zitten. Voor de kinderen werd het een feest. - Morgen weer, zeiden ze, toen ze verzadigd opstonden, ja hè vader, morgen weer?

- Als morgen de zon weer opkomt.

- Dus als de aarde blijft draaien, zei Eef.

Herman bukte zich en sloeg met beide handen op den bodem. - Dat doet hij wel, he, goeie aarde?

-Het gebed van een kind, zei van Reewijk; Miel hoorde de ontroering in zijn stem. Als een fladderend troepje musschen waren de kinderen om hen heen.

Den volgenden dag straalde de zon aan een puur blauwen hemel. Miel hoorde al vroeg de kinderstemmen, helder en dartel, en zag, toen hij naar buiten liep, de drie kleinste bovenop zijn werktafel marcheeren in korte, tricot zwempakjes. Ze liepen met uitgespreide armen zoo dicht mogelijk langs den rand, Herman voorop, dan Wim, dan Doortje. Hij dacht aan het gebruinde lichaam van zijn vader. Uit

de keuken klonk schallend Marianne's stem: - Hé, wat wordt het hier voor een apenhuis? vallen jullie maar niet!

Om den hoek van het huis kwam Eva, een bos witte margrieten in haar arm, Ze keek Miel met een glimlach aan, en het trof hem hoe anders ze nu was, dan dien morgen met Jetty, het schuldige boek tusschen hen in, - hoeveel jonger. Ze haalde een melkkan uit de keuken voor haar bloemen, en kwam toen naast hem staan. - Doortje is leuk om te zien, zei ze, zou vader haar niet willen schilderen? als hij dat kan, menschenvleesch is erg moeilijk.

- Hij vindt ons te wit, zei Miel.

Ze knikte ernstig. - Dat komt door de lange winters, en in één dag, of twee dagen hoogsten, zullen we niet meer verbranden.

- We zijn er een beetje laat mee begonnen.

De kinderen waren op de tafel gaan zitten en hadden een spelletje bedacht met hun bungelende beenen.

- Nu hoort Mans ineens tot de kleintjes, zei Miel. Hij voelde een krachtige hand op zijn schouder.

- Zoo, ja, de natuur verjongt Eef, zoo zou ik je willen schilderen, met die bloemen, ook jij bent nog maar een klein meisje.

Miel zag haar blozen. - Maar ik heb een jurk over mijn badpak heen, omdat, e-....

- O, zeker, de jurk mag aanblijven. Kom, een boterham eten en dan werken.

Dit werd voor Miel de mooiste dag van zijn vacantie: hij zag zijn vader schilderen, uren achtereen. Hijzelf schuurde aan de lijsten, en Eef je liep af en aan. De omtrek van haar voeten was in de aarde gekrast, zoodat ze aldoor op dezelfde plek terug kon komen. Wim en Doortje zochten de wei op, Herman stond veel in stille aandacht achter zijn vaders elleboog.

- Word je niet moe, Eef? vroeg van Reewijk herhaaldelijk. Dan schudde ze haar hoofd, maar eenmaal voegde ze er met een verlegen lachje bij: - Het is wel vreemd, nu heb ik voor altijd een lichaam.

Miel zag het werk vorderen, hij dacht: nu ziet vader de dingen net als ik: Eef in haar lichte jurk tegen den vuil-witten muur met de wingerd, en de bruinaarden kan, en de bloemen. En toch is het ook weer niet de werkelijkheid, het is minder scherp, mooier, het lijkt een herinnering. Moeder zal niet kunnen spotten met: al dat paars, alleen de aarde heeft een bruin-paarse tint, die ik daar niet zie, en Eef's voeten zijn zoo grauw. Maar een poosje later zei hij zichzelf, dat hij het doek mooier vond dan de natuur, en vader zei plotseling dat Eef weg mocht blijven, hij kon het nu verder wel alleen. Nog werkte hij geruimen tijd, ingespannen en zwijgend, toen borg hij zijn penseelen op. - Miel, zei hij, de dag is om. Zoo moeten de dagen zijn, en hij stond op en rekte zich.

De jongen dorst niets te vragen, maar voelde zich

gelukkig en beklemd als hij dacht aan den tijd, die komen zou.

Den volgenden morgen kwam de heer de Klerk terug, en had een kunstkooper zij zich. Hij vroeg zijn schoonzoon verlof, de studeerkamer binnen te gaan.

Van Reewijk trok met zijn schouders. - Het is *uw* huis, maar ik zal u laten zien, wat ik gisteren gemaakt heb. Zijn stem was plotseling veranderd. Als laatste trad Miel binnen. - Mag ik erbij zijn? vroeg hij, stroef van verlegenheid.

- Natuurlijk, zei zijn vader.

Mijnheer de Kouter, een zware man van een jaar of zestig, knikte voortdurend met zijn hoofd. Hij zag het portret van Eva, vele landschappen en enkele stillevens. Miel, die naast hem stond, hoorde hem ademen, kort en stootend. Hij had een afkeer van dezen man met zijn slappe, vale gezicht; het moest vader hinderen, dacht hij, dat zijn werk door zoo'n olifant werd bekeken. Nu zag hij plotseling een paar waterige oogen op zich gevestigd. - Schildert u ook?

- Neen! de jongen voelde dat hij bloosde, hij dorst niemand aan te kijken, vreesde een opmerking van zijn grootvader, maar die bleef uit.

- Wat raadt u mij te koopen, mijnheer de Kouter? De ander vroeg ontwijkend om nadere gegevens.

- Ik wil een schilderijtje hebben voor mijn privé-

kantoor, dat kaal en netjes is, en waar ik geen critiek heb te duchten, noch op mijn familie, noch op mijn wandversiering.

Zijn schoonzoon lachte schamper. Prettig, zoo'n vrijstaat.

- Niet waar? onontbeerlijk.

De kunstkenner had een doekje in zijn handen genomen. - Dit vind ik in ieder geval een verdienstelijk stuk, zei hij murmelend, vooral de kleur is voornaam.

Mijnheer de Klerk bewoog zijn fijne neusvleugels.

- Dat paars, he? vroeg hij strak.

- Zeker, zei de ander ernstig, hoewel er bijna geen paars in is. Niet waar? - hij wendde zich tot den schilder - dat lijkt maar zoo, door die fijne, precies afgewogen kleurstellingen. Dit partijtje hier, en dit. Hij praatte voort, zweefde met zijn vingertoppen dicht boven de verf.

Hij zwetst, dacht Miel.

- Ik heb liever dat kind op bloote voetjes, zei de oude heer.

- Tja, dat is toch veel minder oorspronkelijk, wat zegt u zelf, mijnheer van Reewijk?

Miel week naar de open deuren terug, nu stapte hij over den drempel, liep haastig, dicht langs het huis, zijn stappen waren onhoorbaar. Dat kind op bloote voetjes, minder oorspronkelijk, hij haatte de groote menschen.

's Middags kwam Dolly terug.

Den volgenden dag voelde Miel zijn onrust, er moest een beslissing vallen, hij wist niet precies waaromtrent. Vader en moeder speelden comedie, waar was dat goed voor? praatten niet over terug gaan, lagen naast elkaar in de wei, zelfs lag moeder met haar hoofd op vaders heup. - Wat is zoo'n man bonkig, zei ze, en schuurde haar hoofd wat heen en weer, dichte oogen, een lachje om haar mond. De jongen had zich afgedraaid, kon toch niet dadelijk wegloopen, voelde zich geboeid. Toen steeg het bloed naar zijn hoofd.

Vaders belangstelling in het lijstenmaken was weg. Grootvader kwam afscheid nemen, weer een dag later.

- Blijven jullie nog? vroeg hij.

Zijn dochter antwoordde: - Het is zulk mooi weer, ik weet niet wat Jaap wil.

- En moeten de kinderen niet naar school?

- O, de kleintjes wel, maar dat kan wachten.

Niemand vraagt naar mij, dacht Miel, zouden ze me werkelijk vergeten, hoe spelen ze dat klaar?

- Nou, we zien elkaar wel weer in de stad, zal je aan mijn verjaardag denken?

- Twintig September, zei Dolly, natuurlijk; geeft u een diner?

- Ja, en een gang meer dan gewoonlijk: ik word 65 jaar.

Ze omhelsden elkaar lachend, praatten nog wat over het feest. Miel kreeg een handdruk, geen blik. Hij dacht: ik kom niet op dat diner, dit jaar niet meer. Toen hielp hij grootvader met het inladen van zijn koffers in de auto en het portret van Eefje moest ook mee.

- Heeft u dat gekocht? vroeg Miel, maar niemand hoorde hem, want vader begon te toeteren om de kleintjes te waarschuwen. Ze kwamen ook werkelijk aanloopen, en kregen een kus, dit was het gewone afscheid, maar andere jaren had de jongen zich dan beklemd gevoeld om hun eigen terugtocht, die gauw zou volgen. Nu verlangde hij weg te komen, en zag geen uitkomst.

Hij zwierf naar alle bekende plekjes, een boek onder zijn arm, waarin hij zoo goed als niets las; hij speelde wat met de kinderen, werkte soms nog aan de lijsten, zonder plezier. Vier dagen later hoorde hij zijn moeder tegen Marianne zeggen: Morgen gaan we naar huis; hij schrok ervan.

Den volgenden ochtend kwam hij pas om half tien beneden, de ontbijttafel was al ontruimd. - Miel, help eens, zei zijn vader. De Ford stond voor het huis, alle schilderijen werden er zorgvuldig ingepakt - En jij zult straks zoo moeten gaan zitten, dat je alles in bedwang houdt, je rijdt vandaag niet voor je plezier.

- Wie gaan er nog meer mee? vroeg hij.

- Met ons? niemand, ik kan onmogelijk meer stouwen. Een paar koffers kunnen achterop. Dolly! waar *blijven* die koffers?

Miel merkte dat moeder uit haar humeur was.

Om half elf reden ze weg, nagewuifd door de kleintjes.

II

De maan stond achter een ijle wolk, door het open venster kwam het zoeven van den nachtwind. Miel draaide zich wat om in zijn slaap; een wollen deken reikte tot aan zijn middel, hij sjorde die wat hooger op, onhandig, droomend. De zoldertrap kraakte, hij droomde van den tocht met vader, de schilderijen bedekten hem meer en meer, hij schuurde nog aan de lijsten, maar zijn houding was zoo ongemakkelijk, dat hield hij niet uit, de wagen schokte en hij hoorde dat er geroepen werd, zijn naam. Nu was het geen droom meer, hij moest zijn oogen open doen, maar kon nog niet.

- Miel, hoor eens.

In het maanlicht stond Herman, een kleine, bleeke jongen. - Miel, mag ik bij jou slapen? ze kibbelen zoo, en ik lig aldoor wakker.

Hij kon zich nog niet bewegen, voelde dat hij zwaar en vermoeid neer lag. - Wie kibbelen er?

- Vader en moeder, hoor je het niet?

Hij zag het kind luisteren, met even geopenden mond en angstige oogen; hij luisterde nu zelf ook. Een oogenblik was het volmaakt stil, toen klonk moeders stem tot hen door, vast en eentonig; vader antwoordde, veel doffer, maar luid. Miel schikte de dekens, sloeg ze op.

- Kom maar, ben je koud? Het kind antwoordde

niet, maar kroop zuchtend in bed, Miel voelde een harden, steen-kouden voet.

- Praten ze al lang?

- O ja, aldoor.

- Is Wim er niet wakker van geworden?

- Ja, ook even, maar hij zei dat hij weer ging slapen. Ze luisterden opnieuw, hun hoofden dicht bijeen. Miel lag op zijn rug, de kleinere jongen, die minder ruimte had, op zijn smalle zijde, ongemakkelijk, een vuist tegen Miel's ribben, om hem niet overal te raken. De stemmen klonken nu tegelijk, die van moeder scherp en bits. Het verwonderde Miel, dat juist Herman bij hem was gekomen, hij had veel eerder Wim verwacht, maar misschien dorst Wim niet eens zijn bed uit.

- Heb je niet gevraagd of ze hun mond wilden houden?

- Nee, zei het kind schuchter.

- Zal ik het gaan doen?

Er kwam niet dadelijk antwoord.

- Zou het helpen? blijf maar hier. Ze luisterden weer, hoorden voetstappen, toen een smak, alsof er een stoel werd omgegooid. Miel richtte zich haastig op, stapte over Herman heen. - Ik ben dadelijk terug, zei hij, stop je hoofd maar onder de dekens. Op bloote voeten liep hij den zolder over, de trap af, zijn hart bonsde. In de bovengang was alles stil; een oogenblik stond hij besluiteloos, als ze uit zichzelf

ophielden? Maar nu hoorde hij moeders stem van meer nabij, hoonend, onbeheerscht, en hij voelde zich driftig worden. Hij bracht zijn mond naar het sleutelgat. - Kunt u niet stil zijn? iedereen wordt wakker, het is me een lawaai!

De deur ging open, moeder stond voor hem, haar hals en armen waren bloot. - Wie is er zoo straks naar boven gegaan? vroeg ze met haar gewone stem, alsof het dag was.

- Herman.

- Zoo, hij moet in zijn eigen bed terug komen.

- Als u en vader niet meer kibbelen. Toen huiverde hij door moeders blik, zoo hard en minachtend keek ze. Hij voelde zich daar staan in zijn gekreukelde pyjama, waarvan de broek te kort was, hij wilde haar een draai om haar ooren geven, haar in haar dikke armen knijpen, of nog liever wegloopen, haar nooit meer zien. Een gevoel van misselijkheid was diep in zijn keel.

- Die wil ons de wet voorschrijven, maak dat je weg komt.

- Miel, riep vader plotseling, ga maar rustig slapen.

Hij keek niet om, deed een paar wankele stappen, trok uit angst zijn rug in tusschen zijn schouderbladen, en liep de trap weer op, trillend over zijn heele lichaam.

- Het zal nu wel stil blijven, zei hij tegen het broer-

tje, dat hem met groote oogen aankeek. Is er niet nog een deken? hier, de sprei, ik heb het koud.

Het holletje van het bed was warm gebleven, maar dat troostte hem niet, evenmin de verteedering om Herman's adem, dien hij op zijn voorhoofd voelde.

Na een half uur sliep Herman in; Miel bleef wakker, hij was zich bewust van een innerlijke spanning, die hij niet kon opheffen. Hij beefde nu niet meer, maar zijn gedachten waren ongeordend, zwaar en pijndoend. Moeder hield niet van hem, hij kon niet langer thuis blijven, als het dag werd, moest hij gaan, waarheen? Overmorgen werd vaders tentoonstelling geopend, hij had gedacht daarna met vader te overleggen. Hij hoorde nog aldoor die stemmen, zacht murmelend nu, het kon ook zijn dat hij het zich verbeeldde. De familie van zijn eigen moeder kende hij niet, ze had twee zusters, die in Indië woonden, daar kon hij moeilijk heen gaan. Een paar jaar geleden was hij op een Indische boot geweest, van Amsterdam tot IJmuiden, met vader en oom Ru, die naar Batavia terug moest. En toen hadden de kolonisten gezongen en geschreeuwd naar den wal, waar menschen stonden te wuiven. In Indië zouden ze soldaat worden. Ze hadden niet veel ruimte aan boord, ze vormden een samengedrongen troep, die meeging bij wijze van lading, of zooals de ratten meegingen. Hij had altijd een afkeer gehad van een menschenmenigte, en van mannen in uniform. Naar

een troep soldaten, die buiten marcheerde, keek hij liever niet, en een kazerne vond hij iets verschrikkelijks. Dit jaar nog moest hij zich aangeven voor den militairen dienst, maar hij deed het niet, hij had altijd gedacht, dat er wel iets gebeuren zou waardoor het niet zou hoeven. Vader zei, dat hij zou worden afgekeurd om zijn linker arm, die krom was; hij had dien als kind gebroken, en waarschijnlijk had de dokter hem verkeerd gezet. Dat rauwe zingen van die mannen aan boord, hij zou zich stellig verdrinken, als hij daarbij moest zijn. Dat hoefde ook natuurlijk niet, maar wat moest hij wel beginnen? Pas op, Herman zou wakker worden, als hij zoo woelde. Moeder haatte hem, zou hij opstaan en zijn kleeren pakken? Plotseling dacht hij aan de mogelijkheid dat vader weer weg zou gaan om te schilderen, en hij mee mocht, maar ook die gedachte leidde niet tot een uitkomst. Hij moest immers werken, hij was achttien jaar, en had einddiploma gymnasium. Morgenochtend wilde hij weg zijn, voor moeder op was. Weg zijn en de kinderen in den steek laten? de kleintjes, Wim en Doortje. Hij moest goed nadenken, niet kletsen als een kind. Moeder deed morgenochtend misschien weer heel gewoon, of ze bleef in bed liggen met hoofdpijn en dan was hij met vader alleen. - Miel, zou vader zeggen, Miel, hoor eens....

Hij keek naar het maanlicht, zijn kin in zijn hand gesteund, zijn elleboog op het kussen. Hij voelde een

doffe pijn in zijn hoofd, en zijn oogleden waren zwaar. Wat moest vader zeggen? Vanmorgen hadden ze nog samen door de stad geloopen en waren mijnheer Brucker tegen gekomen, vaders compagnon. - Er is zeker niets te doen?

- Och; mijnheer Brucker had aandachtig langs vader heen gekeken, - je kunt nog wel een beetje wegblijven, ik zou zeggen dat er een kleine opleving is, maar....

- Maar die noodzaakt je nog niet tot overwerken, zei vader lachend.

- Dat niet, nee.

Ze waren doorgeloopen. - Die opleving kan Brucker beter gebruiken dan ik, de man heeft een te lage bloeddruk. Wat had vader daarmee bedoeld? wilde hij zijn wegblijven van kantoor goed praten? Morgen zouden ze misschien weer samen door de stad loopen, en alles bleef bij het oude, niemand dacht aan zijn toekomst, maar hij voelde zich uitgestooten. Herman bewoog in zijn slaap, sloeg zijn oogen op, blijkbaar zonder iets te zien, zuchtte en sliep voort. Hij is een kind, dacht Miel, hij heeft vader en moeder hooren kibbelen, maar morgen denkt hij er niet meer aan. *Ik* ben de oudste zoon, en ik heb een stiefmoeder, die me kwijt wil. Hij legde zijn hoofd neer, wilde er nu grondig aan denken, wat hem te doen stond, maar zijn gedachten verwarden zich, en een oogenblik later sliep hij in.

- Kom, zei van Reewijk, en gooide de krant neer. Miel stond al bij de deur. - Ik ga mee. Dat klonk uitdagend en angstig tegelijk.

De ander fronste zijn wenkbrauwen. - Vanmorgen niet, ik heb allerlei kleine beslommeringen, en moet naar kantoor.

Maar de jongen week niet van zijn plaats, en dwong zijn vader hem aan te zien. Ze hadden dezelf de licht grijze oogen. Hun blik werd ernstig, van Reewijk zag dat hij zijn zoon niet meer kon ontgaan, en Miel voelde alle, zelfs dien nacht nog niet vermoede, zwaarte van het leven. Hij schrok ervan, maar wist zich te beheerschen.

- Vooruit dan maar, zei van Reewijk.

Het was een zonnige herfstdag, Miel ademde onwillekeurig lichter nu hij buiten stond, en de zoele wind hem omvatte. Ze begonnen naast elkaar voort te loopen.

- Zoo, zei de vader, en nu geen uitstel meer; ik ga op reis, wat denk jij te doen? Brucker kan me missen, de zaak heeft altijd beter gemarcheerd als ik me er niet mee bemoeide. Maar ik kan niet thuis zitten, ik zou voortdurend ruzie hebben met moeder; we hebben afgesproken dat ik weg zal gaan voor onbepaalden tijd, ik hoop met mijn schilderen nog iets te verdienen. Wat wil jij doen? je bent geen kind meer.

- Ik wil ook weg, zei Miel, en hoorde hoe vaag dat klonk.

De ander zweeg. Op dat oogenblik voelde de jongen, dat hij werd losgelaten en alleen stond, meer nog dan dien nacht, want toen had vader hem iets toegeroepen. Er kwam een waas voor zijn oogen, hij trachtte er doorheen te kijken, scherp en helder. Je bent geen kind meer, had vader gezegd.

- Misschien kan mijnheer Brucker *mij* gebruiken, gisteren zei hij: Er is een kleine opleving - en nu u weggaat.... voor langen tijd?

- Wellicht voor goed, zei van Reewijk.

- Juist, en het is uw eigen wil, ik bedoel.... Hij brak af, wist plotseling niet meer wat hij bedoelde, de wereld was zoo vreemd.

- Je verdringt mij niet, zei de ander, nee, dat zal ik je nooit kunnen verwijten. Ik wilde wel dat jij mij zoo weinig verweet als ik jou, We zullen met Brucker praten. Wilde je.... e.... buitenshuis gaan wonen?

De jongen voelde een ongekende slapte in zijn knieen. - Ja, zei hij, liefst wel.

- Hoe oud ben je, achttien? dat is wel jong.

Nu zwegen ze een oogenblik, maar het was Miel, alsof hij hun beider gedachten hardop hoorde uitspreken. Toen begon de vader: - Ik zal je één ding zeggen: probeer je niet met vrouwen te bemoeien, ik doe dat ook. Wat ons in een vrouw kan bekoren, is altijd een zekere mate van onbeschaamdheid en niets anders dan dat. Tenminste, houd je daar voorloopig

aan, geloof het zoolang je kunt. Ik heb ervaring, Miel, geloof me.

Zijn dringende toon trof den jongen.

- Andere vaders houden hun zoon misschien lange predikaties, dat kan ik niet, maar blijf op jezelf staan, zooveel je kunt, zoek geen steun bij anderen, vooral niet bij vrouwen. Een vrouw steunt nooit, ze kan je alleen opvangen als je valt, en dan val je samen met haar. Geloof me, jongen; het lijkt misschien onbillijk, maar het is de waarheid.

Miel dacht niet aan zijn eigen moeder, evenmin kwam hem de herinnering aan een andere vrouw of meisje. Hij wilde zijn vader iets zeggen tot antwoord, een geruststelling. Hij overwoog de woorden: Ik ben nog nooit verliefd geweest, maar dorst ze niet te spreken. Zoo liepen ze zwijgend voort.

De heer Brucker toonde zich niet heel verwonderd. Hij keek Miel eens aan, de jongen zag dat hij licht bruine, bijna gele oogen had, en dat de lijnen van neus en kin week en rond waren.

- Dus je stelt je oudste zoon tot plaatsvervanger, heeft hij niet jouw zwerversbloed?

Van Reewijk trok met zijn schouders. - Misschien houdt hij het ook twintig jaar vol opdenkantoorstoel. - Ik heb geen kunstzinnige neigingen, zei Miel en boog zijn hoofd; hij wist niet of hij dit als aanbeveling had bedoeld, of als de bekentenis van een tekort.

Er werd over zijn werk gepraat, typen en stenografie moest hij zichzelf zoo gauw mogelijk leeren. Zijn salaris werd voorloopig vastgesteld op 40 gulden in de maand.

Toen ze weer buiten stonden, zei van Reewijk: - Nu zoeken we eerst een kamer voor jou. Het was Miel of hij den grond onder zijn voeten niet meer voelde. Ze liepen naar een woning-bureau. - Wat dunk je? een zit-slaapkamer natuurlijk, 15 gulden in de maand, meer zeker niet, in de oude stad? ja, je moet naar kantoor kunnen loopen, dat is het zuinigste. Het wordt tòch armoe troef, maar dat kan je niet schelen, wel? Een enkele maal stuur ik je een doekje, dat zie je te verkoopen, en de opbrengst is voor jou. Dan kan je je schoenen laten lappen, of misschien zelfs je pak laten keeren. Ja Miel, zoo is het leven; wie weet wat jij er nog van maakt.

Een oogenblik later bekeken ze de woning-briefjes. - Prinsengracht, Waterlooplein, Kerkstraat bij de Amstel, Tweede Weteringdwarsstraat, dat kan aardig zijn. Kom mee, we nemen voor het laatst een taxi.

Toen ze reden, zei Miel: - Alles gaat zoo snel, heeft u wel eens op kamers gewoond?

De ander loosde een diepe zucht. - Ja, in Indië nog, ik alleen met mijn moeder, die was toen dood-ziek, maar kon niet sterven. We hadden bitter weinig comfort, het land en het klimaat in aanmerking ge-

nomen, we waren arm, en we hadden geen vrienden.

- Was uw vader dood?

Van Reewijk schudde zijn hoofd. - Die had ons alleen gelaten, leefde in Schmaus und Braus met een andere vrouw. Toen heb ik gezworen dat ik nooit zou trouwen, om nooit zoo wreed te kunnen zijn.

- Hoe oud was u toen?

- Zestien jaar.

Ze zwegen een oogenblik, zagen het stadsverkeer in het heldere herfstlicht aan zich voorbij gaan. - Mijn vader bedoelde het niet slecht, zei van Reewijk, het leven zelf is wreed, veel meer dan de menschen, de menschen munten eerder uit door domheid.

Ze zagen een kleine kamer met een ijzeren ledikant, een raam dicht met vuile gordijnen behangen, een heel ouden, scheeven leunstoel.

- Dank u, juffrouw, hoorde Miel zijn vader zeggen, dit is wat klein en somber. Ze waren nog geen minuut binnen geweest.

- Zoo zijn er meer, zei van Reewijk, toen ze in de auto stapten, en we zullen ze moeten zien óók.

Vervolgens kwamen er toen nog vijf, maar de zevende was anders. Een ruime zolderkamer, drie steekraampjes gaven voldoende licht; er stond een divanbed, een ronde tafel met een Oud-Hollandschen palmendoek, er waren rieten stoelen. De vloer was kaal, maar zindelijk. Miel keek zijn vader aan, ze knikten elkaar verheugd toe.- *Dit* huren we, zei van Reewijk.

De huisjuffrouw begon te praten, - ze had nog een soort schrijftafeltje voor den jongen mijnheer, en een oude, maar beste kachel, bovendien, de zolder was niet koud. Miel keek maar, en voelde een groote opluchting. In deze ruimte zou hij kunnen leven, alleen, hier zou hij veilig zijn. Hij voelde dat nu zijn mannenleven begon en dat ditbesef hem geheel zou gaan vervullen. - Wanneer kan ik komen? vroeg hij aan de juffrouw, die nog met zijn vader sprak.

Ze keek hem aan. - Als u wilt, morgen al.

- Ja, uiterlijk morgen; kan het niet vanavond? Toen hief hij toevallig zijn hoofd op naar zijn vader en zag diens blik, wonderlijk bewogen. - Morgen is vroeg genoeg, Miel, de kleintjes zullen ervan ophooren.

De jongen wendde zich af, duwde een steekraampje open en dacht aan Herman, zooals die in het maanlicht voor zijn bed had gestaan. - Miel, ze kibbelen zoo. Nu ging hij weg, en vader ook. Hoe zou dat worden in huis, zonder man? De kinderen konden hem hier komen opzoeken, hij had meer recht om hen alleen te laten dan vader. En waar moesten ze eigenlijk van leven, was er geld? Ja, moeder had wel iets van zichzelf. En terwijl hij daar dat raam omhoog duwde en weer zakken liet, bedacht hij dat hij haar voortaan ‘Dolly’ wilde noemen, als hij alleen was.

- Morgen is het de vijftiende, hoorde hij de juffrouw zeggen, dat treft goed. Morgen wordt vaders tentoonstelling geopend, dacht hij.

- Ja. Hier heeft u mijn naamkaartje, en een maand huur vooruit Miel, dat krijg je van me cadeau. In't vervolg moet hij het zelf verdienen. Nou, we gaan.

Op straat zei hij tegen Miel: - Het is een pracht van een mansarde, ik kan je erom benijden.

De jongen wist niet hoe hij bedanken moest voor die maand huur.

- Ga jij nu naar huis, dan doe ik mijn boodschappen. Prinsengracht, onthoud het nummer.

- Maar het is al laat, zei Miel. Hij zag plotseling hevig tegen de thuiskomst op.

- Hm, zei van Reewijk, is het al laat. Heb jij een goed horloge? mijnheer Brucker zal erop gesteld zijn, dat je op tijd komt. Hij betaalde den taxi-chauffeur. Kom mee, nu worden we weer zuinig.

- Ja, zei Miel, dank u voor het geld. Ze liepen nog eens naast elkander voort.

Aan het ontbijt, den volgenden morgen, kuste van Reewijk de kinderen. - Als jullie uit school komt, ben ik weg en Miel gaat vanavond, ‘la journée des départs’. Hij sprak luchtig, zonder iemand aan te kijken. Hij wil de kleintjes niet bedroefd maken, dacht Miel, daarom zegt hij maar de halve waarheid; moet ik dat ook doen? Hij voelde zijn hart bonzen. Maar *hij* bleef in de stad, en morgen konden ze al komen om zijn kamer te zien. Morgen was het Zondag.

- Vader, zei Eefje, als u terugkomt, moet u een beroemd schilder zijn, zooals Rembrandt, of....

- Vincent van Gogh, vulde Herman aan.

Vader keek verrast. - Wat weet jij van Vincent?

Hij komt niet terug, dacht Miel, en stond haastig van tafel op, mij heeft hij het gezegd, en ik heb het weer kunnen vergeten, een oogenblik. Dit is erger dan dood gaan: niet terug komen, veel erger. Zou moeder het weten? Ik ben nu volwassen, ik ga straks uit huis, ook voorgoed, maar dat is toch anders, ik kan het niet helpen. Hij voelde zijn keel gezwollen, en slikte een paar maal. De kinderen praatten nog over Rembrandt, en over den man in het geel, voorop 'De Nachtwacht'.

- Waarom neemt u niet zulk geel? vroeg Wim, het is de mooiste kleur, die ik van mijn leven heb gezien.

Kortaf zei moeder: - Jullie moet naar school, en begon meteen tegen Miel te praten, of hij wel wist waar die oude, ijzeren koffer stond en dat hij geen boeken mocht meenemen, die de anderen nog zouden kunnen gebruiken.

- Mijn eigen schoolboeken, zei hij, en probeerde vaders stem niet te hooren, en het ernstig langzame praten van Wim.

- Dag vader, zei Eef, komt u gauw terug?

- Niet zoo heel gauw, er moeten veel tubes versmeerd worden, voor ik....

- En veel kwasten verharen, zei Herman lachend.

- Een vers voor mijn poëzie-album, riep Eef, die al in de gang stond. ‘Kwasten verharen, kleuren vergaan’, ze kwam weer binnen, een helder blauw mutsje op haar hoofd.

- Maar onze maagschap blijft eeuwig bestaan, zei van Reewijk, en sloeg zijn armen om haar heen, een oogenblik. Miel trommelde hard op de ruit.

Goddank, de kinderen gingen en moeder was blijkbaar weggeloopen. Wat had ze ook gezegd van een koffer? zoo'n oude, ijzeren hutkoffer, had vader die zelf niet noodig? Had hij hem meegebracht uit Indië, toen zijn moeder gestorven was? Nu eindelijk wist hij al die dingen - en grootvader met een andere vrouw.... Ze sloegen hard met de buitendeur, zij wisten van niets. Kwasten verharen, kleuren vergaan, op den duur zouden ze het wel merken, het drong door als een langzaam vergif. Ze wuifden niet meer aan den overkant van de straat. Waar had hij dat toch gelezen, een vergif, dat iemand werd ingedruppeld? O, de geest van Hamlet's vader kwam het vertellen.

Hij hoorde iemand binnenkomen. - Toe jongen, schiet op, zei moeder. Hij beet op zijn lip. In't vervolg wilde hij denken: Dolly.

Vaders eerste tentoonstelling, hij en Eefje liepen er naartoe. Moeder had schouderophalend gezegd:

- Ik moet wel thuisblijven, en haastig, hakkelend, bood Eefje aan, op de kinderen te passen, maar moeder *wilde* er natuurlijk niet heen. Ze kantte zich tegen de zwerversnatuur van vader, ze minachtte zijn leven. Ze had hem 'vagebond' genoemd, waar alle kinderen bij waren. Hij kon haar niet heelemaal ongelijk geven, hijzelf geloofde niet dat vader een groot schilder was, die alles doen mocht terwille van zijn kunst. Hij dacht aan de tentoonstelling, die hij had helpen inrichten, een zaaltje met een matglazen dak, en grijzig-witte muren, waarop nu vaders werk hing, hij voelde zich onrustig temidden van al dat paars, hij wist niet waarheen hij kijken moest. Dit was misschien geen criterium, hij had geen verstand van kunst. Vanmiddag zouden er bekende critici komen, maar vader was weg, om twaalf uur voer hij uit de haven van Scheveningen. Wat hadden de kinderen een plezier gehad om dien zin als uit een geschiedenisboekje! Moeder had gevraagd of op een trawler ook alles paars was; ze sprak verbitterd, ze werd alleen gelaten. Waarom moest het juist een trawler zijn, waarop vader wegging? het leek zoo willekeurig, bijna jongensachtig avontuurlijk. Het zou heel iets anders zijn geweest, als vader den trein had genomen naar Parijs, hij had dan morgen kunnen gaan.

- We zijn vroeg, zei Eefje, zullen we buiten wachten?

Miel keek op zijn horloge. - Kom mee, zei hij kort-

af. Hij haalde zelfs zijn uitnoodigingskaart niet tevoorschijn, knikte vluchtig een jongen man in de deuropening toe, en trad in het zaaltje. Er waren een dertig menschen, die elkaar opnamen. Aan zijn rechterarm voelde hij Eefje's elleboog. - Je lijkt niets op je portret, zei hij, in deze kleêren.

Ze glimlachte vaag. Ze had haar dansschoenen aan, en een donkeren vilthoed op haar kleine hoofd, zelf zag ze heel goed het verschil met dat meisje in de witte jurk, en de kinderlijk rechte, bloote beenen. Ze wist niet hoe ze liever was: zoo modieus als nu, of.... Plotseling trok ze Miel aan zijn mouw. - Kijk, zei ze fluisterend, vader heeft eronder geschreven: 'Veldbloem'.

- Dat wist ik. Ze keken beiden, en voelden weer het geluk van den dag waarop dit portret was ontstaan, een geluk, te groot voor dat oogenblik, op die plaats. Toen ze hun blik afwendden, zagen ze grootvader met mijnheer de Kouter binnenkomen. Miel deed hun enkele stappen tegemoet. Tot zijn verwondering voelde hij zich eensklaps rustig, alsof hij jaren ouder was geworden. Mijnheer de Kouter vroeg hem: - Waar is je vader? en hijgde nog van het loopen.

Hij antwoordde: - Die is weer op reis, om te werken en knikte den wand tegenover zich toe. - Dit, wat af is, boeit hem niet meer.

De eigenaar van den kunsthandel trad tusschen de

menschen en begon te spreken. - Het is voor het eerst, zei hij, dat wij een uitgebreide en belangrijke verzameling zien van van Reewijk's werk. Het moet den aandachtigen beschouwer opvallen, dat het geheel de schijnbare toevalligheden van ieder doek opheft. Voor mij althans is dit een verrassing geweest: wat ik gewoon was het grillige te noemen in van Reewijk's kunst, het niet geheel verantwoorde, dat zie ik nu als een markante noodzakelijkheid. - De beteekenis van dien laatsten zin drong onmiddellijk tot Miel door; hij kon verder niet meer luisteren, maar wist dat hij dit wilde onthouden: het grillige een noodzakelijkheid. Hoe was het mogelijk dat een vreemde zulke dingen zei? Toen dacht hij: het werk openbaart den maker en vroeg zich af, hoe hij zoo plotseling aan deze woorden kwam, stonden ze in den Bijbel? Ook zei hij zichzelf, dat moeder was weggebleven, omdat ze niet in die noodzakelijkheid wilde gelooven en voelde opnieuw den twijfel opkomen in zijn eigen hart. Die man praatte goed, vlot en overtuigend, maar deed het er iets toe voor hemzelf, wat hij geloofde? Ernst of gril, de ernst was waarschijnlijk beter voor den verkoop.

Nu zou het gauw uit zijn, hij maakte het te mooi, ‘een eerlijk zoeker, een intègre mensch.’ Eefje zou het woord intègre misschien niet begrijpen, ze leerde geen Latijn. Het was ook goed, dat moeder dit alles niet hoorde. De menschen bewogen zich weer.

Miel ving een blik op van zijn grootvader, een glimlach en een knipoogje, hij voelde dat hij bloosde en opzij wijkend, zag hij Eefje niet meer naast zich. Voor hem stond mevrouw Brucker, een groote, forsche vrouw met een regelmatig gezicht.

- Wel, Michiel, zei ze, ik hoor, jij hebt grootsche plannen.

Hij wist geen antwoord.

- Je hebt jezelf meerderjarig verklaard, en je gaat uit huis, het is een waagstuk, ik mag dat wel. Je klimt om zoo te zeggen in den toren, zooals die andere Michiel, was dat niet in Vlissingen?

- Ja mevrouw. Haar nieuwsgierige kijken hinderde hem, en haar overvloedige glimlach.

- Je moet eens bij me komen eten, heb je al een kamer? Hij noemde het adres.

- Och, en wat zegt je moeder daarvan?

- Ze heeft de kamer nog niet gezien, mevrouw.

- Nee, dat begrijp ik. Is ze niet hier?

Miel, die zijn blik even had laten afdwalen, werd getroffen door de houding van mijnheer Hendriks, den eigenaar van den kunsthandel, die met beide armen aan den wand omhoog reikte. Nu las hij ‘Verkocht’, bij het doek dat mijnheer de Kouter zijn grootvader had aanbevolen, die paarse struiken, en het roodachtige water. Zijn hart gaf een bons.

- Verkocht, zei hij, dit is al het tweede, dag me-

vrouw. Hij drong tusschen enkele menschen door, voelde zich verlegen om dit abrupte afscheid, stootte tegen den heer Hendriks, en vroeg: Wie heeft dat ding gekocht?

De ander glimlachte nog uit zelfvoldaanheid over zijn speech - een vrouw had hem er juist iets vleiends over gezegd - dus viel voor hem de botte vraag van den jongen uit den toon. Hij fronste zijn wenkbrauwen. - Ik weet niet of ik het zeggen mag, vraag mijnheer De Kouter.

Miel wist genoeg, hij zou het vader schrijven. Waar was Eefje? En vanavond, zijn kof fers waren gepakt. Hij voelde een vreemde opwinding. Eef je stond tegenover de Kouter, zijn zware hand lag bij haar hals. Ze keek naar hem op, verlegen en toch geboeid, en weer zag de jongen dat heel prille vrouwelijke in haar. Haastig zei hij:

- Dus u hebt dat landschapje gekocht? bedacht meteen, dat hij toch eerst een oogenblik de woorden van den ander had moeten afluisteren.

De Kouter keek Miel aan, zijn kleine, fletse oogen blikten scherp.

- Jongmensch, je hebt een te inquisitieven toon. Zelfs, of liever juist, als gevolmachtigde van je vader moest je beleefder zijn.

Miel voelde zijn neusvleugels trillen. - U weet dat ik dat niet ben, u kunt hier alles koopen, zonder mij erin te kennen.

De Kouter had zijn hand teruggetrokken. Eefje ging naast haar broer staan. - Tja, *dat* zou ik niet graag doen, alles koopen. Uw vader heeft zeer zeker talent, maar.... Hij stak zijn lippen vooruit, keek bedenkelijk. Onevenwichtig, niet heelemaal serieus genoeg. - Nou jongelui, veel plezier verder. Hij draaide zich af.

De olifant, dacht Miel, maar hij voelde dat de woorden over zijn vader diep in hem waren gedrongen. Een oogenblik stonden hij en zijn zusje weifelend temidden van de menschen.

- Zeg, zei Eefje zacht, hij was tegen mij wel aardig, hij zei dat ik honderd kansen zou hebben gehad om verkocht te worden, ik bedoel mijn portret.

De jongen schamplachte even. Hij vond Eefje lief op dat oogenblik, maar volmaakt kinderlijk. - En er zijn niet meer dan veertig menschen, zei hij.

- Nou ja; - nu ze haar hoofd afwendde, was haar stem bijna niet te hooren. - Het is ook pas de eerste dag.

Het zaaltje werd Miel te klein, hij zag telkens mevrouw Brucker staan, en mijnheer Hendriks en de Kouter, het was hem of hij zich alle menschen tot vijand moest maken. Hij wilde wel eens bij de Brucker's eten, want hij zou niet altijd geld hebben, om het zelf te betalen, en als vader hem een doekje stuurde, dan moest hij zien het mijnheer de Kouter te verkoopen. 's Zondags at hij thuis, morgen ook al?

dat wist hij niet. Het gekke was, dat hij en Eefje niet naar vaders werk keken. Hij ging voor een landschapje staan, dacht: niet heelemaal serieus genoeg, waaraan ziet die kerel dat? en de kleuren heeft hij eens voornaam genoemd. De jongen keek, maar zijn gedachten dwaalden af. Hij zag een omgeploegd stuk land, vette aardkluiten, violet-zwart, omhoog loopend naar den horizont; links vooraan stond een mand met een blauwe boezeroen erover gegooid, en een koffiekannetje ernaast, van een heel andere kleur blauw. Hij dacht aan den trawler, waarop vader naar Noorwegen voer, en aan de kleintjes, Wim en Doortje, die geen besef hadden van tijd en afstand. Als vader wegbleef, wellicht voorgoed, hoe zouden ze dan gaan kijken? Misschien vergaten ze hem, en kon *hij* als een vadervoor hen worden, hij was immers zooveel ouder, en maakte zich al zelfstandig, Hij staarde op de schilderij, zijn lippen weken vaneen. De gedachte was zoo groot en diep, dat die hem geheel leek te vullen, van zijn voeten tot zijn kruin, hij moest roerloos staan, om niets te verstoren. Maar toen ineens kwam het hem niet meer nieuw voor, dat hij een vader wilde zijn voor de kinderen, hij was immers niet naar Boskoop gegaan, om bij hen te blijven, en had deze kamer gehuurd, omdat... Nee, omdat het de eenige goede was. Een pracht van een mansarde, had vader gezegd. Miel glimlachte.

Mevrouw Brucker sprak hem weer aan. - Ik vind

het mooi werk, maar wel vreemd, erg vreemd, of ben ik kleurenblind? Dus je komt eens bij ons eten? dan zeg je het maar aan mijn man.

- Graag, mevrouw, maar ik geloof dat u me liever moet uitnoodigen.

Ze keek hem aan, en hij vond haar gezicht mooi. - Je bent toch niet verlegen? Ik heb een dochter thuis, maar die is veel ouder dan jij en ze wil je graag leeren kennen.

De heer Hendriks kwam voor hen staan met een dame. - Dit vind ik een heel mooi ding, hoorde Miel hem zeggen; een landschap, gezien als stilleven en het is niet alleen begonnen om de kleur, ook om het machtige van het land, dat naar den horizont klimt.

Mevrouw Brucker liep voort, Eefje kwam naast hem. - Miel, zullen we naar huis gaan? Hij beduidde haar te luisteren. - Een sterk doek, zei Hendriks, volkomen verantwoord. De vrouw knikte, schoof langzaam twee passen naar rechts. - Ik vertrouw die Hendriks niet, dacht Miel. Hij voelde zich plotseling moe. - Goed, we gaan naar huis, zei hij, maar bleef nog staan voor de aardkluiten met de blauwe boezeroen en wist niet of zijn vader een waarachtig schilder was.

Buiten waren alle kleuren anders.

Miel lag in bed, en begon de dingen in de kamer weer langzaam te onderscheiden. De wolkenhemel

weerkaatste flauw den lichtschijn van de avondlijke stad. Bij het te zwakke en te zeer zich verspreidende lamplicht was de kamer hem tegengevallen. Eef en Herman brachten hem, droegen ieder een koffer. Ze hadden rond gekeken zonder veel te zeggen, en Miel voelde hun teleurstelling.

- Komen jullie morgen maar terug, een zolderkamer moet je bij dag zien. Hij had zich ook nog nooit van zijn leven zóó moe gevoeld.

- Het is leuk, zei Eef, we kunnen er een heeleboel aan opknappen, als moeder helpen wil, - en met Sinterklaas vraag je een lamp.

Ze bleven staan, de koffers aan hun voeten, moeder had gezegd: onmiddellijk terug komen. Hem had ze eenzoen gegeven, zoo'n soort zoen waarvan jeniets voelde. Misschien kwam ze morgen mee met de kleintjes, ze zou niet openlijk vijandig doen, daarvoor was ze te slim. Miel sloot zijn oogen; hij voelde door de matras heen het ijzeren geraamte van het ledikant. In huis was het stil; beneden woonde de concierge met zijn vrouw, verder waren er kantoorlokalen en bergruimten, hij zou het altijd rustig hebben 's avonds. Hij dacht zich zittend aan de tafel, onder de lamp, uren lang, hij moest werken. Stenografie, boekhouden, heel wetenschappelijk was dat alles niet, iedere boekhouding die precies en consequent werd doorgevoerd, was goed, en ieder snelschrift, dat je zelf weer lezen kon, ook.

- Misschien houdt hij het twintig jaar vol op den kantoorstoel, net als ik, had vader gezegd. Twintig jaar leek een heel leven. Maar hij zag nu tegen alles op, doordat hij zoo moe was, en hij wist niet hoe hij met zijn geld moest rondkomen. De kamer was betaald, maar wanneer kreeg hij salaris? hij bezat ongeveer zeven gulden en vader was weg, hij moest zichzelf redden. Dolly zou niet vijandig doen, wat *kon* zij nog doen? ze had hem het huis uitgejaagd door te kibbelen met vader. La journée des départs, 15 September 1930, zulke data moest hij onthouden. Het gekke was, dat hij niet begreep wat er verder komen zou.

Op school hadden ze gedacht dat hij zou gaan studeeren. - Kom maar eens met mij praten, had de rector gezeg; - nu had dat geen zin meer. Hij zag de laatste klasse weer voor zich, een werkelijke vriend had hij niet gehad, maar er was een saamhoorigheidsgevoel geweest, ja, waarachtig, al zou hij dat nooit eerder hebben gevoeld, dan toch *nu*. En toen Freek de Vries gestorven was, en ze met elkaar naar het kerkhof gingen.... Hij gooide zich weer om, zoodat het ledikant hevig kraakte. Die moeder had er zoo ellendig uitgezien, heelemaal in't zwart, en ze knielde, toen de kist daalde, ze keek over den rand van het graf en gooide een bloem naar beneden, toen haar handschoenen, toen een ring, misschien was het een oogenblik van waanzin geweest. Maar het was

eigenlijk niet zoo gek, hij had er met Tonny de Geus over gesproken. Die vrouw had natuurlijk het gevoel, dat ze haar kind nog iets wilde meegeven.

- Maar heeft ze aan haar houding gedacht? vroeg Tonny, als er ook maar één procent pose bij was, dan heeft die voor mij geen waarde meer. Tonny ging letteren studeeren. En Jan Mastenbroek wilde organist worden, zou hij door het toelatings-examen conservatorium zijn gekomen? Een wonderlijke vent, hij had een meisje, van zijn twaalfde jaar af, en zei: mijn oudsten zoon noem ik Johan Sebastiaan. Hij componeerde ook. Ze zouden bij elkaar komen op 30 November, dat was de sterfdag van Freek de Vries. Met z'n negenen waren ze geweest en vijf meisjes, maar die kenden de afspraak niet. Dus nu nog acht, bij Otto Ramscheid, een villa op het Museumplein, 's avonds om acht uur. Wie niet komt, beschouwt zichzelf als verloren, had Theo Sikkesz gezegd. Zou hij gaan? dacht de jongen. Ja, waarom niet? hij was altijd populair geweest. En Piet Bril moest ook zijn vader opvolgen, in een assurantie-zaak, en Henk de Vos werd heereboer, en later burgemeester van het ondergeloopen dorp, zooals hij zelf zei, maar die had valsche schaamte, dat kon je aan alles merken. Natuurlijk zou hij gaan, 30 November, en desnoods heelemaal niet over zichzelf praten, maar de anderen terugzien, het kon leuk zijn.

Weer gooide hij zich om in bed. Zou dit iets wor-

den, waarnaar hij uitkeek? Maar als de anderen het dan vergaten? Hij moest voorzichtig zijn, liever zich nergens op verheugen, aan de reëele dingen denken: het kantoor, en deze kamer, het leven zonder de anderen. Een nieuw leven, toe dan maar, hij zou er zijn tanden inzetten.

III

- Het hout is vochtig, zei mijnheer Brucker, en bukte moeizaam naar den kleinen blaasbalg, waarvan het blauwe leer met de hand bewerkt was.

Mevrouw praatte alweer. Waarom moest hij juist op Vrijdag dien ellendigen haard branden, die niet trekken wilde, en zoo vroeg in het jaar, al haar koper besloeg, dat dien middag gepoetst was. Ze sprak, moest de jongen denken, met een doodsche, machinale opgewektheid, de woorden schoven uit haar mond als de vellen papier uit een drukmachine, zonder hapering, grijze woorden op grauw papier. Hij zat in een diepen leunstoel en keek naar het rookende hout, dat even opvlamde, als het aangeblazen werd. Mevrouw bewoog langzaam door de kamer, haar bewegingen werden vertraagd door haar woordenstroom. Kon ikmaar gaan, dacht Miel, maar hij moest wachten op de koffie, die hem was aangeboden.

- Het vorig jaar heb je pas op 2 November den haard gestookt, want we hadden de Grotjohans, en door de radio werd Schubert's ‘Allerseelen’ gezongen. Ken je dat lied, Miel? en nu is het nauwelijks half October.

- Het is de achttiende, zei mijnheer, en de avonden worden kil.

Hij richtte zich op en bood Miel een cigaret aan. De jongen bedankte. Kort geleden had hij, na lang

aarzelen, goedkoope cigaretten gekocht en had vooral van den geur gewalgd. Het was een avond geweest, waarop hij zich ongelukkig voelde, hij had nog altijd geen sterkere lamp, hij probeerde een stuk van de Odyssee te vertalen, maar zijn hoofd bleek moe te zijn, en toch had hij den heelen dag maar wat omgehangen op kantoor. Hij koos een fragment, dat op school gelezen was, maar ook in die woorden hoorde hij een leegen galm zonder beteekenis. Hij wist niet meer waar het te zoeken, hij was den vorigen avond pas 'thuis' geweest. Hem leek dat lang geleden, maar de kinderen zouden hun hoofd niet optillen als hij binnen kwam. Toen liep hij de straat op, zei zichzelf dat hij geen cent mocht uitgeven, maar kreeg een onweerstaanbaren lust in alles, wat hij achter de winkelruiten zag, brood en worst en taartjes. Hij voelde zich daar loopen als een dief, zonder doel, maar in de ban van zijn begeerte. Eindelijk gooide hij twee dubbeltjes in een cigarettenautomaat, en ging naar zijn kamer terug. Van de slechte tabak was hij misselijk geworden, en de gedachte aan het verspilde geld hinderde hem. Vaak ging hij naar bed met de woorden in zijn hoofd: morgen zal alles beter zijn - en dan was de volgende dag toch even traag en moeilijk als de vorige. Hij hoorde niets van vader, die nu langer dan een maand weg was. Eefje en Herman hadden een briefkaart gekregen, het leek niet mogelijk dat vader *hem* steeds ver-

geten zou, maar iederen morgen pijnigde hij zich met de gedachte: er zal natuurlijk niets over de post zijn en voelde dan toch nog, diep in zich, een schrik om de werkelijkheid. Het leven ging over zijn hoofd heen en vergat hem. Dan liep hij naar kantoor, een slapte in zijn knieën, alsof hij een oud man was. Misschien deugt mijn hart niet, dacht hij, het zou wel kunnen zijn, dat ik plotseling stierf. En hij spon die gedachte verder uit, hij werd er heelemaal week van, met tranen achter zijn oogen. Telkens kwamen hem nadere bijzonderheden in den zin, hij dacht zelfs aan berouw van Dolly, om dien nacht, toen hij voor haar kamerdeur stond, en ze hem gezegd had: maak dat je weg komt. Hij was nu weggegaan voor goed. Maar dan ineens schaamde hij zich over zijn weekheid, en hij wist dat hij voorloopig niet sterven zou. Hij wilde zijn leven groot maken, was hij niet al goed begonnen met werk en onafhankelijkheid? Hoeveel geld had hij nog? vanmiddag moest hij zuinig zijn op het eten. Hij kende dezen omzwaai van zijn gedachten naar het geld, naar het eindeloos gereken met kleine getallen. In het Arbeiders Tehuis, waar hij dikwijls at, kwam een jongen die, als hij verzadigd was, zijn overgebleven aardappelen in een leeg jampotje schepte en mee naar huis nam. Dat zou *hij* onmogelijk kunnen doen, hij zei zichzelf dat hij weinig trek had, als hij niet meer dan 35 cent voor een maaltijd wilde besteden, en liep het restaurant uit,

als had hij koninklijk gedineerd. En als hij bij anderen at, kon hij zich niet te goed doen. Hier, bij de Brucker's, maakte mevrouw iederen hap smakeloos door haar zanderige woorden.

Nu was ze blijkbaar de kamer uitgeloopen, en mijnheer rookte zwijgend een cigaret. Was dit misschien nog het beste van het leven: een gemakkelijke stoel, en zwijgen?

- Je bent toch niet ziek? vroeg mijnheer Brucker plotseling.

- Neen, waarom?

De ander gooide zijn cigaret in den haard. - Omdat je niet wilt rooken.

De jongen wist geen antwoord. Als hij zei: Ik heb er geen geld voor, dan was het of hij bedelde. De gedachte aan geld maakte hem op dat oogenblik triestig. Veertig gulden in de maand kreeg hij van dezen man cadeau - dat hij ervoor werkte, was maar schijn. Maar mijnheer Brucker zelf werkte evenmin, en verdiende toch waarschijnlijk meer? Och nee, misschien minder, dan had hij vroeger veel verdiend, en gespaard, of zijn ouders hadden hem geld nagelaten. Niet iedereen hoefde voortdurend te werken, dat werd het volk maar zoo ingeprent, om het zoet te houden. Zoet, niet opstandig, tevreden. Was tevredenheid geluk? of beteekende het een toestand van halven slaap, van verdooving, zooals hij op dit oogenblik kende?

Het hout was nu toch gaan vlammen, en straalde een zengende hitte af. Hij wilde opstaan en uit dit huis wegloopen; in zijn eigen kamer zou hij de werkelijkheid terug vinden. Hij zei: Ik wil vanavond nog wat aan de stenografie doen.

Mijnheer Brucker antwoordde niet. Even later vroeg hij: - Hoor je iets van je vader?

- Neen, zei de jongen, eigenlijk niet. Hij schijnt wel veel te werken.

- Ja? IJverig was hij nooit, maar hij is nu een bezetene. De ijver is goed voor de mieren, maar de mensch, die iets bereiken wil, werkt ook in zijn slaap.

- Zou vader iets willen bereiken? vroeg Miel.

- Zeker, hij wil erkend worden, zijn bestaan rechtvaardigen. *Nu* vinden we hem misschien nog een prutser, een zwakkeling, straks nemen we ons petje af en zeggen: cher maître; daar wil je vader het heen sturen.

Miel voelde een kneep om zijn hart. - Ja, zei hij heesch.

De deur ging open en een vrouw zei, zacht en vriendelijk: Goeden avond. Het was Tony Brucker. Ze kwam naderbij, ze was lang en slap als een ledepop. - Is dit Michiel? de nieuwe firmant? Hoe gaat het?

Hij was opgestaan en mompelde iets. Alles aan deze vrouw leek hem kostbaar, haar japon, haar schoenen, de ring aan haar vinger, haar handen ook, en het rood-blonde haar. Vroeger, toen hij een kind

was, had hij haar ook eens gezien; hij vond haar nu jonger dan toen, en veel mooier. Aarzelend bleef hij staan.

Mevrouw kwam binnen met de koffie. - Ben je er al? vroeg ze haar dochter. - Het is niet beleefd, zoo gauw weg te loopen, als je ergens hebt gegeten.

Tony antwoordde niet, ze reikte de koffie rond en begon te praten, luchtig, zacht, en toch met groote indringendheid. Het was Miel, alsof deze vrouw alles wist van het leven en de wereld. Ze had een blank gezicht, en heldere, grijze oogen. Al pratend legde ze nog wat houtblokken op het vuur, en mevrouw maakte geen aanmerking. De sfeer was voor Miel veranderd; hij wilde dat de avond duren zou, dat hij altijd dit gevoel zou hebben, veilig te zijn in de nabijheid van een ander, een volwassene, een vrouw. Neen, waarom juist een vrouw? Hij had zijn eigen moeder niet gekend, nu hij alleen woonde, zou hij haar portret ophangen, waarom had hij dat niet al eerder gedaan? Als er ooit een jongen op zijn kamer kwam, Otto Ramscheid bijvoorbeeld, dan zou hij zeggen: Dat is mijn moeder. Otto Ramscheid, die hij vijf jaar lang niet had kunnen uitstaan, maar in de zesde klas had hij wel geweten, dat hij hem eigenlijk graag mocht. Ze hadden geen van beiden een vriend gehad. 30 November zou hij hem zien, het was nu pas October. Dat hinderde niet, zoolang hij hier zat, hij zou nu het allerergste kunnen beden-

ken, zonder het als groot verdriet te voelen, maar straks en morgen....

Tony Brucker vroeg, of hij ook schilderde, en wat hij anders in zijn vrijen tijd deed.

Hij zei: Dikwijls loop ik naar huis, en speel een beetje met de kinderen.

Ze keek hem opmerkzaam aan. - O ja, natuurlijk, je hebt als't ware een gezin.

- Nou, nou, zei haar vader afkeurend.

Miel was geschrokken. Hij zag de ernstige trekken van Wim voor zich, en de heel jonge, vrouwelijke gestalte van Eefje. Hij zou in de toekomst misschien voor hen moeten werken, en hij vergat het zoo vaak. Er was daar geen man in huis, vader zou wel altijd wegblijven, en Dolly.... Haatte hij Dolly? eigenlijk wist hij het niet. Hoe zou een vrouw als Tony over zijn vader oordeelen? *Kon* ze oordeelen? hij zou het haar nooit vragen. Hij moest een tehuis opbouwen voor de kleintjes, maar hoe? als er in den handel niets verdiend werd en hij was pas achttien. In Amerika zou het misschien mogelijk zijn, maar in Amsterdam.... Het was een onderwerp voor een film, als Dolly er eerst van door ging. Hoeveel filmscenario's hadden ze niet geschreven, het laatste jaar op school? Theo Sikkesz had een cahier vol en Piet Bril wist maar een onderwerp: de vrouw als vampyr, en hij had zulke leelijke, brave zusjes.

Miel zuchtte; natuurlijk dwaalden zijn gedachten

telkens af, vanavond in bed zou hij eens probeeren, voet bij stuk te houden. ‘Hoe moet ik genoeg verdienen?’ hij kon zijn patroon moeilijk na vijf weken om opslag vragen. Nu moest Tony plotseling een voorstel doen, iets dat uitkomst bracht. Onzin, hij moest werken, en stap voor stap opklimmen, diploma typen halen, dan stenografie, dan boekhouden.

Langzaam kwam hij overeind. - Ik moet eens naar huis.

- Ga je al? vroeg mijnheer.

Hij bedankte mevrouw voor de hartelijke ontvangst; Tony zei dat ze hem uit zou laten. In de gang vroeg ze: - Hoe is't, heb je erg het land aan het kantoorleven?

Hij antwoordde niet.

- Ik doe ook werk dat ik naar vind, ging ze voort, ik moet arme menschen controleeren, omdat ze een klein beetje steun krijgen. Ik moet allerlei dingen vragen, die ik liever niet vragen zou, dikwijls schaam ik me voor mezelf, maar ik ga ermee voort, dag-in, dag-uit. Ze leunde tegen een jas van haar vader, die aan den kapstok hing. Miel keek naar haar blanke gezicht en het rossig-blonde haar daarboven. - Ik zou kunnen trouwen, zei ze, maar een huwelijk is zoo zelden gelukkig.

De jongen draaide zijn hoed tusschen zijn vingers, hij vond het vreemd, dat Tony zoo sprak. Plotseling zei hij: - U zult nog wel eens trouwen, en stak zijn

hand uit. Ze glimlachte. - Wat een raar mensch ben ik, hè? vergeet het maar. Dag. - Haar stem klonk week, en ze leek bedroefd.

Op straat moest hij daarover denken, ze hield waarschijnlijk van een getrouwden man. Een vrouw die niet lief heeft, dat komt om zoo te zeggen niet voor, had Tonny de Geus eens beweerd.

Zijn gedachten versprongen. In de zesde klas was heel weinig gevuilbekt, toevallig misschien, Otto moest er niets van hebben, Cor Swart ook niet. Swart was een wonderlijke vent, begaafd, hij droeg prachtig voor en kon iedereen imiteeren. Maar dat deed hij niet dikwijls; - het is een goedkoop kunstje, zei hij. Naar school en naar huis liep hij altijd met een veel jonger broertje, dat Isaäc heette. Hij kon het Swart nog hooren zeggen: Saak. Saak was een blond joggie met een smal gezichtje; misschien zou Cor kunnen begrijpen.... Nou ja. Miel trok met zijn schouders. Kunnen begrijpen dat hij van de kinderen hield, maar hij zou het nooit kunnen zeggen. Eerst maar eens dien 30sten November afwachten, wie weet wat daaruit voortvloeide, mogelijk kwam Cor eens bij hem, hij moest er maar niet op hopen. Uiterlijk kende hij hen allemaal zoo door en door, kende hun stem, de houding van hun hoofd. Vrienden moet je in je jeugd maken, werd er gezegd, liefst op de Fröbelschool. Hij had geen vriend, was hij een te weinig uitgesproken mensch, grauw, karakterloos? mis-

schien wel, maar waarom had Tony Brucker zoo tegen hem gepraat? haar lichte hoofd tegen die donkere jas geleund. - Ik zou kunnen trouwen, maar een huwelijk is zoo zelden gelukkig. Onzin, iedereen waagde den sprong. - Miel keek op zijn horloge. Negen uur, hij kon nog even thuisgaankijken, hooren of er iets was van vader, en Eefje zou nogwelopzijn.

Even later stak hij den sleutel in het slot en liep naar boven. De kamerdeur werd opengegooid, hij hoorde gelach, en toen de luide stem van Dolly: - Ha die Miel! De woorden deden hem onprettig aan. Tante Jet was er, en een vreemde man, ze stonden alle drie voor de tafel, wilden ze juist weggaan? Hij werd voorgesteld, luisterde niet. - Waar is Eefje?

- Wij namen afscheid, zei tante Jet, de groeten van San, die wilde wel dat hij zoo ver was als jij. Iedereen praatte nu, Miel hoorde zijn moeder zeggen: Dat jongmensch heeft nog altijd een sleutel, en die woorden hinderden hem, hij omklemde den sleutel in zijn broekzak. Straks zou hij dien op tafel leggen, maar dan moest hij ook nooit meer terugkomen, en dat verdomde hij. Tante Jet stak haar arm door dien van den vreemde. - Nu gaan we, he Joep? en knipoogde tegen moeder.

Miel bleef alleen in de kamer staan, bekeek den blanken sleutel. Hij gaf dien niet af, dit was het huis van zijn vader. Maar vader had zijn sleutel aan Herman gegeven, had gezegd: Nu ben jij de oudste zoon in

huis. Toen hij Dolly hoorde terug komen, trok hij zijn hand haastig uit zijn broekzak. Kortaf vroeg hij:

- Is er bericht van vader?

Dolly dacht een oogenblik na. - Neen, zei ze. Miel voelde dat ze loog. Eefje kwam binnen, haar strakke trekken ontspanden zich toen ze den jongen zag. Hij merkte het, en zag ook duidelijk, dat ze bleek was. - Heb je hoofdpijn?

Ze schudde nee. - Ben je er al lang? Hier moeder, of u dit teekenen wilt. Ze legde volgeschreven vellen papier op de tafel.

- Alweer strafwerk? vroeg Dolly.

- Heelemaal niet: alweer. Ik heb u toch gezegd: dien eenen avond kon ik geen huiswerk maken. Eefje's stem klonk hard en bits. Tot Miel's verwondering vroeg Dolly niet verder, maar nam haar vulpen en teekende.

- Welken avond, Eef?

Ze schokte met haar schouders: - Och, verleden week, toen was moeder naar den Haag en eerst heeft Doortje aldoor gehuild, ik weet niet waarom, en Wim had koorts, ik heb bij zijn bed gezeten tot twaalf uur.

- Dat had je heelemaal niet moeten doen, zei Dolly rustig, maar alsof ze aan andere dingen dacht.

Het kind schamplachte. - Nou, vroeger had ik het ook, en dan zat vader altijd bij me, je doet het niet voor je plezier.

- Het zijn gewone groeikoortsjes.

- Niet waar, de kamer wordt heel diep, je ziet alle dingen klein, in de verte, net als door een omgekeerden tooneelkijker. Het zit in je hoofd, en groeikoorts is in je beenen.

- Ga nu maar naar bed, zei de moeder streng.

- Nee, want nou is Miel er, en ik wil nog wat drinken.

De jongen kende haar zoo niet. Vroeger was ze nooit brutaal geweest, evenmin als de anderen. Toch wilde hij haar niet afvallen, hij voelde dat hij altijd haar partij zou kiezen.

Moeder schonk zwijgend thee in. Ze voelt zich schuldig, dacht Miel, anders zou ze haar wil doordrijven. Toen bedacht hij dat tante Jet jarig was geweest, de vorige week, hij had het vergeten en moeder was altijd dien dag naar den Haag gegaan, zoolang hij zich kon herinneren. Waarom moest Doortje dan juist dien avond huilen? en Wim? Alle ellende was begonnen toen vader weg ging, iedereen voelde zich natuurlijk ongelukkig, moeder ook, ze wilde lachen met tante Jet, maar ze zou het niet meer kunnen, niet van harte.

Eef zette hard haar kopje neer. - Die thee is koud, zei ze.

- Ga dan naar bed, zei Miel, je ziet zoo bleek.

Ze vroeg waar hij geweest was, en hij vertelde; moeder was aan de tafel gaan zitten en spreidde de krant

voor zich uit. Hij kon niets zeggen over Tony Brucker, alleen dat ze binnen was gekomen, en een beetje gepraat had; hij hoorde zelf hoe 'n onbelangrijk, kinderlijk gesprek dit was.

- Ik ga naar huis, zei hij, kom maar weer eens bij me, ik denk dat ik gauw een nieuwe lamp koop.

Eefje keek hem aan. - Heb je geld?

- Nee, nog niet.

Nu sloeg ze plotseling haar armen om zijn hals, haar warme adem kriebelde aan zijn oor. - Niets zeggen, maar Herman maakt een lampekap voor je met zijn figuurzaag, en ik naai de zij, uit een oude blouse van moeder.

- Je kunt het wel hard-op zeggen, zei Dolly strak. Miel voelde zich blozen; het ging door hem heen, dat hij de toestand hier thuis niet zoo haastig mocht beoordeelen.

Even later liep hij weer buiten. We zijn allemaal ongelukkig, dacht hij, en niemand heeft de schuld. Eefje zit bij het bed van Wim, maar ze is zelf nog een kind, dat bang is voor een koorts-visioen. En moeder?

Hij wist het niet. Het was gemakkelijk, haar verwijten te doen, maar als vader gestorven was, zou iedereen haar beklagen, en nu.... Cher maître, of een zwakkeling en een prutser, waarschijnlijk nog het laatste, volgens het oordeel van de menschen en dat was hard voor moeder. Ze hoefde er zich niets van

aan te trekken, nou ja, in ieder geval lag haar huwelijk tegen de vlakte. Werd zooiets ooit weer goed? Miel keek omhoog, aan den strakken hemel stonden de sterren, bevend van licht. Hij had het gevoel, alsof zijn hart in een leege diepte zonk. Nee, dat was nu wel voorbij, verknoeid, bedorven. Dezen zomer leek alles nog goed, een oogenblik tenminste, ze lagen samen in de wei, moeder legde haar hoofd op vaders heup. Maar vader was zeker al te lang weggeweest. Vroeger gingen de mannen in den oorlog, misschien waren de vrouwen dan blij, in hun hart, als ze niet terug kwamen. 'Frailty, thy name is woman'. Zwakheid van karakter, ontrouw, dat altijd weer: ontrouw.

Er verschoot een ster, het was dus geen ster meer; hij hield van de dingen, die onveranderlijk waren. Onzin, hij hield van de menschen, van Eefje, en Wim en.... Goed, een opsomming was niet noodig, maar Eefje moest niet zoo snerpend praten.

Hij kwam thuis, raapte iets van den vloer op in zijn kamer, post, onder de deur doorgeschoven! Een brief en een buitenlandsche postwissel, van vader. Een lange brief, waarachtig. - Beste jongen, nog geen doekje, ik gun me den tijd niet, wat voor je in te pakken, ik werk, en mijn paars doet hier opgeld, vandaar het tientje. Zeg dat maar niet thuis, ze lijden daar voorloopig nog geen honger, bovendien heb ik moeder enkele dagen geleden een chèque gestuurd.

Dat is een leven hier, Miel, een prachtige, forsche herfst, en die kleuren. Neen, ik laat me niet verleiden tot een zacht glooienden heuvel met goud bruin gebladerte, maar de kleur van het water tusschen de harde rotsen en de visschen om de romp van ons schip.

Miel voelde zijn handen trillen, hij keek op: met die halve duisternis 's avonds zou het nu voorbij zijn. Den brief legde hij op tafel, boog er zich staande overheen, de kleine, maar ronde letters begonnen te verschuiven voor zijn blik, een groote druppel viel op het papier, de inkt vloeide onmiddellijk uit. Hij begon door de kamer te loopen, probeerde te neuriën, gooide zijn jas over een stoel. Een brief, hij had hem nog niet gelezen, vier slordige kantjes. Dus een Philips' Bi-Arlita-lamp, duur, maar deugdelijk, het zou zijn stenografie ten goede komen. Hij moest zien dat hij een diploma haalde, niet te lang meer zeuren, was dat eenmaal achter den rug, dan kon hij andere dingen doen. De kleur van het water tusschen de rotsen - er was een grijs-groen, dat hij verrukkelijk vond. Wat een meisjesachtig woord: verrukkelijk. Hoe zei vader het ook - mijn paars doet hier opgeld?

Hij greep den brief.

IV

Miel wist zich alleen op kantoor. Hij had dien dag hard gewerkt, er was een duidelijke opleving in zaken en nooit had hij kunnen denken, dat dit hem zooveel vreugde geven zou. De brieven die op zijn tafel lagen liet hij door zijn handen gaan, de adressen controleerend, toen stond hij op om de kachel te verzorgen. De wind drukte tegen de ruiten, deed ze even rammelen in hun sponning. De groote roode cijfers van den scheurkalender keken hem aan: 30. Hij liep er heen, trok het papiertje af, toen ook het blad van den maandkalender. December nu al, morgen. De klok tikte, door de nauwe straat gierde de wind. Miel voelde een prettige loomheid in zijn lichaam, hij hoefde zich niet te haasten, hij wist nog niet waar hij eten zou, tegen acht uur belde hij wel aan bij Otto Ramscheid. Hij zag de stoep voor zich, de zware deur, die voor hem geopend zou worden. - Is de jonge mijnheer thuis? - dienstdoende vrouwen intimideerden hem niet - maar bij Ramscheid hadden ze misschien een huisknecht? hij was er nooit geweest. Eerst zou hij langzaam naar Hendriks loopen, de zaak sloot om zeven uur. Hij had het doekje van vader nu een week in huis, en de kinderen hadden het gezien. Eef zei dat ze het mooi vond, en dat hij het niet moest verkoopen, het maakte zijn heele kamer anders, rijker, nee, warmer. - Lichter, had Her-

man spottend gezegd. Wel verkoopen, Miel en dan bij ons Sinterklaas komen vieren, anders krijgen we dit jaar niets. Moeder zegt... Wim trommelde met zijn vuist op tafel. - Maar vader stuurt een pak, of hij komt zelf over.

- Wat heb je voor ons meegebracht, magog-magog-magoggeltje, zong Eef dansend. De herinnering bracht een glimlach op Miel's gezicht. Als de kinderen bij hem waren, zon hij op een middel om hen vast te houden, maar ze waren soms zoo vluchtig, ze moesten nog dit en dat, ze hadden moeder beloofd...

Doortje had niets om mee te spelen, en Herman kon niet alleen gaan zitten met een boek. Hij moest zich leeren instellen op hun komst, hun iets voorlezen, een eindeloos lang en boeiend verhaal, maar wat?

Nu zette hij het doekje op zijn schrijftafel, tegen een paar woordenboeken aan. Een donker schilderijtje, zwart-bruine rotswanden, een enkele spar daarop, en beneden het water, waarin een lichtscheut viel en een wonderlijke visch zichtbaar werd, tusschen lange, ijle bladstengels. Aardig dat Eefje dit zoo mooi vond. Hem leek het weinig oorspronkelijk, hij herkende vaders hand niet; miste hij nu toch het paars?

De wind loeide langs het huis, een luchtstroom deed hem opkijken. In de open deur stond Tony Brucker, en hield haar hoofd schuin met een verwonderden glimlach.

Hij liep haar tegemoet. - Uw vader is al weg, wel een half uur.

- Ach, zei ze, en jij bent achter gebleven, moet je geen inkoopen doen voor Sinterklaas?

Hij keek naar haar blanke gezicht tusschen hetzwart van een fluweelen mutsje en een glanzenden bonten kraag, en vergat te antwoorden.

Tony Brucker liep verder de kamer in, het verwonderde Miel niet, dat ze door zijn vaders schilderij bleek te worden aangetrokken, maar hij bloosde, want hij had mijnheer Brucker niets van dit doekje gezegd. Enkele oogenblikken keek ze ernaar zonder te praten.

- Is dit nieuw? vroeg ze toen, heb jij het geschilderd?

- Nee, zei hij, en bloosde nog meer, mijn vader. Ze wendde haar blikken af. - Zoo, gaat de firma ook in olieverf handelen? het is een aanverwant artikel.

Hij gaf haar den uitleg: voor zeven uur wilde hij bij Hendriks zijn, die indertijd iets van zijn vader had gekocht, maar hij geloofde dat ze niet luisterde, en hij begreep haar houding niet.

Ze ging op zijn schrijftafel zitten; voorzichtig nam hij achter haar rug het doekje weg. - Bevalt het je wel op kantoor? hoe lang denk jij het vol te houden?

Hij voelde zijn hart trillen. - Ik heb geen keus....

en-ne.... Neen, hij kon *haar* niets zeggen over de kinderen.

- Dat is het juist, zei ze, je bent jong, en nu verbeeld je je misschien dat je een man wordt door te werken en geld te verdienen. Maar je blijft een kind, want je hebt niet mogen kiezen. En je vader reist en schildert; waarom *jij* niet? Ja, ik wil je opstandig maken. Je hebt een diploma typen gehaald, je wordt een heel bruikbare kracht in de zaak, al ontbreekt het je nog aan warenkennis. Ga je met me eten in de stad, dan kunnen we verder praten.

Miel stond voor haar, het doekje in zijn rechterhand. De hardnekkigheid, dacht hij, waarmee ze me wil laten schilderen. Er kwam een vreemde starheid in hem. - Ik geloof niet, zei hij, dat u deze dingen heelemaal kunt beoordeelen, en had plotseling het gevoel, dat hij zich oefende voor dien avond, dat hij zijn mannelijkheid toonde, zijn eigen wil. Hij zette het paneeltje tegen den muur, trok zijn jas aan, stak de brieven bij zich. - Zoo, ik zal achter u sluiten.

Tony zette haar voeten op den grond. Als hij naar haar gekeken had, zou hij haar bios hebben gezien, nu hij niet keek, sloeg die nog feller uit. Ze liep voor hem, telkens draaide hij een lichtschakelaar om, ze zeiden geen woord. Buiten woei onmiddellijk de wind tegen hen aan. Tony had zich haastig beheerscht. Ze glimlachte en sloeg haar oogen naar hem op. - En?

- Dank voor uw uitnoodiging, zei hij, maar vandaag heb ik geen tijd; - dag juffrouw Brucker.

Toen hij eenige stappen verder was, dacht hij: ik heb haar eenvoudig laten staan, het is onhebbelijk, maar waarom bemoeit ze zich met me? zou ze geweten hebben, dat ik alleen boven zat? - 'Ik wil je opstandig maken.' Hm, en dan verder, daarna? Als hij gezegd had: ik verdom het, maakte *zij* dan alles goed? Hij zag zich weer op zijn bloote voeten voor de kamerdeur staan, dien nacht, de broek van zijn pyjama was te kort, en boven, in zijn bed, lag Herman. Wel waarachtig had hij toen gekozen. Hij klemde het schilderijtje steviger tegen zich aan. Ze bedoelde natuurlijk: zonder dwang van de omstandigheden.

Ja, kon iemand de omstandigheden opheffen?

Nu was hij benieuwd wat mijnheer Hendriks zeggen zou, in het ergste geval lachte hij hem uit en zei: ik zit nog altijd met iets dergelijks in mijn maag. En vader had geschreven: Al te goedkoop moet je het ook niet van de hand doen, dat zou mijn reputatie schaden. Hij kon wijzen op het ongewone coloriet, en op het verrassende van die visch in het water. De jongen schamplachte. Kostelijk, het leek een parodie op het gedaas van kunstcritici in de krant. En toch was het niet heelemáál gek, hij zou het kunnen verdedigen. 'Het verrassende van die visch in het water'. Het was een hobby van Theo Sikkesz geweest, iets kroms te zeggen, en te probeeren het recht te

praten. Zou Theo komen? hij hoopte het, maar ze hadden elkaar in geen vijf maanden gezien. Nog een paar huizen, hè, er brandde geen licht bij Hendriks. ‘Gesloten wegens sterfgeval’. Toe maar. Het ergste was, dat hij nu met zijn visch bij Ramscheid moest bellen, want in het Tehuis voor Arbeiders zou hij hem wel niet verkoopen. Krankzinnig, maar hij dorst veel vanavond.

Het was juist zooals hij gedacht had: een dienstmeisje in't zwart, met een witte fludder op haar hoofd, deed de deur open. - Is de jonge mijnheer thuis?

- Ja mijnheer. Hij zette het doekje zorgvuldig neer, achterstevoren, dreigde het meisje met zijn wijsvinger: pas op, dat u daar niet aan komt. Ze antwoordde niet, zei iets over de zooveelste deur in een gang, zijn hart bonsde. Nu liep hij de trap op, was iedere aanwijzing vergeten. Gelukkig brandde er overal licht, Philips' Bi-Arlita, had hij zelf ook. Nog een trap, weer een gang met deuren, als hij in godsnaam niemand tegen kwam. Hij draaide op goed geluk een hoek om, ha, een kaartje: Otto Ramscheid, jur. stud. Otto's stem: Binnen!

Een groote kamer, twee menschen. - God, Miel! dat's een reuze-idee.

- Goeden avond, ben ik de eerste? Otto had het vergeten.

- De eerste? Verdraaid, het is dertig November. Miel stond tegenover den vreemde. - Van Reewijk.

-Izenburg.

Otto was opgesprongen en sloeg Miel op zijn schouder. - Prachtig, kerel, prachtig. Iez, je moet weg.

Miel glimlachte, hij voelde een bijna huilende dankbaarheid. - Dat heeft geen haast, zei hij.

Otto drukte een hand tegen zijn voorhoofd. - Laat me denken, heb ik alles in huis? zijn de winkels nog open? het is vijf minuten voor acht, Miel, je verraadt me niet.

- Ik ben altijd te vroeg, zei Miel, als ik dat afleer, zal ik gauw sterven. Otto praatte al door de huistelefoon. - Ja, ik verwacht nog een paar vrienden, kan je straks wat boven brengen? drank, ja, en cigaren. Thee? wacht even. - Hij keek over zijn schouder. - Miel, jij thee?

- Ja, veel thee en geen Schiedam.

- Mooi. Thee, met water.

- Bent u geheel-onthouder? vroeg Izenburg.

- Nee, maar ik krijg zoon dorst van drinken. Hij had het gevoel dat hij praten moest, het hinderde niet wat of waarover, maar toevallig sprak hij nu nog de waarheid ook. - En binnenin je gloeit het als vuur, maar op zoo'n rare plek, lager dan je hart, ik kan me daar niet mee vereenigen.

Izenburg lachte, en Otto kwam naar hen toe. - Wie kunnen er nog komen?

- Iez, we hebben re-unie van onze klas, we hadden het zoo machtig aardig, ondanks de meisjes.

- Theo Sikkesz, zei Miel, Cor Swart.

- Die zit in Leiden, is jurist en theoloog tegelijk.

- Och, en wat zegt Saak daarvan?

- Ik begrijp het, zei Izenburg, ik moet nu werkelijk gaan. Hij drukte Miel's hand. Als u ooit lust hebt, bij mij aan te komen. - Hij noemde zijn adres, zag een paar glanzende oogen op zich gericht.

Otto begeleidde hem niet verder dan tot aan de kamerdeur. - Een prettige vent, zei hij terugkeerend, tweede-jaars.

- Welk vak? vroeg Miel.

- Wis- en natuurkunde.

- Ja? en ik heb zoo on-exact tegen hem gekletst. Nu zag ook Otto dien stralenden blik. - Vertel eens. Maar er werd aan de deur geklopt. Theo Sikkesz en Tonny de Geus kwamen binnen.

- Hallo, lui!

Er volgde een drukke begroeting.

- Miel, gisteren noemde ik toevallig je naam en een vrouw was er verrukt van, ze proefde honing en heldhaftigheid.

- Een verrukkelijke combinatie voor een vrouw.

- Maar het wordt geweldig, waar blijven de anderen?

- Zullen we den heelen avond allemaal tegelijk praten?

- Natuurlijk, daarvoor zijn we gekomen. Een dienstmeisje bracht thee binnen. - Een paar dagen ge-

leden heb ik onzen rector gezien, zei Tonny de Geus, ik zag aanmerkelijk minder tegen hem op dan vroeger. Idioot, in zoo'n korten tijd....

- Een eerste-jaars *zou* zich ook wel eens te veel kunnen *voelen*.

- Nicht möglich!

Miel haalde oude herinneringen op met Otto Ramscheid. Wat later kwamen nog Piet Bril en Jan Mastenbroek binnen. De laatste droeg een donker groen fluweelen pak.

- Hij zat ergens bovenop een orgel, en speelde met zijn voeten, zei Piet, vertaal die zin in het Latijn, en geef blijk hem te hebben begrepen. Het stemmenlawaai nam nog toe. - Stilte! riep Otto, of ik sla met de pook op tafel. Smoel houden, jullie! De afspraak is, niet waar? dat we eerst Freek de Vries zullen herdenken. Tonny, laat die flesch nog staan.

- Nou ja, lui, alles goed en wel, maar de levenden hebben eischen....

- Laten we ieder één woord zeggen dat we karakteristiek vinden voor Freek. Meteen nam Otto de pook op. Theo Sikkesz lachte alweer met Piet Bril, en Jan Mastenbroek had zich omgedraaid. Maar hij zag Miel's oogen weer, vast en helder, en dacht: zoo heb ik hem vroeger niet gekend.

Er viel een onverwachte stilte.

- Eenvoud, zei Miel.

Otto antwoordde snel: - Oprechtheid.

- Nee, zei Tonny de Geus, eenvoud is beter.

- Zalig zijn de armen van geest, zei Jan Mastenbroek, nog altijd met afgewend hoofd. Wie begrijpt dat? Ik heb een vage notie dat Freek onder hen is, maar ik weet het niet....

- We bedoelen toch allemaal hetzelfde, zei Theo Sikkesz, iets nieuws kan ik niet meer bedenken.

- De armen van geest zijn zij, die uit oprechtheid haast geen woorden hebben. Otto draaide zich af en legde den pook weg. - Jullie ziet: ik verdedig mijn oprechtheid.

- God, ik zie nog die moeder voor me. Ze praatten weer door elkaar heen, en er was een lichte verlegenheid, die overwonnen moest worden.

- Ha, lui, nu mogen we drinken!

Miel zat op den kop van den divan en hield zijn hoofd opgericht. Zijn oogleden staken door den cigarettenrook, en om zijn slapen leek een ijzeren band te knellen, maar hij wilde de vermoeidheid nog niet voelen. Hij was er veel beter aan toe dan de anderen, die gedronken hadden, en die nu zoowat op den grond lagen. Jan Mastenbroek was in slaap gevallen en snurkte zachtjes, Piet Bril lachte, en Tonny de Geus declameerde verzen. - Ik studeer niet, nee ik ben op kantoor. Hij merkte dat Otto, die beneden hem op den divan lag, naar hem luisterde. - Een oude zaak, in oliën en vetten, opgericht in 1741, mijn

vader is er door zijn eerste huwelijk ingekomen. Mijn moeder is dood. Ik heb een stiefmoeder, en halfbroertjes en zusjes. Maar dit tweede huwelijk houdt niet meer, en toen vader wegging, vond ik dat ik ook maar op moest stappen. Het kantoor is heel geschikt.

- Verdien je daar wat?

- Ja, een kleinigheid, ik heb een kamer op de Prinsengracht, kaal en zoo, maar dat kan goed worden, en hoeft eigenlijk niet veel beter. Snap je? mijn toekomst ligt in't duister, en dat is precies de goede ligging. Heeft Mastenbroek dat meisje nog? Haar Johan Sebastiaan zal zoo normaal komen te liggen als mijn toekomst. Ik meen het, god, schuine praatjes hebben we nooit veel gehouden.

- Nee. Maar kan je rond komen en is dat werk niet saai?

- Ik weet het niet, het lijkt me eigenlijk wel grappig om de menschheid van oliën en vetten te voorzien, maar ik heb nog geen ‘warenkennis’, dat heeft de dochter van mijn chef me vanmiddag verteld. Misschien zal ik moeten gaan proeven.

- Is er een dochter? zal je de zaak erven als je met haar trouwt?

Miel lachte. - Ja, wellicht, maar ik zal haar niet trouwen. Ze doet of ik haar schoothondje ben en aait me, maar wil dat ik zal bijten.

- Pas op, kerel, vrouwen zijn gevaarlijk.

Nu weten we eigenlijk niet waarover we praten,

dacht Miel. Maar hij ging voort, het was hem of hij zijn woorden met rook schreef, ze hingen even boven Otto's hoofd en vervluchtigden dan. De lucht in de kamer was broeierig en bedorven. Miel vertelde van dien zomer, dat hij naar Boskoop had gewild, want de wei voor ‘De Veldbloem’ zou zoo prachtig te omzoomen zijn met coniferen en heesters. Maar ‘De Veldbloem’ was het huis van zijn stief-grootvader, hij was tot de ontdekking gekomen dat hij geen familie had; alleen de kinderen van zijn vader, die vielen hem als't ware toe, zoodra zijn vader ging zwerven, en waarschijnlijk wegbleef voorgoed. Hij, de oudste zoon, moest zich dus onafhankelijk maken om de opengevallen plaats te kunnen innemen, dat wil zeggen: hij was geen Oedipus, met Dolly bemoeide hij zich niet.

Piet Bril was overeind gekomen en ging op den rand van den divan zitten; hij bracht een geur van sterken drank mee, die Miel uit zijn woordenroes deed ontwaken. - Ik moet van Reewijk ook eens hooren zwetsen, zei de jongen loom, zeg, schik jij een beetje op. Hij porde Otto in zijn ribben. Miel kwam met een uitgestrekten voet tusschenbeide.

- Kalmpjes an, hè? Ik mis Cor Swart, waarom studeert die in Leiden?

Otto geeuwde. Hij is Remonstrant, en ze zeggen dat hij theologie studeert, om de militaire dienst te ontgaan.

- Wat een varken, zei Piet.

Miel voelde zijn aandacht gespannen. - Nee, maar dat is prachtig, Cor, die een Saak tot voorbeeld moet zijn, dat ga ik onderzoeken! Hij komt toch zeker wel eens thuis, een week-end?

- Waarschijnlijk, bel hem eens op.

- Wat doen jullie? vroeg Piet, ik krijg natuurlijk uitstel, wegens mijn studie.

Miel lachte met open mond. Piet Bril, die in de assurantie-zaak van zijn vader moest komen, heette voorloopig nog student in de rechten.

- Grinnik niet, idioot! Ik heb maar vier teenen aan mijn rechtervoet, maar daar schijn je niet op te worden afgekeurd. Een neef van me gaat kleurenblindheid simuleeren, dat lijkt me gevaarlijk, weet je.

Ze praatten door over dat onderwerp. Na een poosje werd Jan Mastenbroek wakker en kroop naar den divan. - Waarover kletsen jullie?

In een anderen hoek van de groote kamer hingen Tonny de Geus en Theo Sikkesz in lage stoelen, hun armen slap naar beneden, te lui om te rooken, één hand nog geklemd om hun leege glas, dat op den grond stond.

- God, zei Jan, ik ben communist, heb met die heele rotzooi niets te maken en als het Laatste Oordeel komt, mag *ik* op het orgel spelen, maar *dan* zal jullie wat hooren!

- Ben je aangesloten bij de Communistische Partij?

- Natuurlijk.

- En laten ze je dan ongemoeid?

- Maar voel je er iets voor, of is het als de theologische faculteit van Cor Swart?

De jongen in het groene pak haalde zijn schouders op. - Ik voel natuurlijk alleen voor de muziek, maar mijn vader is een overtuigd communist, en zegt dat ik er stellig bij zal gaan hooren. Mijn eenige angst is, dat de Gemeenschap geen orgels zal laten bouwen, maar zoolang ze de bestaande niet laat afbreken.... Het kerkorgel moet worden losgemaakt van alle godsdienstige gevoel, want *dat* gaat er an, in het Communisme. Johan Sebastiaan bijvoorbeeld, was goddelijk wereldsch, maar dat begrijpen de menschen niet.

- Hoor de groene boomkikker, zei Tonny de Geus, maar Theo Sikkesz hoorde niets.

Miel haalde diep adem, drukte toen met zijn voet op Otto's schouder.

- Kan hier niet wat open? ik stik bijna.

- Zeker, zei Otto, als *ik* mag blijven liggen.

Nu drong de koude nachtlucht in Miel's longen. Hij voelde zich fel leven, hij had al deze jongens noodig, en moest dat gevoel vasthouden, niet morgen laten verslappen. De vader van Jan Mastenbroek was dus communist, en hij kon dien Izenburg opzoeken. Amsteldijk, welk nummer? dat vond hij wel weer. Eigenlijk moest hij nu naar huis gaan, morgen de oliën en

vetten proeven. Hij stond bij den divan, hoe kwam hij daar weer bovenop, over al die hoofden heen?

- Zeg, Miel, mijn oude heer heeft een ding van je vader gekocht op die tentoonstelling, maar schilderde hij vroeger ook al? ik heb er nooit van gehoord.

- Welk ding?

- Je kunt wel eens kijken, het hangt ergens.

- Zoo. Ik heb beneden nog een doekje staan, toevallig, dat moet ik zien te verpatsen, ja, niet aan jullie. Wist je dat een goed schilderij tijdelijk zijn waarde verliezen kan, als het in een verkeerde omgeving hangt? Dat is heel merkwaardig. Hij was op den grond gaan zitten onder het raam, een frissche luchtstroom streek langs zijn hoofd. Ik kan kou vatten, dacht hij, maar afkoelen niet - en hij praatte voort.

Hij was de laatste die wegging, nog altijd brandden de lichten in het trappenhuis. Otto had zijn vrienden één voor één de deur gewezen; - de eenzaamheid ontnuchtert, zei hij, en je stommelt dus niet. Nu sloop hij onhoorbaar achter Miel aan naar beneden. Die toonde hem ‘de verrassende visch’ zonder woorden. Otto knikte en trok zijn wenkbrauwen waardeerend omhoog. Hij nam het doekje in zijn handen, drukte het bijna tegen zijn borst en hief zijn kin op, maar Miel begreep hem niet meer en glimlachte. Toen hun gebarenspel luid dreigde te wor-

den, deed Otto een kamerdeur open en maakte licht.

- Wil je het hier laten, zei hij, dan kan ik er met vader over spreken.
- Och ja, ik had het naar Hendriks willen brengen, maar....
- Direct naar den verbruiker is voordeeliger, zei Otto.
- Ja? Hangt hier ook dat eerste ding van mijn vader? Miel keek om zich heen, hij had nooit een beter gemeubileerde kamer gezien, alles was licht en toch verzadigd van kleur.
- Nee, zei Otto, ik weet niet waar dat is, dat zie je een volgend keer wel. Ik bel je dus op. Brucker, in de Warmoesstraat, heel goed.

De deuren in dit huis piepten niet. Nog op zijn teenen liep Miel de stoep af. Eerst een straat verder voelde ook hij de ontnuchtering door het alleen-zijn.

Den volgenden morgen herinnerde het kantoorlokaal hem aan het bezoek van Tony, maar hij wilde daar niet aan denken. Mijnheer Brucker belde op en zei dat hij wat later kwam, tegen elf uur, Miel moest maar beginnen de post door te nemen, en zien wat hij verder doen kon.

Hij ging aan zijn schrijftafel zitten en sneed de brieven open. Tot zijn verwondering werd hij niet afgeleid door al wat hij den vorigen avond had gepraat en gehoord, maar tot één ding keerde hij tel-

kens terug: hij wilde mijnheer Brucker vragen.... en hier stokten zijn gedachten. Hij wist heel goed wat hij vragen wilde, maar de verwoording was moeilijk.

- 'Of het ook dienstig kon zijn, dat hij op de hoogte kwam van hun handels-artikel'. - Nee, het woord 'handels-artikel' stuitte hem tegen de borst 'Wat hij doen moest, om waren-kennis te verkrijgen', Maar dat klonk te vaag, 'Hoe kan ik onze koopwaar leeren kennen?' dat was beter, maar eigenlijk zou hij het liefst over oliën en vetten praten, hij hield van die woorden, ze klonken zoo reëel. Hij liep met enkele bestellingen naar den magazijnknecht, liet zich kruiken en vaten wijzen. Er hield een vracht-auto stil voor hun deur, een dozijn manden, waarin groote glazen flesschen stonden, werd afgeladen en in hun kelders geborgen. Miel teekende de vrachtbrieven, hield daarna zijn eersten onderzoekingstocht door alle opslagruimten. De kelders waren schemer-duister en bijna leeg. Hier en daar stonden wat oude, half vergane manden, ook was er een groote weegschaal, met ijzeren gewichten. Het eigenlijke pakhuis lag gelijkvloers; de terrier kefte, toen Miel daar zonder den knecht doorliep. Hij wilde het beest aanhalen, maar Bartels kwam naar hem toe. - Past u op, mijnheer, hij is valsch, hij zal aan u moeten wennen.

- Is een terrier beter dan een poes? vroeg Miel.

- Ja, voor de ratten; hij bijt ze dood, Vroeger had-

den we twee terriers, de oude heeft uw vader eens gebeten, weet u dat nog?

- Nee. Kwam vader dikwijls hier beneden?

- Haast nooit, daardoor kende het dier hem niet. Je moet maar doen of hij niet bestaat, dan went hij het gauwst, net als kleine kinderen.

- Ik zal iederen dag even komen kijken, zei Miel. Toen hielp hij Bartels met het klaarmaken van de verzending. Hij was een beetje bang voor den hond, en zei zichzelf dat hij evenmin slag had met dieren als zijn vader. Maar het rondneuzen in het magazijn boeide hem. Hij liep opzettelijk nog eens naar het achterhuis, voelde den terrier op zijn hielen en moest zich bedwingen, niet met zijn voeten terug te slaan. In een rommeligen hoek, temidden van houtwol, stond een groote aarden kruik, geel-achtig, geglazuurd, maar met een grijze stoflaag bedekt. Met zijn wijsvinger trok de jongen een geultje door het stof, de gloed van het glazuur verraste hem. Toen nam hij de kruik op, de terrier gromde, en droeg hem voor zich uit. - Bartels, is er ook een stofdoek?

- In die kruik, zei Bartels, is eens heele fijne Fransche olijfolie geweest, die hebben we bij uitzondering in halve fleschjes verkocht.

- Zoo; ik zou hem mee naar boven willen nemen, hij is niet leelijk.

- Ga uw gang, mijnheer. De man wreef nog eens langs de kruik met de mouw van zijn jasje en op dat

oogenblik dacht Miel: ik zou hem willen schilderen. Maar dan moest hij weer ergens in den kelder staan, met wat stroo eromheen, en een klein raampje erboven. Schilderen, kon hij dat?

Hij nam de kruik op en liep weg, hij voelde een heel nieuwe, en hevige ontroering.

Tegen half twaalf kwam de heer Brucker. - Zoo, heb jij wat kunnen doen?

Miel gaf hem de post. - En ik ben beneden geweest, zei hij.

- Dat begrijp ik, wat moet die kruik?

- Och, niets, ik vond het een mooi ding.

- Je kunt hem mee naar huis nemen, als je wilt, maar hier breek ik er mijn beenen over.

- Goed mijnheer, graag.

- Zoo, heb je daar beneden rondgekeken met een schildersoog, of....

- Ik heb nog nooit geschilderd.

- Dat vraag ik je niet; je zoudt ermee kunnen beginnen.

- Ik wilde liever beginnen met iets af te weten van oliën en vetten.

De heer Brucker keek hem doordringend aan.

- Hm, ik ben vandaag uit mijn humeur, als jij me nou nog voor den gek houdt ook, dan wordt het er niet beter op.

- Ik houd u niet voor den gek. Tot zijn eigen verwondering voelde de jongen zich niet terneergesla-

gen door den toon van den ander. Hij hield ook rustig diens blik uit, hij wist niet dat zijn eigen oogen glansden, zooals ze het den vorigen avond hadden gedaan.

- Hoor eens, Miel, ik heb twee zoons, dat weet je wel, ze zijn beiden ingenieur en zitten ver van me af, bovendien bemoeien ze zich niet met hun vader. Ik heb er dus niets op tegen jou in de zaak op te leiden, en je die perslot heelemaal over te dragen, maar die woorden 'oliën en vetten', die mag je niet met eenige minachting, zelfs niet met lichte spot uitspreken, dat zijn goede, eerlijke woorden, erg aardsch, en daardoor ook weer niet aardsch, kostelijk, heilig zelfs, denk maar aan de Gezalfde des Heeren. Niet dat ik mijn zaken doe met godsdienstige overwegingen, ik doe ze alleen heel nuchter en reëel, begrijp je, en ik zou willen dat jij ze ook zoo deed. Dan mag je voor mijn part op een goeden dag wegloopen en schilderen, of God weet wat doen, maar dan ben je tot op dat oogenblik een goed zakenman geweest. En ik wil niets ten nadeele van je vader zeggen, maar als hij denkt dat hij is weggeloopen van de oliën en vetten, kent hij zichzelf niet.

Het bleef een oogenblik stil. Miel had graag zijn hand willen uitsteken, om de hand van den ander te drukken, maar hij dorst niet goed. Hij wist niet of hij dat laatste, over zijn vader, wel begrepen had, maar de rest des te beter. Mijnheer Brucker zei 'Fetten',

met een f, hijzelf deed dat ook. Dat wilde hij nu wel zeggen, maar misschien viel dat niet in goede aarde. Het was moeilijk, een ander te doen gelooven, dat je zonder eenigen spot over oliën en vetten sprak en toch was het zoo.

- Ga nu maar naar huis, koffiedrinken en kom vanmiddag terug.

Miel bleef onbewegelijk staan, maar wist niets te zeggen.

- Wat wilde je, wat wilde je ook? onze koopwaar bestudeeren?

- Ja, mijnheer.

Brucker nam een boek van zijn bureau. - Alsjeblieft, begin dat te lezen. Miel nam het boek aan en las den titel: ‘Technologie der Oele und Fette’.

- Je hoeft het niet alles uit je hoofd te leeren, maar je moet het begrijpen, en er practische kennis uit opdiepen.

- Ja mijnheer.

Nu stak Brucker zijn hand uit en Miel greep die haastig.

- Goed zoo. De oogen van den jongen bevielen hem. - Maar vergeet niet te eten, voegde hij erbij.

Dien dag werd er niet opgebeld door Otto Ramscheid, ook den volgenden dag niet. Miel zei zichzelf: Otto is een beschaafd en heel wellevend mensch, hij heeft dien avond aan zijn oude schoolmakkers

gewijd, omdat het was afgesproken, maar nu is hij ons allemaal weer vergeten, en hij heeft honderd andere dingen te doen. Het was hem duidelijk, dat hij Otto niets kwalijk wilde nemen, maar dan dacht hij weer aan het doekje van zijn vader, dat moest daar ergens in huis rondzwerven en telkens in het oog vallen.

Den vierden dag gebeurde het, dat mijnheer Brucker door de telefoon zei: Zeker, wacht u een oogenblik, en opkijkend: Miel, voor jou.

Hij hoorde Otto's stem: Ik had het dit keer niet vergeten, maar mijn vader was op reis, den volgenden dag, dus had het geen zin, je op te bellen. Wat of je hebben moet voor dat doekje. Nou? zeg maar wat.

- Ik weet niet, zei Miel, hoe vind je vader het?

Nu was er een korte aarzeling aan Otto's kant. - O, goed, geloof ik, wel een fijn ding. Wil je erover komen praten? Ja, vanavond, als je precies om half acht zoudt kunnen komen.

Het werd een heel ander bezoek aan het huis op het Museumplein dan de eerste maal. De groote werkkamer van den heer Ramscheid bleek vol schilderijen te hangen; in een aangrenzende serre, die helder verlicht was, zag Miel de beide doekjes van zijn vader. Het eene was een riviergezicht, donker, grauwig paars, de heer Ramscheid zag hem daarvoor staan.

- Zoo, van Reewijk, ik heb helaas maar een oogenblik. Je kijkt naar dat water, ik vind de metaalkleur

ervan zoo goed, somber, onheilspellend, je vader moet wel volop een romanticus zijn. Ik bied je honderd gulden voor dat nieuwe werkje en dan heb ik voorloopig genoeg schilderijen.

- U hebt er veel, zei Miel, en voelde dat hij zich aan het snelle tempo van den ander niet kon aanpassen.

- Ja, er gaat wel eens iets af, als er iemand jubileert, bijvoorbeeld. Zullen we de koop sluiten?

- Graag. Hij teekende een ontvangbewijs, pakte een biljet van honderd gulden aan, en stond aarzelend bij het schrijfbureau. Iets moest hij nog zeggen, dacht hij, iets neutraals, dat toch niet onnoozel klonk, iets van dank, maar als tusschen gelijken.

- Ik ben heel blij met dit doekje, zei de ander, als je je vader schrijft, wil je dat wel zeggen? Hij liep weer naar de serre, Miel volgde hem. De compositie is misschien niet zoo gelukkig, het valt wat uiteen in boven- en onderstuk, die spar op de rots, en beneden de visch, maar dat geeft ook iets verrassends.

De jongen voelde zich plotseling blij. - Ja, zei hij.

Ze praatten nog even voort, toen kwam Otto binnen.

- Miel, het spijt me, ik heb vanavond debatingclub.

Het hindert niet, dacht Miel, al zou ik hier nooit meer komen. Hij nam afscheid. - Als ik je ooit met iets van dienst kan zijn, hoorde hij zich toevoegen. Otto

liep met hem mee naar de buitendeur.

- Tot ziens, heb je al een poging gedaan bij Swart? Och nee, het heeft geen haast.

Hij liep buiten. Het duurde nog even voor het tot hem doordrong dat hij honderd gulden bezat.

V

Miel kwam uit de Universiteits-bibliotheek, een Zaterdagmiddag in Maart, en weer ademde hij diep de zonnige lentelucht. Hij voelde voldoening om deze uren van toegewijde aandacht en genoot van het levendig en helder stadsbeeld. Er vlogen meeuwen boven het water, musschen twetterden in de fijne takken van een nog winterschen iep. Langzaam ging hij voort, enkele zinnen herhalend uit het laatst gelezen boek. De scheikunde boeide hem. Hij was er bijna van voren-af-aan mee begonnen, toen het hem bleek, dat hij de grondslagen niet voldoende kende. Bij deze studie vergeleken, dacht hij, was de stenografie een spelletje voor kinderen, en nog kon de gedachte hem verontrusten, dat Tony Brucker hem had moeten wijzen op zijn totaal gebrek aan vakkennis. Maar nu zou hij zichzelf verder helpen, hij begreep tenminste dat hij economie moest studeeren, wat sociale aardrijkskunde, wat biologie, de handel in oliën en vetten leidde gelukkig tot velerlei. Of zijn vader dit wel had ingezien?

Hij besloot, nog niet naar zijn kamer te gaan, maar een uurtje in de Cinéac te zitten, daarna te eten, en dan de kinderen op te zoeken. Het was gewoonte geworden, dat hij Zaterdagsavonds thuis kwam, en een enkele maal bracht hij iets lekkers mee. Met het nieuwe jaar had hij opslag gekregen, hij verdiende

nu 50 gulden in de maand, maar had nogal eens een extra' tje: vader stuurde een postwissel, of Brucker gaf hem een fooi, zooals enkele weken geleden, toen hij zijn diploma stenografie had gehaald. Hij moest natuurlijk altijd zuinig zijn, en had gemerkt, dat geld uitgeven prettig was, onverschillig wat je ervoor kreeg, het bloote neertellen van geld: alsjeblieft Het gaf zelfvertrouwen, wellicht ook een machtsgevoel. Hm, die beide waren dan wel heel goedkoop in de wereld? Hij liep de Cinéac binnen, de deur ging open door zijn nadering. Hij voelde lust, naar links en rechts genadiglijk te buigen, want ook *dit* gaf machtsgevoel, à raison van 15 cent, dacht hij grinnikend. Het wereldnieuws boeide hem, onderwijl dacht hij erover, of hij voor de film zou kunnen spelen. Zijn figuur was goed, maar zijn gezicht? ‘Prettig door gewoonheid’, had opa de Klerk eensgezegd, en Dolly had daarmee ingestemd. Hij wist niet of dat een aanbeveling zou zijn. Natuurlijk dacht hij niet ernstig over de film, hij werd handelsman, hij zou eens trouwen, een eigen gezin hebben. Van die gedachte schrok hij toch even. Ten eerste waren er de kinderen van zijn vader, voor wie hij later zou willen zorgen en dan, er moest nog zoo veel gebeuren. Die dienstplicht zat hem dwars. Hij had zich laten inschrijven, want als hij geweigerd had en burgerdienst kreeg, dan zou hij maanden-lang van kantoor weg zijn. Nu hoopte hij te worden afgekeurd om zijn

linkerarm, dien hij niet heelemaal kon strekken. Wees onzen ouden huisdokter dankbaar, had vader geschreven, dat hij dien gebroken arm indertijd zoo slecht gezet heeft, en word niet onnoodig martelaar. Hij wist hoe die woorden door zijn hoofd konden spoken en trachtte zijn aandacht te bepalen tot de wisselende beelden op het doek.

Toen hij weer buiten kwam, was het donker geworden, en van de eerste voorjaarsmildheid viel niets meer te bespeuren. In het Tehuis voor Arbeiders at hij haastig, hij verlangde plotseling naar de kinderen. Onderweg voelde hij, dat hij nog wel iets meer had willen eten, uit zuinigheid had hij geen toespijs genomen. Maar het was Zaterdagavond, gewoonlijk gaf moeder dan krentebrood bij de thee.

Nu stak hij den sleutel in het slot, en voelde een voldoening om de werkweek, die achter hem lag. In de gang bleef alles nog stil. Onwillekeurig trommelde hij even op de kamerdeur, voor hij binnen liep.

In de huiskamer was niemand. Hij draaide het licht aan, de tafel was opgeruimd, in het midden stond een vaas met bloemen, gele trompet-narcissen. Ze zullen wel gauw thuiskomen, dacht Miel. Hij hing zijn jas op, nam de versche avondkrant, die hij op een zijtafeltje zag liggen. Hij vond dat de kamer er gezellig uitzag, de kinderen hebben het toch niet zoo slecht, ging het door hem heen.

Toen hij een minuut of tien had zitten lezen, hoorde

hij Dolly zingen. Het geluid kwam uit de zijkamer, waar zij sliep. Een hooge haal, zonder woorden - en nog een. Het klonk onnatuurlijk, dacht de jongen; hij herinnerde zich niet, haar ooit vroeger te hebben hooren zingen. Waarom had ze hem niet dadelijk iets toegeroepen? ze moest hem hebben hooren binnenkomen. En waren de kinderen met elkaar uit? Hij bleef aan de tafel zitten, maar las niet meer, een oogenblik voelde hij het bloed suizen in zijn slapen. Nu ging de deur open en Dolly kwam binnen. Ze zag er vreemd uit, dacht hij, haar japon paste bij het ongewone van haar schelle zingen.

- Miel, vroeg ze, waarom zit jij hier?

Hij wist niet dadelijk een antwoord, maar voelde dat er iets gebeurd was.

- De kinderen eten bij opa, ik heb een briefje bij je laten bezorgen om je dat te zeggen.

- O, ik ben sinds vanmiddag twee uur niet op mijn kamer geweest. Hij wilde denken: er is niets bijzonders, maar kon niet goed.

Dolly lachte even. - Waarom kijk je me zoo aan? Ja, ik draag een nieuwe japon, ik had gedacht vanavond vrij te zijn, alleen in huis, heel rustig.

Maar hij zag aan haar, dat ze niet rustig was, ze stond stil tusschen de tafel en de deur, alsof ze luisterde; liep toen rond, verzette een stoel.

- De kinderen komen toch zeker gauw terug, zei hij.

- Dat weet ik niet; ja, een uur of negen, misschien,

ze worden met een auto thuis gebracht. Je begrijpt: opa moet spelletjes met hen doen. En ze praatte nog door, over halma en ganzebord.

Miel dacht: Ze hebben geen poging gedaan om mij mee te krijgen, ik wist van niets, ze zijn met hun vieren gegaan. Zou Eefje niet gezegd hebben: Mag Miel ook komen? Hardop zei hij: - Opa is toch niet jarig, wel?

- Nee, zei Dolly, ze zijn zonder eenige aanleiding uitgenoodigd en ze lachte weer, maar hield plotseling op. - Ik wilde nog even uit, een paar boodschappen in de buurt, daarom had ik je gezegd, weg te blijven.

- Goed, zei de jongen, ik zal gaan. Maar, verlegen met zijn houding, sloeg hij de krant nog eens open, bekeek de foto-pagina.

- Veel tijd heb ik niet meer.

Miel verschoof zijn stoel. Op dat oogenblik dacht hij aan den stillen avond op zijn kamer, en aan de luidruchtige thuiskomst van de kinderen, maar Dolly's laatste woorden hadden hem voldoende gewaarschuwd. Hij liep de gang in, ze kwam hem achterna.

- Gaat u zoover met me mee?

- Nee, ik wacht tot je weg bent.

Hij zag dat ze naar iets keek, naar zijn hand? Hij had een vreemden hoed van den kapstok genomen en dien had hij daarstraks ook al zien hangen, maar toen was dat niet tot hem doorgedrongen.

- Neen, zei hij, dat is mijn hoed niet en hij wist dat Dolly bloosde. Hij stond daar en had het gevoel alsof zijn gedachten elkaar besprongen. Hij tastte in zijn zak, greep den huissleutel. Schichtig, langs Dolly heen, liep hij de kamer weer in, legde den sleutel op tafel, veegde zijn klamme hand af aan zijn broek. Dolly was sprakeloos, hij zag den bios tot diep in haar hals, walgde plotseling van haar vurige gezicht en haar mooie, glanzende japon. Nu liep hij de trap af, voelde zijn voeten over den kokoslooper glijden, de laatste treden roetschte hij naar omlaag, en bereikte de deur. Buiten gekomen stond hij stil op den trottoirrand en keek omhoog. Ja, er brandde licht in de slaapkamer. Hij trok rukkend zijn schouders op. Hm, ze moest het zelf weten, misschien wist vader het ook al. Ze had dus een minnaar, vader had ook schuld. Maar zij, hoe dorst ze tegenover de kinderen, Eefje, die zestien was geworden, die de lucht van dien man zou ruiken in haar moeders slaapkamer. Ze had het mooi uitgepikt en nu had hij geen sleutel meer, hoe moest dat in 't vervolg? Liet hij de kinderen aan haar over?, was opa in het complot?, die juichte zooiets waarschijnlijk toe. Als hij er heen ging, en dien ouden schuinsmarcheerder eens de waarheid zei? maar hij speelde nu ganzebord met de kinderen. Morgen dan. O God, hij wist wel dat hij niet gaan zou, wat had hij met Dolly te maken? Iets anders was, dat hij niet heelemaal wijken moest, ter-

wille van de kinderen, hij moest blijven komen, aanbellen, desnoods ook ganzebord spelen met de kleintjes, nooit over trouwen denken. Mijnheer Brucker nam wel een villa'tje in Hilversum, als *hij* zich voldoende inwerkte in de zaak. Vanmiddag had hij toch nog goed gestudeerd, het kwam alles wel in orde, maar hij moest natuurlijk veel meer verdienen. Voor den militairen dienst liet hij zich afkeuren, met Cor Swart praten had geen zin meer. Toch zou hij graag met iemand praten. Otto Ramscheid? Als diens vader dat schilderijtje niet gekocht had, nu zou het zijn of hij weer kwam bedelen. Bovendien.... Hij schokte met zijn schouders, had het vage besef dat hij met een jongen van zijn eigen leeftijd alleen maar kwaad kon spreken, en zoo'n beetje modderen in sexueele dingen, als overspel en onbevredigde verlangens.

Toen hij op zijn kamer was gekomen, ging hij languit op het divanbed liggen. Otto was eenmaal bij hem geweest, had hem van allerlei beloofd voor deze kamer, een studeerlamp, die hij zelf missen kon, een luien stoel. Misschien kwam dat nooit. Otto vond het ‘reuze’, dat hij zich zelfstandig had gemaakt, maar begreep waarschijnlijk niet heelemaal wat het inhield. Waarmee eigenlijk had Dolly haar schuld bekend, met haar bios, of haar zwijgen? Midden op tafel lag nog haar briefje, dat zou hij ook wel eens lezen, hij wist, woordelijk bijna, hoe het luidde.

Ze had een gevaarlijk spel gespeeld, en had het verloren. Of misschien was ze onbeschaamd genoeg om het niet als verloren te beschouwen. Miel zou wel zwijgen en anders? aan de verhouding met vader was haar zeker niets meer gelegen? Plotseling dacht hij aan het briefje dat ze op 'De Veldbloem' geschreven had: 'Jaap, doe jij maar, dan doe ik ook maar.' De jongen schamplachte. Het was dus zooiets als een eerlijke afspraak geworden tusschen hen. Maar vader ging weg om te schilderen, en zij nam rustig een anderen man. De kinderen eten bij opa, maar wat *wist* opa? Niet dat het er veel toe deed, *hij* stond nu toch overal buiten. Vader had deze kamer met hem gehuurd, die wist dus dat ook *hij* de kinderen in den steek liet. Maar vader kon niet weten dat Dolly een minnaar had. Hij sprong op en scheurde haar briefje open. 'Lieve Miel'. Stel je voor: Lieve Miel, de slang. 'Je moest vanavond maar niet komen, de kinderen eten bij opa. Het is een heel feest voor ze, ze komen vanavond laat in een auto thuis. Wellicht ben ik ook even weg. Gaat het goed? Moeder.' Misschien was het toeval, de komst van dien kerel. Een oogenblik voelde hij zijn twijfel, toen dacht hij triest, dat hij maar steeds denken moest: wat kan het me schelen.

Er werd aan de deur geklopt. - Bent u thuis? er zijn twee heeren voor u, en ze dragen wat naar boven. Het bleken Otto en Izenburg te zijn.

- Hallo, eindelijk debeloofde spullen, een zwijntje, dat je thuis bent.

Miel kon de goede houding niet onmiddellijk vinden, hij stond wat verwezen in de kamerdeur. Otto zag de spanning in zijn gezicht. - Kerel, je hoeft niet te schrikken, het is maar een oud tafeltje. Toe Iez, pak aan.

- Storen we? vroeg Izenburg.

- Ga mee, je kunt ook wel wat dragen. Er is nog een grappig klein kastje, daar stop je boorden in. Ze liepen snel de trappen af. Miel dacht aan die laatste treden, hoe hij was uitgesuld over den stuggen looper. Voor het huis stond een oude auto. Ze begonnen uit te laden: een luien stoel, een ouderwetsch ladenkastje, een studeerlamp.

- Heb je die wagen ervoor gehuurd? vroeg Miel en probeerde door die gewone woorden in een neutrale stemming te komen.

- Nee, het is een oudje, dat onze chauffeur in zijn vrijen tijd gebruikt. Otto droeg het kastje met hem naar boven, en ze verzetten het na elkaar, lachend, waar ze meenden dat het het beste stond. Wat zijn we een kinderen, dacht Miel, maar toen zag hij ineens dat zijn kamer behagelijker was geworden. Hij schoof de gordijnen dicht voor de kleine raampjes, er zwol iets in zijn borst, hij dacht dat hij zijn leven zou kunnen maken buiten Dolly, zelfs buiten zijn vader om.

Met een lach bedankte hij Otto, vroeg aan Izenburg of hij niet jaloersch was.

- Lieve Miel, zei Otto, en verontschuldigde zich haastig, ik ben onbeschoft, lees de aanhef van een brief, maar je hebt die open laten liggen.

- Duvelt niet, zei Miel, een krabbeltje van mijn moeder.

- Een mooie hand.

- Ja. Ze praatten nu over graphologie; Otto bleek daar belang in te stellen, hij gaf de beide anderen een lesje, gebruikte nu ongevraagd het briefje van Dolly als studie-materiaal. Ze moesten eens weten, dacht Miel, en tot zijn verwondering voelde hij zich gevleid door Otto's gunstig oordeel over Dolly's karakter. Ze had fantasie en fierheid. - Jij bemint haar misschien niet, beste kerel, maar dan ben je bevooroordeeld door de klank van het woord: stiefmoeder.

- O, zei Miel glimlachend, ik kende haar lang voordat ik het woord stiefmoeder had gehoord.

Otto keek hem onderzoekend aan. - Ik weet niet, Miel, of die solidariteit met je vader te verdedigen is.

- Hij wordt een goed advocaat, zei Iez, wat recht is, leert hij krom praten.

Otto vroeg plotseling of ze lust hadden in een bioscoop. Miel fronste zijn wenkbrauwen. - Nog meer drama's? zei hij, en bloosde. Hij zag zichzelf weer staan met dien hoed van den ander in zijn hand. Wat

een misselijk goedkoope true, dacht hij, Dolly heeft een kwartier genomen om haar houding te bepalen, ze heeft zich zorgvuldig aangekleed, maar vergeet zijn kleeren van den kapstok te nemen.

- Drama's van het witte doek lijken nooit op de werkelijkheid, zei Otto, daardoor kan je er zoo rustig naar kijken. Gaan we?

- Ik niet, zei Miel en trachtte de prop in zijn keel weg te slikken. - Het lijkt weer de dag dat ik op deze kamer gekomen ben, toen was ik ook zoo waanzinnig moe. Hij bloosde opnieuw, want hij had het zelfbeklag in zijn stem gehoord. Haastig stond hij op en liep naar het ladenkastje. - Het is een pracht van een meubel, ik ben er ontzettend mee in mijn schik. O zeg, op Zaterdagavond krijg ik nooit thee, want dan hoor ik er niet te zijn, ik ben een beest van een gastheer.

- Morgen kan je uitslapen, zei Izenburg.

Morgen Zondag, ging het door Miel heen, en als de kinderen niet uit zichzelf komen, dan kan ik hen niet gaan halen. Hij besefte plotseling, wat de breuk met Dolly beteekende, hij stond geïsoleerd, hij had niets van zijn vader gehoord, den laatsten tijd, hij voelde zich een verlaten kind. Er liep een traan langs zijn wang, hij trachtte zich nog te beheerschen, maar kon niet en stond daar boven het ladenkastje te huilen.

Na een oogenblik voelde hij een hand op zijn schouder. - Kerel, wat is er gebeurd? kan je het niet ver-

tellen? aan een van ons, bijvoorbeeld aan Iez? dan zal ik weggaan en ik zal het je nooit kwalijk nemen.

Hij werd plotseling weer kalm. - Het is niet zooveel bijzonders, jullie zoudt er misschien om lachen.

- Eerst vertellen, zei Izenburg.

Hij liep terug naar de tafel. - Kijk, je moet bedenken dat je, als je alleen bent, de dingen onzinnig fel voelt, maar dat begrijpen jullie niet.

- Zeg nou eerst, zoo kort mogelijk, wat er gebeurd is.

Hij vertelde, had het gevoel dat hij Dolly onrecht deed en dorst de anderen niet aan te kijken.

Toen hij zweeg, bleef het een oogenblik stil. Hij was bang voor hun woorden. - Het is misschien krankzinnig dat ik daarom huil, maar zie je, ze is toch altijd mijn moeder geweest, ik bedoel: zoolang ik me kan herinneren.

- Je hebt natuurlijk van haar gehouden, zei Izenburg.

Otto zei, en bloosde: - Je houdt waarschijnlijk nog van haar, anders zou je je dit niet zoo aantrekken.

Miel voelde zich volstroomen van dankbaarheid, maar toen glimlachte hij en wist dat hij toch alleen stond.

Wat later liep hij met Izenburg mee op. Otto had zich nog uit den wagen gebogen, en had gezegd: Ga naar bed, Miel, maar hij antwoordde: de buitenlucht doet me goed. Hij had een gevoel alsof hij ziek was

geweest en nu beterde. Een poosje liepen ze zwijgend; toen begon Miel over de scheikunde te praten, en de ander ging daar levendig op in. Dit gesprek, al loopend door de avondlijke stad, kreeg voor Miel een groote bekoring. Hij voelde dat hij zijn laatste krachten gebruikte, maar hij won een vriend en werd een volledig mensch: na het verdriet kwam de troost van het zuiver verstandelijke praten. Izenburg wist meer van de chemie af dan hij, en bood hem boeken aan. Ze bespraken glimlachend de ideale opleiding van een handelaar in oliën en vetten. Onderwijl kon Miel zijn moeheid bijna niet meer verbergen. Eenmaal stond hij stil bij een brugleuning en keek naar het donkere water. - Ik had daareven een visioen, zei hij, van een bed als een groote zomerwolk. Dolly, dat is mijn stiefmoeder, schijnt een wapen te hanteeren dat onuitsprekelijk loom maakt, wij menschen laten toch ook wel vreemde reacties zien.

Izenburg antwoordde: We zijn nu dicht bij mijn huis, je zoudt in mijn bed kunnen slapen, dan ga ik terug naar het jouwe. Ze stonden naast elkaar en hadden hun armen op de leuning gelegd.

- Wel nee, ik keer straks om. - Nu zwegen ze een oogenblik.

- Otto is een goeie vent, ging Miel voort, misschien is hij zelfs te goed, ik bedoel: zal hij ooit rekening leeren houden met ‘de booze wereld?’

- Ja, zei Izenburg, hij heeft een aangeboren hoog-

hartigheid, die hem beschermt. Ik heb eens bijgewoond, hoe hij iemand wegkeek, die hem te na kwam. Later vroeg een ander: wat heb je op den kerel tegen? hij is wel grappig; - maar Otto laat zich niet enteren.

- Ik heb zes jaar noodig gehad, zei Miel peinzend, om hem nader te komen, en wat waren we voor joggies, in't begin. Ik weet nu dat ik zijn hooghartigheid onuitstaanbaar heb gevonden.

- Dat kan ik me voorstellen.

Er liepen twee meisjes achter hen langs. - Niet in't water springen, hoor, zei de een, en de ander lachte. De jonge mannen bleven angstvallig zwijgen. Toen de meisjes buiten hun gehoor waren, zei Miel:

- Wat een zorgelooze kinderen. Hij richtte zich op en liep verder.

Na een poosje zei Izenburg: - Ik heb een zusje thuis, dat heel dikwijls mijn stemmingen raadt, ik schrik er soms van, maar zij blijft er altijd goedsmoeds onder. Ze zal bijvoorbeeld merken dat ik somber ben, maar dat tilt ze niet zwaar. Ken jij dat gevoel, dat het alles zoo zijn moet als het is?

- Jawel, zei Miel, en hoopte dat de ander door zou praten.

- Een vrouw heeft dikwijls veel intuïtie, maar weinig begrip. Door het eerste kan ze je verrukken, en door het tweede stelt ze teleur. Denk eens dat je trouwt met een vrouw als Greetje, ze weerspiegelt

alles, en je voelt je beantwoord, maar het volgend oogenblik is alles weer uitgewischt.

Miel dacht aan Dolly. - Natuurlijk zijn niet alle vrouwen zoo, zei hij aarzelend.

- Nee, dat zijn de beste; gevoelig, maar ondiep. Hun ziel is gauw weer glad gestreken, klaar voor nieuwe indrukken; het is niet zoo gek. Ik ben bang dat je nooit meer buiten het vrouwelijke kunt, als je eenmaal een vrouw gekend hebt.

Miel zweeg - hij vond dat Iez nu liever niet verder moest gaan met zijn overwegingen. Een oogenblik later stonden ze stil voor zijn huis.

- Woon je hier? nou, ik kom later wel eens.

De ander ontsloot de deur. Je bent moe, ga even mee naar binnen.

Het was een klein heerenhuis, dat ze betraden. In de gang stond een groote klok, die gedempt tikte. Terwijl Miel zijn jas ophing, zag hij zijn gezicht in een spiegel, het was vaal-bleek, en droeg een verschrikte uitdrukking. Een oogenblik was het hem of hij duizelde en zichzelf verloor, maar hij hoorde Izenburg zeggen: Ga binnen - en hij liep een lichte kamer in. Een brandende lamp hing boven een ronde tafel; hij zag een blond meisje, dat hem aankeek, en toen iets misprijzends had in haar gezicht. Een oogenblik later zat hij tusschen haar en haar moeder in. Er werd hem wijn aangeboden, waarvoor hij bedankte.

- We gaan iets kinderachtigs drinken, zei Iez, bijvoorbeeld anijsmelk.

Het meisje vroeg: Is mijnheer van Reewijk nog een kind?

- Vanavond wel, zei Miel, ikbegrijp tenminste niet, dat ik zoo laat mag opblijven. Hij zag dat de klok op den schoorsteenmantel tien uur wees.

Het meisje lachte met een hoog vogelgeluidje.

- Wij zeiden vroeger: Er is feest aan het Hof, nu mogen alle kinderen een uur langer opblijven, weet je nog, Luut? Maar eigenlijk ziet hij er uit als de nieuwsgierige prins uit het sprookje, die alle geheimen van de hofdames had afgeluisterd.

- Greet, zei mevrouw, ga eens warme melk halen.

Greet stond op, maar keek Miel nog haastig even aan, hij zag haar oogen glanzen. Toen ze de kamer uit was, begon mevrouw over het boek te praten, dat voor haar lag, ze las er zelfs een stukje uit voor. Het was in het Duitsch geschreven, herinnerde Miel zich later, maar iets meer onthield hij er niet van. Hij wilde weg uit dit huis, hij wist niet of hij het gorgelende lachen van Greet aardig vond of afstootend, maar wel voelde hij duidelijk, dat het alles hem te veel werd. Toch kon hij niet laten naar het meisje te kijken, zoodra ze weer binnen was gekomen. Ze was klein en tenger, de korte neus vormde één lijn met het voorhoofd. Haar blonde haar was kort geknipt, en toch had ze niets jongensachtigs. Haar wangen

waren rond en blozend, haar lippen boogvormig. Ik vind haar niet mooi, dacht Miel, maar ze heeft iets bijzonders. Hoe oud zou ze zijn? ze is een volwassen vrouw bij Eefje vergeleken; twee en twintig misschien? dan is ze te oud voor mij.

Ze zette een kop anijsmelk voor hem neer. - Alsjeblieft. Ze droeg een ring met een schitterenden steen, en haar vingers waren heel fijn en rozig. Toen hij van de warme, geurende melk dronk, had hij het wonderlijke gevoel, dat hij iets van haar naar binnen kreeg. Wat een onzin, dacht hij, en zette haastig den kop weer neer. De bios die hem naar het hoofd steeg, brandde zoo hevig, dat hij de opwelling voelde, zich te verontschuldigen, maar hij bleef zwijgend zitten, hoorde als in een droom het gesprek naastzich voortgaan.

- Luut, brand je bekkie niet, het is zoo warm.

- Waarom schenk je het niet wat minder heet?

Ze lachte weer. - De geur is het feist bij een temperatuur van 100 graden, en je drinkt dit om de geur.

Mevrouw vroeg hem of zijn vader nog steeds op reis was.

- Ja mevrouw, ik weet niet of hij weer thuis zal komen.

- Dat denk ik toch wel, zei ze, een kunstenaar kan ook naar zijn kinderen verlangen.

Hij dacht aan de kleintjes, Wim en Doortje. Morgen wilde hij hen zien, het was bijna morgen, hij

moest naar huis, natuurlijk zou hij dit meisje weer vergeten. Hij wilde opstaan, maar zag den nog vollen kop met anijsmelk.

- Stel je voor, zei Greet, dat zooiets niet afkoelde.

Hij dacht aan die woorden, toen hij een uur later in zijn bed lag.

VI

Miel nam zijn hoed af. - Dag juffrouw Brucker, hartelijk dank voor den avond. Ze keek hem aan, moest hij denken, met den glimlach van een oude vrouw.

- Dag jongen, dank voor je gezelschap. Ik zal de rol spelen, die jij me toebedeelt Ze bukte overdreven diep en stapte haastig in de wachtende auto. Hij noemde den chauffeur haar adres, en begon voort te loopen. Eigenlijk een verloren avond, dacht hij en fronste zijn wenkbrauwen, maar wat had hij anders kunnen doen dan haar volgen? Ze was hem van kantoor komen halen, ze aten bij Kras, heel lekker, maar wat gaf hij daarom? ze keken er naar het dansen. Hij had niet gevraagd of zij dansen wilde, had ze daarop gehoopt? maar hij was geen gigolo en bovendien had hij er niet de minste lust in gevoeld.

Hij liep met groote stappen, verlangend naar zijn kamer.

Otto was niet meer bij hem geweest, sinds die meubeltjes er stonden; Iez wel, maar ze namen ieder een boek en verdiepten zich daarin, ze konden niet altijd over een brugleuning hangen en over vrouwen praten. Dat zusje van Iez was een jong kind, achttien jaar, vroolijk als een sijsje. Trip, trip, ging ze door haar kooitje en zong, want ze besefte haar gebondenheid niet, het enge van haar leven, daar in die

huiskamer, naast haar moeder. Dan werd Eefje anders groot, alle wanden waren zoo langzamerhand weggeslagen, een vader die zwierf, en een moeder die overspel pleegde.

Hij trok met zijn schouders en verhaastte nog zijn pas. Als de kinderen nu maar niet bij hem waren geweest, terwijl hij met Tony Brucker in de bioscoop zat. Hij zou in 't vervolg altijd een uitvlucht zoeken als ze kwam, of eenvoudig zeggen dat hij werken moest. De gedachte aan haar irriteerde hem, hij kon het toch niet helpen, dat ze geen man had? en ze was te oud voor hem, al vond hij de kleuren van haar gezicht prachtig. O God, natuurlijk had ze weer over zijn ‘schilderen’ gepraat, hij had een oude oliekruik mee naar huis genomen, was het een goed ding geworden?

- Wat bedoelt u? zei hij, het is nog altijd hetzelfde ding, een forsche kruik, - hij gebaardemet zijn handen.

- Ja, heb je er nog geen stilleven van gemaakt? Haar oogen waren werkelijk groen, en haar wimpers donker. Hij dacht plotseling, dat hij haar gezicht op de kruik kon schilderen, verwrongen als in een lachspiegel; en haar die dan sturen. Natuurlijk zou hij het niet doen, hij was geen kwajongen meer. Liever zou hij een krijtteekening van haar maken, ze had een grooten kop, breede wangen en een hoog voorhoofd, heel merkwaardig, en de kleuren waren teer.

Het verwonderde hem eigenlijk, dat hij zijn vader nooit over haar had hooren spreken, maar vader had heel weinig portretten gemaakt tot nog toe. Eefje tegen den witten muur, - en dat was geen portret in den eigenlijken zin. Vader beheerschte de techniek niet volkomen, toch was hij ook geen dilettant meer. Iemand die vrouw en kinderen in den steek liet om te schilderen, het waren de allures van een Holbein, maar bij een waarachtig kunstenaar viel het accent anders, dan zei je: hij volgde zijn roeping.- Miel had zijn huis bereikt. Nou ja, dacht hij, deze praatjes ken ik. Dat hij zijn vader veroordeelde, was niets nieuws voor hem, toch stak het hem altijd weer.

Er was een brief onder zijn kamerdeur geschoven van Eefje, dus toch! Waarom ben je niet thuis? las hij, zit je weer bij dat lachende meisje? Ik heb me vreeselijk gerept met mijn huiswerk, om naar je toe te mogen. Waarom kom je nooit meer? heb je ruzie gehad met moeder? Waarover? Kom vooral Zaterdagavond. Eef.

Hij glimlachte om de woorden: dat lachende meisje, toen dacht hij: wat weet Eef van ruzie? en wat we ten de anderen? Herman bijvoorbeeld. Hij zou nooit vergeten, dat Herman bij hem in bed was gekropen en nu waren de kinderen alleen met Dolly. Als hij nog thuis was, zou ze zich niet zoo kunnen laten gaan met dien vreemden man, maar hij was geen politieagent. Zeden-politie, dacht hij schamper. Hij steun-

de zijn hoofd in zijn handen. Kom vooral Zaterdagavond. Neen, hij zou niet komen. Maar hij had nog wat geld, en de maand was bijna om, hij zou de kinderen bij zich vragen, hen tracteeren. Niet eraan denken dat Dolly dan het huis voor zich had en veiliger dan dien eersten keer, zelfs vader kon haar niet betrappen.

Weer overdacht hij dien avond, het ongelooflijke van dien hoed aan den kapstok en hoe het hem plotseling was ingevallen, zijn sleutel af te geven. Hij had sindsdien niet aan zijn vader kunnen schrijven, en hij was eenzaam geweest. Hij zou aan een verstandig mensch willen vragen: wat moet ik doen tegen de eenzaamheid? is er iets dat afdoende helpt? Dat deed zelfs de nabijheid van Izenburg niet, tenminste niet altijd. Maar Zaterdagavond moesten de kinderen komen, al zou Dolly een bordeel maken van het huis.

Plotseling dacht hij: Ze is misschien ook eenzaam. Hij zat daar aan de tafel, en er ging een stroom van droefheid door hem heen. Hij haatte Dolly niet, ze was ook maar een vrouw, hij bedoelde: een mensch. Ze moest natuurlijk aan haar kinderen denken, maar in een normaal huwelijk veronderstelde de vrouw ook wel eens dat haar kinderen sliepen en haar niet noodig hadden. Hij had met Iez over sexueele dingen gepraat. De sexueele omgang is zooiets als eten en drinken, had Iez gezegd, hij geeft niet meer ge-

not, en wordt ook gewoonlijk niet hooger aangeslagen. Als je jong bent, denk je je het veel te uitzonderlijk en te romantisch. Lees eens een eerlijk, mannelijk boek, dan leer je die dingen in de juiste verhouding zien.

- Ik weet het niet, had hij gezegd-ik weet het niet.

- Jij denkt aan 'liefde', dat is heel wat anders.

Toen hadden ze weer gezwegen.

- Ja, hij dacht dat Dolly dien man liefhad, dat ze hem met andere oogen zag dan alle andere mannen, dat ze naar hem verlangde, haar armen om zijn hals sloeg, zoodra hij voor haar stond. Misschien had ze vader al lang geschreven, en zouden ze binnenkort gescheiden zijn. En dan? Miel staarde voor zich uit, ver over de tafel gebogen. Ja, God, die kinderen werden wel groot, de ouders konden zich daar tegenwoordig niet te veel om bekreunen, ze hadden hun eigen rechten. 'We hebben nu lang genoeg gecoquetteerd met 'het kind', had hij grootvader eens hooren zeggen, ja, bij welke gelegenheid was dat ook geweest? Eefje's oogen hadden vol tranen gestaan. Gecoquetteerd - hm, maar 'het kind' lief gehad? - misschien moest die periode nog beginnen, zooals het Christendom nog altijd beginnen moest. Hij dacht aan Wim en Doortje, de kleintjes, dat groote achterhoofd van Wim en Doortje's tenger lijfje. Vader had de kinderen wel gemakkelijk opgegeven. Och, zijn gedachten keerden altijd tot het-

zelfde terug, hij zou naar bed gaan en slapen, Wat wist hij van vader?

Een week later vond hij een briefkaart onder zijn deur geschoven. Gretig las hij vaders woorden: Miel, ik ben al dicht bij huis, je weet niet hoe wonderlijk dat is, na zooveel zwerven, Kom je me afhalen met de rest? Ik stuur nog een telegram hoe laat precies ik er zijn zal- Groet Brucker van me, en laat hij je, zoo noodig, vrij-af geven.

Hij voelde blijdschap, maar wist meteen, en scherp, dat dat laatste zinnetje daaraan al iets had bedorven, Hij was geen kind meer, dat vrij-af kreeg, vader begreep zijn leven niet, de moeilijkheden, maar vooral: den ernst ervan. Miel klemde zijn lippen op elkaar, las de woorden opnieuw, Groet Brucker van me, hij wist dat hij dat niet doen zou. Hij liet vader niet toe tot zijn leven daar op kantoor, zijn werk, hetzelfde werk, dat vader voor iets beters had geruild. *Hem* was het goed genoeg, als hij er zijn brood mee kon verdienen. Gisteren had Brucker gezegd dat de zaak opleefde. - Mogelijk wel door jouw energie. En het wonderlijke was, dat het meerdere werk nog nauwelijks meer tijd kostte, zoodat hij zich ging afvragen, hoeveel hij wel op een dag zou kunnen verzetten. Vader zou hem misschien om deze belangstelling uitlachen, evenals Tony Brucker. Goed, hij zou daar in 't vervolg rekening mee houden.

Nu stond hij op en nam een van zijn studieboeken ter hand.

Den volgenden morgen om een uur of elf belde Dolly op. - Miel, vaders trein komt om 4.28, de kinderen kunnen dan juist aan het station zijn, als ze zorgen niet te hoeven schoolblijven. En jij?

- Ik natuurlijk niet, zei hij haastig.

- Hm, heelemaal onmogelijk? Maar kom dan eten.

- Graag. Zoodra hij dat gezegd had, schrok hij. Het bleef een oogenblik stil. - Tja, zei Dolly toen, ik had liever gewild dat jij mee ging, met het oog op de kleintjes.

De jongen voelde een aarzeling. - Eef kan toch wel op Doortje passen.

- Och ja. Haar stem klonk ineens onverschillig. Nou, kom maar niet te laat.

Hij legde den hoorn neer. Mijnheer Brucker zat aan het bureau waarop de telefoon stond. Miel liet zich ontvallen: vader komt vanmiddag thuis. Meteen had hij er spijt van.

- Zoo, zei Brucker langzaam, komt hij terug. Er was verwondering in zijn toon en een lichte afkeuring. Miel antwoordde niet, maar liep naar zijn eigen schrijftafel. Daar legde hij een vel wit papier voor zich, waarop hij ging staren. Wat bedoelde Brucker? moest vader maar blijven zwerven, onder den doem van niet te mogen landen? Waarom? Misschien zou zijn terugkomst wel moeilijkheden geven,

maar het kon ook zijn, dat vader al op de hoogte was en hij de eerste stappen zou doen voor een scheiding. Moesten de kinderen het dan ook dadelijk weten? Maar ze moesten *hem* niet vragen wie er gelijk had! Nu zou hij weer werken. 4 uur 28, de kinderen zouden zich reppen uit school, hij zag hen op het donkere perron staan in hun lichte zomerkleêren, een aarzelend troepje, - en als hij dan kwam aanloopen, zouden ze gerustgesteld glimlachen. Maar hij zou niet komen.

- Miel, zei mijnheer Brucker, kom eens hier.

Hij schrok op als uit een droom.

- Wil je een antwoord schrijven op deze brief? Eerst een klad, natuurlijk, maar doe het zelfstandig. Hij reikte Miel een langen, Franschen brief over. Probeer 't eens, je mag er den heelen dag over doen.

- Ja mijnheer. Het beeld van de wachtende kinderen was weggevaagd.

Om zes uur stond hij voor het oude huis en gebood zichzelf: aanbellen, maar deed het nog niet. Eerst toen hij bedacht had, dat hij naar omhoog kon roepen: Zijn ze er? en dan wel iets tot antwoord zou hooren, gaf hij het signaal.

Herman deed open, riep op zijn vraag: Joe! en bleef niet op hem wachten. Miel voelde zijn hart kloppen, hij wist plotseling dat hij te laat kwam, dat het eerste vreugdeschuim al zou zijn neergeslagen, maar had geen tijd, daar langer over te denken. Nu ging hij

binnen en zag dat zijn vader was veranderd, nog magerder geworden, en nog meer verweerd.

- Hallo, Miel, hoe staat het leven? Vaders handdruk was krachtig. De jongen merkte dat hij bloosde van blijdschap, maar het volgend oogenblik voelde hij zich teleurgesteld, want vaders blik was alweer langs hem gegleden. De kinderen praatten alle vier tegelijk; Dolly kwam binnen en zette een schaal op de gedekte tafel. - Zoo, zei ze, is mijn laatste klantje gekomen? Miel wist niet hoe hij haar groeten moest, en dus zei hij niets, maar onwillekeurig ging hij op de plaats staan waar hij altijd aan tafel had gezeten. - Kom, kinderen!

- Is alles goed gegaan op het station? vroeg Miel.

Dolly antwoordde: - Dat denk ik wel, want ik heb er niets over gehoord.

Ze schoven nu hun stoelen aan. - Hoe vind je dat vader eruit ziet?

Die vraag kon alleen maar voor hem bedoeld zijn, dacht de jongen.

- Och, zei hij, - slecht.

Dolly uitte een klein, schamper lachje. - Omdat hij mager is.

- Nee, zei Miel en verwonderde zich haastig over de felheid van zijn gevoel, - toch niet; het is moeilijk te zeggen, misschien ligt het aan de oogen.

- Maar je moet niet zoo nauwkeurig kijken, zei van Reewijk, moeder bedoelt: oppervlakkig gezien.

- Oppervlakkig gezien bent u van brons, zei Herman.

Het gesprek werd algemeen, de vader vertelde van zijn reizen. Het bleek dat hij zijn koffers nog niet geopend had, daarmee had hij gewacht tot zijn oudste zoon erbij zou zijn. - Maar veel bijzonders heb ik niet, zei hij, een heeleboel vuil ondergoed, dat ik aan moeders reinigende handen geef, denk eraan: ‘laver en famille’ - en daartusschen ligt een enkel snuisterijtje. Miel moet wachten op mijn kisten met werk, ik heb weinig verkocht den laatsten tijd.

- En eerst ging het zoo goed? vroeg Dolly.
- Eerst geld als water, zei Herman luid, toen water inplaats van brandewijn.
- Juist, zei van Reewijk, dat is zeker een mopje van grootvader?

Miel zag dat hij bleek werd, de kinderen lachten.

- Hebt u veel gewerkt?
- Ja, toch niet zoo heel veel, ik had niet altijd de rechte lust.
- Dat wil, hoop ik, nog niet zeggen: verkeerde lusten? vroeg Dolly strak.

Hoe durft ze? dacht Miel. Hij zag dat zijn vader hem aankeek met opgetrokken wenkbrauwen, en hij wilde zijn blikken in bedwang houden, dat hij niet Eefje's oogen zou zien. Als een vrouw door de modder gaat, had Iez tegen hem gezegd, blijft er altijd wat aan haar kleven.

- Miel, vroeg Wim, mocht je niet weg van kantoor?

Hij was het kind dankbaar voor die afleiding. - Ik heb het niet gevraagd, kerel; kantoor is anders dan school, zie je.

- Hij heeft zich daar al onmisbaar gemaakt, zei Dolly.

- Dan heeft hij het verder gebracht dan ik.

- Hè, laten we nou weer prettig gaan praten, zei Wim, en boog zijn hoofd over zijn bord, als om het gelach van de ouderen over zich heen te laten gaan. Miel knikte hem toe, hij dacht op dat oogenblik dat hij van Wim het allermeeste hield.

- Kom, jullie eten niet.

- Het eten is niet zoo erg lekker, zei Doortje.

- Jullie zijn verwend. Als je, zooals ik, dagen lang niets anders kreeg dan gedroogde visch met hard brood - en het volk leefde soms nog van minder.

- Alleen de visch? of alleen het brood? vroeg Eefje.

- Jij bent in ongelooflijk korten tijd een nest geworden, zei Miel, en schrok, nu hij aan de woorden van Wim dacht. Moest vaders thuiskomst dan in alle opzichten mislukken?

- En jij een ouwe heer.

- Stil jongens, zei Dolly, en lachte even. Ik ben het niet meer gewend, ook die oudste zoon van je te moeten verbieden.

- Nee, die verbiedt gewoonlijk zichzelf, maar als

hij het vergeet, dan mag zelfs u het nog doen. - Wim gaf hem een trap onder tafel, het deed hem pijn, maar hij beheerschte zich. - Vader, hoe was uw laatste reis? van waar tot waar?

- Van Helsingfors naar Hamburg, dat kostte me ook bijna mijn laatste duiten.
- Ik heb nog wel een spaarpot, zei Doortje.
- Maar grootvader, zei Wim ernstig, geeft niet meer zooveel als vroeger.

Dolly lachte. - Aan mij wel, Wim.

Het kind keek verheugd op. Ook Miel had gehoord, dat Dolly's stem ineens veel warmer had geklonken. Het dessert kwam op tafel. Vader vertelde van een bedelaar in Finland, die hem ten eten had genoodigd, toen hij merkte dat die vreemde mijnheer wel verf had, maar geen geld.

- En een goede maaltijd, gebraden kapoentjes met rinsche wijn. - Werken heb ik niet geleerd, had de bedelaar gezegd, maar gierig zal ik nooit worden.
- Vertelt u nog eens van die boerenvrouw? vroeg Wim.
- De vrouw die mijn schilderij van haar varkens zoo mooi vond? en ze heeft het doekje gekocht ook, het hangt in haar keuken.
- Paarse varkens? vroeg Miel.
- Mooie roze, ze graasden onder een bloeienden appelboom.
- En de vrouw zei.... begon Wim.

Van Reewijk vulde aan: - U moet wel een goed mensch zijn, dat u mijn beesten zoo mooi kunt schilderen. Dat bedoel je toch, vent? Toen ben ik dan ook dien heelen verderen dag een goed mensch geweest.

- In de oogen van de varkens? vroeg Dolly - of van de boerin?

- Vrouw, je moet me niet zoo afvallen.

Miel schrok. Vader weet niets, dacht hij, en plotseling ging het door hem heen dat moeder misschien niet van plan was hem iets te vertellen.

Dolly lachte. - Maar zoolang je schilderijen verkoopt aan de boeren, wanhoop ik nog niet aan je zaken-verstand.

Kortaf zei van Reewijk: - Miel doet de zaken beter dan ik.

Toen stond hij op en haalde een valies uit de gang. De kinderen gooiden hun servetjes neer, drongen zich om hun vader, alleen Miel en Dolly bleven zitten.

- Wij zijn de verwachtingloozen, Miel.

Hij antwoordde: - U krijgt de vuile wasch.

Van Reewijk hief even zijn hoofd op. - Moeder weet nog niet wat ze krijgt.

- Toe vader, zei Doortje dringend. Hij begon het valies uit te pakken.

Miel zette zijn ellebogen op tafel. - Sinds wanneer heeft Eef die jongenskop? vroeg hij.

Dolly antwoordde: - Al een poosje, maar jij komt zoo zelden meer hier.

Zijn hart begon te bonzen. - Sinds ik geen sleutel meer heb....

- Je kunt altijd aanbellen.

- Als u me dan altijd wilt toeroepen of de kinderen thuis zijn.

- Goed. Kom je alleen voor alle vier boven, of ook voor drie, twee, misschien zelfs voor één?

- Ja, ook voor één. Het was hem of ze een spelletje speelden, opwindend, gevaarlijk, alsof ieder oogenblik hetwapenvan de tegenpartij hem tref fen kon tusschen zijn schouderbladen. En hij wist dat vader luisterde, ook al praatten de kleintjes nu alien tegelijk.

- Ik zal eraan denken. Het is natuurlijk gemakkelijker dat Eefje jouw sleutel heeft, ze gaat en komt eenige malen per dag.

Het was Miel alsof Dolly haar geheim bijna niet meer verzwijgen kon; hij boog zijn hoofd. Maar nu kwam het eerste geschenkje bloot: een groote vogel van Deensch aardewerk, - een reiger, zei Herman, die de vogels kende. Het was voor Eefje, en ze liet het haar moeder zien. Wim kreeg een boekje in berkebast gebonden, hij drukte het aan zijn hart. Toen keken Miel en Dolly elkaar glimlachend aan, en plotseling vond de jongen haar gezicht mooi, en anders dan gewoonlijk. Ze stond op en begon de tafel te ordenen.

Een oogenblik later riepen de kinderen om een spelletje.

De jongen was om half tien naar huis gegaan. Hij had gemerkt, dat zijn vader moe was, en ook zag hij er tegenop met hem en Dolly alleen in de kamer te blijven. Nu lag hij in bed en kon niet slapen. Van den Westertoren zeilden de dreunende klokkeslagen door de lucht, Miel telde er twaalf. Hierna zou het stiller worden, tot drie maal toe één enkele slag, en als hij zich ging verwarren in den tijd, dan sliep hij bijna in.

Hij dacht aan de schilderij, die hij zou krijgen, en aan wien hij hem ditmaal verkoopen zou. Gemakkelijk zou dat wel niet gaan, nu vader zelf tientallen doeken overhield. Door zijn terugkomst - neen, niet zeggen - bedierf hij hier de markt.

Er werd gebeld, lang aanhoudend. Miel bleef doodstil liggen en staarde in het duister; wat kon dat zijn? een inbreker, die probeerde of het huis bewaakt werd? Misschien sliepen Joosen en zijn vrouw wel heel vast. Weer sneed de electrische bel door de stilte. Het zou vader kunnen zijn, dacht Miel eensklaps, en stond al naast zijn bed. Hij wilde zoo gauw mogelijk beneden komen, liefst vóór de concierge iets merkte. Zijn handen beefden, en zijn spieren waren plotseling zoo stijf, alsof hij een oud man was. Voorzichtig opende hij de kamerdeur, tastte

naar de schakelaar en vond die niet, bedacht toen dat hij links inplaats van rechts had gegrepen. Als kind was ik links, ging het door hem heen. Hij hoopte beneden te zijn voor er opnieuw gebeld werd, en dat lukte ook. Nu schoof hij de grendels van de deur.

- Ik ben het, Miel, hoorde hij zijn vader zeggen. Ze stonden tegenover elkaar.

- Sluit de deur weer goed af.

De jongen deed het; daarna liepen ze zwijgend naar boven. Toen ze de zolderkamer waren binnen gegaan, vroeg van Reewijk: - Was je nog wakker?

- Ja, zei Miel, en deed zijn jasje uit, maar bedacht zich en trok het weer aan. - Wilt u in mijn bed slapen?

- Graag. Maar jij dan?

De jongen keek om zich heen. - O, ik, - het is gelukkig niet koud.

- Nee, het is zelfs een heel mooie avond, maar ik ben moe.

- Gaat u dan meteen liggen, ik neem die stoel.

Maar ze gingen naast elkaar op het bed zitten. Wel een minuut lang wachtten ze op elkaars woorden. Toen zei van Reewijk: - Misschien begreep je wel dat ik komen zou, ik kon niet goed een andere mogelijkheid bedenken, een hotel, maar ik heb geen geld meer, bovendien zijn de hôtels in Amsterdam altijd vol.

De jongen wist daarop niets te antwoorden.

- Er is ook een Tehuis voor Dakloozen, maar dat lijkt me zoo luguber. Ik ben in Stockholm in zoo'n ding geweest. - Hollandsche schilder, waarschijnlijk geen Rembrandt, zei de directeur. Maar daar kwam ik vroeg aan, want dien dag was ik koortsig; de dokter heeft een zee'tje van me gekocht, toen kon ik weer even voort. Ik heb veel meegemaakt, en nu wil moeder niet meer met me naar bed. Gelukkig praat ze niet over een scheiding, wie zou dat moeten betalen? haar minnaar is een getrouwd man. Jij hadt het me kunnen schrijven, maar ik begrijp wel dat je dat niet gedaan hebt. Ja jongen, zoo zijn de vrouwen; we zijn vijftien jaar bij elkaar geweest, en in minder dan een jaar neemt ze een ander. Ze zegt natuurlijk dat ik haar heb opgegeven, ik weet niet wanneer ik dat zou gedaan hebben. Mag een man niet meer reizen? en ik heb haar telkens geschreven, ik heb geld gestuurd, als ik het kon doen. Ze zegt dat ze al lang niet meer van me houdt, omdat ik een slecht handelsman ben geweest, en toen een slecht schilder ben geworden. Ze wil een man hebben die uitblinkt in zijn vak en *zij* wil uitblinken als minnares. God, dat vind ik prachtig, maar ze praat haar zuster na, alleen heeft Jet geen kans gezien, en Dolly was een verlaten vrouw! Een verlaten vrouw, stel je voor. Heb jij je ook een verlaten zoon gevoeld?

De jongen bloosde. - Ja, soms wel, zei hij met moeite. Zijn mondholte was droog als zand.

- Goed, zei van Reewijk; maar jij bent zoo jong, achttien jaar!

- Negentien.

- En jij zit hier inderdaad alleen, maar een vrouw als Dolly.... En toch heb ik haar geen verwijten gemaakt, ik ben er zeker van dat Jet haar heeft opgestookt, Een zoo bloed-warme vrouw als jij, ik hoor dat. En hoe zouden vrouwen elkaar kennen op dat punt? ze kennen zichzelf niet eens en als ze er met elkaar over praten, dan liegen ze, Ja jongen....

En het is ook de leeftijd, Dolly is twee en veertig; ze heeft zich goed gehouden vanavond, maar ik kreeg den indruk dat ze al begint te weifelen. Weet je, de diepere oorzaak van alles is mijn financieele ontoereikendheid, Dolly wil geen armoe lijden, en als ze zich van mij afkeert, zal haar vader helpen.

- Ze moet toch ook voor de kinderen zorgen, zei Miel blozend.

- Natuurlijk, ik neem het haar niet kwalijk, Maar als ik met een buidel geld was thuisgekomen, had ik haar morgen terug, Ik ken de vrouwen. En waar moet ze mijn kunstenaarschap anders aan afmeten dan aan mijn verdiensten? Geld is tastbaar, Miel, en ik heb op het oogenblik nog maar de fractie van een gulden, Ergens, aan het grensstation misschien, staan mijn kisten met schilderijen, die zal ik zonder geld zelfs niet kunnen inlossen, Maar daar vind ik wel wat op, morgen, als ik eerst eens geslapen heb. - Hij

geeuwde. - Je weet niet hoe afmattend zoo'n reis is, en die noordelijke landen zijn zoo enorm groot, je besef t een oneindig aantal mogelijkheden, en denkt dat je nooit weer thuis komt. Dat is heel vreemd, alle grenzen vallen weg, ook die van de dood, je wordt de eeuwige zwerver. En geen voorspoed bekoort je meer, want er moet altijd tegenspoed op volgen.

- U hebt toch een pooslang goed verdiend? vroeg de jongen. Hij trachtte zijn lippen nat te maken met zijn tong, maar die was nog altijd zoo droog als leer.

- Ja, in 't begin, toen was ook alles nog anders, want ik dacht steeds over naar huis gaan; maar langzamerhand raakte ik het contact met mijn vroegere leven kwijt. Niet dat ik mijn kinderen vergat, maar ik ging denken dat jullie me konden missen.

Soms dacht ik: Ben ik nu zoo eenzelvig geworden? Maar dat is het niet, *juist* niet. Als je schildert, Miel, en heel veel buiten loopt, dan verlies je jezelf. Moeder heeft me gevraagd of ik naar Brucker terug wilde gaan - ik kan dat niet. Als ik weer ga zwerven, dan komt, hoop ik, dat gevoel terug, dat er geen grenzen zijn. Begrijp je? dan mag ik de varkens van een boerevrouw schilderen, en dat is dan even goed als geld verdienen voor mijn kinderen. Ik vind het één niet beter dan het andere, God bewaar' me, maar ik houd nou eenmaal van schilderen.

Het bleef een oogenblik stil. Miel keek naar de lamp,

en dacht hoe vreemd het was, dat die zonder ophouden kon branden. Hij wilde zijn vader graag iets zeggen, maar wist niet wat. Hij voelde zich heel jong en onervaren, maar toch dacht hij dat hij met zijn leven in het goede spoor was. Toen vroeg hij:

- Wanneer zouden die kisten met uw werk kunnen komen? moet u invoerrechten betalen?

Van Reewijk lachte even met gesloten mond.

- Neen, alleen de vracht. Een douane-beambte heeft één doekje gezien, en heeft toen de heele collectie waardeloos verklaard, dus dat is nogal pleizierig, maar de vracht zal een paar gulden zijn.

- Die kan ik u natuurlijk wel geven, zei de jongen, en boog zijn hoofd. Het verwonderde hem, dat hij niet al veel eerder zijn vader geld had aangeboden en ook nu nog deed hij het met tegenzin.

- Je zult anders niet veel kunnen missen, zei van Reewijk, ik zal morgen eens naar Hendriks loopen.

- Hij heeft dat landschapje van u altijd nog, het stond eergisteren voor het raam.

- Nou, maar hij leent me wel wat. Zullen we gaan slapen? je kamer is goed geworden. Ik ben benieuwd wat je van mijn kleuren zult zeggen, ik heb het paars nog niet overwonnen, maar het is toch minder heerschend. Portretten heb ik heel weinig, ik denk dat dat later komt.

Het bleef een oogenblik stil.

- Kent u de dochter van Brucker? vroeg Miel toen.

- Tony, ja zeker, vind je haar mooi?

- Och, dat weet ik niet.

- Haar tint, hè? net een perzik. Ik geloof dat het een lieve meid is.

- Ik heb laatst met haar gegeten.

- Zoo. Heb je ook vrienden?

Miel dacht een oogenblik na. Hij voelde zich plotseling evenwichtiger en minder jong; ook was het hem weldadig dat er geen enkele schampere opmerking was gevallen over Tony Brucker. - Ik heb Otto Ramscheid, met wien ik al die jaren op het gym ben geweest, zei hij, maar we zien elkaar niet dikwijls. En ik mag mijnheer Brucker erg graag.

- Zoo. Je moet toch zorgen dat je niet van de menschen vervreemdt. Kom je vaak thuis?

Hij kneep zijn handen samen. - Den laatsten tijd niet.

- Bedoel je: heelemaal niet?

De jongen voelde dat hij van opzij werd aangekeken. Hij knikte.

- Om moeder? Toch is zij geen slechte vrouw, Miel. Ze heeft zich in zichzelf vergist, je zult eens zien hoe gauw ze deze liaison verbreekt. Je oordeelt heel streng, dat is je goed recht, maar je oordeelt ook over dingen die je niet begrijpt.

Miel antwoordde niet; hij dacht aan dien avond, toen Otto gezegd had: je houdt nog van haar. Hoe anders was er toen over moeder gepraat dan nu. Va-

ders houding verwarde hem; had hij niet gezegd; Ik zou haar met geld kunnen terugkoopen? en veroordeelde hij haar dan toch niet? Opnieuw voelde de jongen zijn moeheid, maar het leek hem onmogelijk, het gesprek te staken.

- Ik heb nu iets met moeder afgesproken, zei hij, ze zal me toeroepen of de kinderen thuis zijn.

Van Reewijk stiet een klein, verontschuldigend lachje uit. - Ik heb zooiets gehoord. Och, je moet zelf maar zien, dat je je in deze situaties terecht vindt En nu gaan we slapen; geef mij maar een paar stoelen, ik ben aan alles gewend. - Hij bukte zich en trok zijn schoenveters los.

VII

De avond was gevallen; door het dakraam zag Miel een ster flikkeren in het rossig grauw van den stadshemel. Hij dacht hoe anders hij dien zomer de sterren had gezien boven het stille heuvelland. Traag rookte hij een cigaret, zijn oogen half dicht geknepen, bij iederen haal twee vingers tegen zijn lippen drukkend. Totdat hij dit gebaar voelde als een liefkoozing, en hij het smeulend vuur tegen zijn schoenzool doofde. Tony Brucker had hem een doos Abdullah gegeven, in het bijzijnvan haar vader. - Hier, ik heb ze voor mezelf gekocht, maar rooken deugt niet meer voor me.

- Probeer het eens met een goede Havanna, zei Brucker.

Tony liet hem overigens wel met rust, den laatsten tijd; geen wonder, hij was saai in haar gezelschap. Daar buiten was er eens een meisje met hem opgeloopen, een kind als Eefje, nee, jonger nog. Ze vroeg hem al gauw of hij niet praten kon. - Pas en Français, had hij geantwoord. Toen had ze haar tong tegen hem uitgestoken, maar was gaan lachen, omdat hij lachte. Daarna had hij toch met haar gepraat, en bij het afscheid wilde ze hem zoenen. Ze had hem bij zijn haar gepakt en zijn hoofd naar zich toe getrokken, hij liet haar een oogenblik begaan. De herinnering was wel grappig, hij had ook haar kleine borsten

gezien. En ze fluisterde plotseling: - Tu n' oses-pas, toi? Toen had hij haar los gelaten, en had ‘adieu’ gezegd. Ze bleef stil staan op het pad, hij hoopte even dat ze hem weer volgen zou - en toch ook niet, hij had het niet goed geweten. Nu was het iets geworden, waaraan hij wel graag terug dacht. In zijn herinnering was trouwens alles mooi van dien tocht, ook het moeilijke begin, dat hem toch zoo had gedrukt. - Ik krijg twee weken vacantie, had hij op een avond thuis gezegd.

- Zoo, zei moeder, en heb je al plannen gemaakt?

Herman keek hem met groote oogen aan. - Je gaat toch mee naar ‘De Veldbloem?’

Daarop had hij niets durven antwoorden, en moeder had zich afgewend.

- Ik zal er eens met grootvader over praten, zei ze. Kort daarna was hij bij den ouden heer de Klerk ontboden, die gaf hem geld voor een voetreisje. Eerst zou Iez meegaan, maar dat sprong af. Hij was toen een beetje wantrouwig geworden tegenover die menschen, hij dacht: Ik ben toch ook maar een kantoorklerkje, dat een voettocht gaat maken door de goedkoope Ardennen; - en de familie Izenburg was naar Schotland gereisd. Maar nu waren ze toch weer heel hartelijk, hij zou in het vervolg zelfs iederen Woensdag bij hen eten.

Vroeger was een vacantie van zes weken kort geweest, nu leken deze veertien dagen hem lang! Een

jonge man van jouw leeftijd moet eens iets anders zien dan ‘De Veldbloem’, had grootvader gezegd. Ik geloof niet, dat je het zwerversbloed van je vader in je hebt; ben je al eens van huis weggeloopen?

Het was zoo ellendig, dat hij nooit dadelijk het goede antwoord wist, maar hij had gevoeld dat hij vlammend rood werd.

- Och kerel, ik bedoel het niet kwaad, geloof me, ik heb geen critiek op je vader - en hij stak hem een hand toe. Natuurlijk had hij die gegrepen, en had het geld aangenomen, 60 gulden, waarvan hij er twintig had overgehouden. Hij kon tegen een man als grootvader niet op, een man met een slim, oud gezichtje en een altijd helderen woordenstroom. Er waren menschen die hij onsympathiek vond, en voor wie hij toch bewondering had; maar nee, hij vond mijnheer de Klerk zelfs niet onsympathiek.

Hij hoorde voetstappen en er werd op zijn deur geklopt. - Ja!

In het duistere licht van een spaarbrander zag hij een meisje staan. Nu lachte ze, het was Greet Izenburg.

- Altijd zou ik al je kamer komen zien en nu zie ik nog niets, maar je hebt goede cigaretten.

Hij liep naar de schakelaar en maakte licht; plotseling dacht hij weer aan het Belgische meisje, dat hem gezoend had.

- O, zei Greet, en keek rond, het is toch anders dan ik me voorstelde. Vind je't gek, dat ik gekomen ben?

- Nee, het is een verrassing, ik dacht dat je het altijd wel beloofde, maar het nooit zoudt doen.

- En die vrouw beneden dacht dat ik het nooit had *moeten* doen, ze trok zoo'n afkeurend gezicht.

- Daar hoeven we ons gelukkig niet aan te storen, zei Miel. Wil je een cigaret?

Ze gingen zitten en rookten.

- Je ziet er nu heel anders uit, zei Greet, dan dien avond, toen ik je voor 't eerst zag, weet je nog?

- Ja, ik ben verbrand op mijn tocht.

Het meisje schoof wat vooruit op haar stoel. - Heb je het heusch prettig gevonden, alleen?

- De eerste twee dagen niet, zei hij openhartig, ik had ook geen goed plan gemaakt en alles was anders dan ik dacht. Ik voelde me nogal ongelukkig; maar de derde dag ging het beter.

- En toen? vroeg Greet.

- Nou, toen heb ik erg veel genoten.

Ze trok langzaam aan haar cigaret. - Je bent er een ander mensch door geworden.

Miel glimlachte vaag. Hoe zou jij dat weten, dacht hij, maar toch voelde hij zich eenigszins gevleid. Ze praatten verder over hun beider vacantie. Toen werd er opnieuw geklopt en Eefje kwam binnen, maar bleef verwonderd bij de deur staan. - Gô, heb je bezoek?

Miel had de tegenwoordigheid van geest, de meisjes aan elkaar voor te stellen.

- Ik heb ‘Eva’ altijd zoo'n leuke naam gevonden, zei Greet, en knikte de ander vroolijk toe. - Hoe heeten jullie verder thuis? ‘Miel’ is ook grappig.

Miel stond besluiteloos in de kamer. - Blijven jullie nog wat? zal ik om thee vragen?

- Voor mij niet, zei Eefje, ik wil weg wezen, maar er is groot nieuws, kan je luisteren?

De jongen schrok en voelde zich verward.

- Zal ik weg gaan? vroeg Greet.

- Welnee, jij mag het ook hooren: Ik heb een baan.

- Wàt zeg je?

Eefje hief haar hoofd op en knikte ermee. - Weet je niet wat een baan is? den heelen dag de kost voor 't kauwen, en tien gulden in de maand toe.

Ze ging op het divan-bed zitten, haar jonge gezicht straalde.

- Ben je van school af? vroeg Greet.

- Ja, eind-examen gedaan, Meisjes-Burger, en de heele vacantie gepiekerd over wat ik doen moest. Ik heb een pension willen beginnen in ‘De Veldbloem’, dat is het buitenhuis van mijn grootvader, maar dat heb ik eigenlijk aan niemand durven zeggen. En nu is het al October en thuis.... nou ja, ik had telkens ruzie met moeder, ik zei dat ik me als dienstmeisje wilde verhuren, maar ik heb erg veel gebreid en genaaid voor de kinderen. En vanavond had ik een klein beetje wol noodig, een strengetjevan vijf cent, ik had het aan den overkant kunnen koopen, maar ik wist

zoo'n leuke handwerkwinkel in de van Baerlestraat, daar kom ik wel meer, en ik kijk er altijd stiekum patronen af. Nou, en vanavond was er niemand anders in de winkel, en ik raakte aan het praten met de mevrouw, een heel oud mensch, met wit haar, en ze heeft me aangenomen als winkeljuffrouw, als mijn moeder het goed vindt, ik moet morgen een brief meebrengen. Ik heb gezegd dat mijn vader niet schrijven kon, ze zal denken dat hij analphabeet is, maar dat duvelt niet. Hè, nu moet ik eens diep ademhalen.

- Heb je altijd zoo'n flux-de-bouche? vroeg Greet, en lachte; dat klonk als het kwinkeleeren van een vogel. Eefje stemde met haar in, ze keken elkaar aan en lachten nog schallender. De jongen voelde zich plotseling als buiten gesloten. - Is het, begon hij, en fronste zijn wenkbrauwen, hij kon zich niet verstaanbaar maken. - Hoor eens, wat is het voor een zaak?

- Dat heb ik toch gezegd: een dol-gezellige handwerkwinkel, ik mag er ook ontwerpen, borduur-patronen, en modellen voor jumpers, en alles wat ik maar wil. Ze wendde haar gezicht naar Miel, zei nadrukkelijk: - En er wordt hard gewerkt. Een oogenblik zagen ze elkaars ontroering, toen zwegen ze alle drie, maar dat duurde niet lang.

- Zou je moeder het goed vinden? vroeg Greet.

- Ik weet het niet, wat denk jij, Miel? Moeder

praat nooit over geld, zijn we erg arm?

Hij hoorde nu wel de onrust in haar luchtigen toon en voelde zich gehinderd, want hij wist geen antwoord.

- Hoe het zij, ging Eefje voort, straks zal ik het weten, en ik doe vannacht geen oog dicht, van blijdschap of teleurstelling. - Nu had ze den rechten babbeltoon weer te pakken. - 's Morgens om negen uur beginnen, vaste etenstijden hebben we niet, je gooit gauw wat door je keelgat, als er geen klanten zijn. En 's avonds sluiten we om acht uur, dan poeier ik me zorgvuldig en zwier de straat op, geld in mijn zak, en de vrijheid in mijn beenen.

- Eef! zei Miel waarschuwend, maar Greet Izenburg lachte. - Ik kom bij je koopen, zeg.

- Goed, dan noem ik je: ‘mevrouw’. Maar we zetten de menschen af, heel voorzichtig en ongemerkt. Miel bood nog eens een cigaret aan, Eefje praatte voort, had een fijn handgebaar. Eigenlijk hoopte hij dat Greet zou opstappen, maar hij zag wel dat ze bekoord werd door zijn zusje. - ‘Zijn we erg arm?’ die woorden kon hij niet vergeten, want hij wist het niet. Hijzelf was arm, daardoor meende hij wellicht dat alle menschen rijker waren dan hij, met uitzondering misschien van vader. Hij rookte en verzonk in eigen gedachten. Wat later hoorde hij Greet zeggen: Ik ga nu pharmacie studeeren. Verleden jaar ben ik al van school gekomen, maar toen was ik zoo gek moe,

ik had nogal geblokt, weet je, en daardoor mocht ik een poosje niets uitvoeren, toen is het een heel jaar geworden.

Hij dacht: Dat heeft Iez me nooit verteld, en keek opmerkzaam naar Greet; ze was kinderlijk van gestake, maar zag er niet ongezond uit.

- Nu stap ik op, zei ze plotseling, en Miel meende dat zijn kijken haar gehinderd had. Eefje liet haar uit.

Een oogenblik later zei de jongen: - Eef, nu in alle ernst, - hij pakte haar polsen, - wat beteekent dit? De uitdrukking van haar gezicht werd verwonderd en lichtelijk misprijzend.

- Vind je het zoo gek? jij hebt toch hetzelfde gedaan?

- Maar ik verdien nu 75 gulden.

- Goed, na een jaar. En ik? man, ik krijg meer dan jij, ik houd 10 gulden in de maand over voor mijn kleêren alleen. Ze trok haar handen los en wendde zich af. - Dat wil zeggen: Ik wil wat sparen ook, en dan na een poos eens een postwisseltje sturen aan vader, bijvoorbeeld. Als je mee wilt doen, - ja, hij is ook *jouw* vader. Dat moet ik altijd weer bedenken, hoe jij en ik aan elkaar vast zitten. Ze lachte even. Ga je mee naar huis? doe het maar, moeders reactie opvangen, ik heb geen idee wat ze zal zeggen. Die vriend van haar is nogal hoog in 't wapen, maar ze kan hem moeilijk uitspelen, hè? dus dat valt misschien mee.

Miel zweeg nog. Hij wilde wel vragen: Zeg het alles nog eens over. Hij had het toch goed gehoord, maar zijn gedachten verdrongen elkaar.

- Gaan we? vroeg Eefje weer, ik ben al zoo lang weggebleven.

- Ja, zei hij en liep naar de deur, maar langzaam, alsof hij het doel alweer vergeten was. Wat verstond Eefje onder het woord ‘vriend’?

Nu liepen ze op de gracht, Het was vrij donker, en windstil.

- Ken je dien man? vroeg Miel plotseling.

Eefje antwoordde niet onmiddellijk, ze moest uitwijken voor een auto. - Hij is een paar maal op ‘De Veldbloem’ geweest, oom Sander is een keer boos geworden, opa was toen niet thuis, die is er eigenlijk nooit lang achter elkaar.

Het verwonderde Miel, dat ze zoo gemakkelijk van het brandende onderwerp afdwaalde; was het opzet, of argeloosheid?

- Wat is het voor een soort man?

- 'k Weet niet, kan me niet schelen. Haar stem klonk kortaf.

Ze zwegen een poosje. Wil ze misschien niet dat ik haar moeder zal veroordeelen? dacht Miel. Hij stelde haar heel hoog, veel hooger dan Greet Izenburg, ze was ook geen kind meer, ze wist wat ze wilde. De manier waarop ze zei, pratend over dien winkel: Er wordt hard gewerkt! Hij voelde plotseling dat hij

haar besluit zou verdedigen met alle kracht. Maar toen ze weer begonnen te praten, was het over andere dingen. - Ze kwamen thuis.

- Zoo, zei Dolly, dag Miel, en toen tegen Eefje: Ben je eindelijk terug? Ze zat aan de tafel en stopte kousen. Het trof den jongen, dat ze er een beetje shabby uitzag, en grauw, vermoeid van tint. Zou het avontuur al op zijn einde loopen? dacht hij haastig. Tegelijk met Eefje stond hij voor den kapstok in de gang; ze legde een oogenblik haar hand op zijn arm, en hij wilde haar toeknikken, maar ze liep alweer de kamer binnen.

- Eef heeft een kloek besluit genomen, zei hij, een beetje eigengereid, misschien, maar dat moet u haar vergeven.

- Ik heb werk, viel Eefje in.

Haar moeder keek even op, en antwoordde: Dat had je hier ook.

- Ja, maar ik wil wel eens onder vreemden zijn en ik verdien 10 gulden in de maand, met de voile kost.

- Dat is veel minder dan een dienstmeisje verdient.

Van die woorden schrok het kind, en Miel wilde haar te hulp komen, maar wist niet dadelijk hoe. Eefje trok met haar schouders. - Nou ja, het is toch *iets*. Ze begon nu uitvoerig te vertellen. Onderwijl zag Miel bovenop den verstelmand een brief van zijn vader liggen; toch luisterde hij naar Eefje, en hoor-

de dat alle blijdschap uit haar stem weg was.

Na een poos zei Dolly: - Ik heb er wellicht niets op tegen, maar ik zou eens met die mevrouw moeten praten.

- Doet u dat dan morgen?

- Als het me zoo uitkomt, ik weet het nog niet, jullie hebt zoo'n belachelijke haast.

De woorden brandden Miel op de lippen: Is er een brief van vader? maar hij hield ze nog in, hij moest Eefje bijstaan.

- U moet vragen, zei hij, of er ook opslag mogelijk is; als Eef goede dingen ontwerpt, moet ze die vrouw toch veel meer waard zijn.

Hij zag Eefje blozen, het gesprek ging voort.

Wat later reikte Dolly zelf den brief aan Miel.

- Hier, lees maar eens.

De aanhef luidde: Lieve vrouw en kinderen. Het was een lange brief. Toen de jongen hem had uitgelezen, was hij in een stemming van lichte melancholie gekomen. Vader klaagde niet, hij vertelde zelfs van allerlei dat mooi en goed was, toch, dacht Miel, had hij het moeilijk, verlangde hij naar huis, misschien ook naar een goede verhouding met moeder. Telkens werd ze genoemd; moeder moet weten dat ik soms een schilderijtje geef in ruil voor herstel aan mijn kleeren, en wasschen en strijken. Moeder zou genoten hebben van dit fiksche, bedrijvige boerenleven, enzoovoort. Geld scheen vader haast niet te verdie-

nen, maar hij schilderde, en liet zijn werk achter bij de menschen, die hem huisvesting en maaltijden hadden gegeven. - Deze ruilhandel doet me heel veel piezier, schreef hij, - en het leven is goed, maar telkens dreigt het spaak te loopen: ik moet soms te lang zoeken naar een huis dat me wil opnemen, dan ben ik te moe, en heb geen lust om te werken. Soms laat een boer me van zijn erf jagen door blaf fende honden en een heel enkelen keer zou ik den grand seigneur willen spelen, ‘afstappen’ in een voornaam hôtel, en me laten bedienen en eeren. Daarom vermijd ik de groote steden, waar ik toch wel eens zijn moet om verf en linnen te koopen. Op 't laatst stond er een adres genoemd en de woorden: ‘hierheen schrijven’, waren onderstreept.

Miel zat geruimen tijd met den brief in handen. Hij zou er graag met iemand over praten, maar met wie? als moeder erover dorst te beginnen.... Hij zuchtte zonder het te weten, en zag dat Dolly hem aankeek met een vreemden blik, niet spottend en evenmin hooghartig. Alsof ze zeggen wilde: Waartoe dient dit alles, deze verlatenheid en dit.... dit.... Het was den jongen onmogelijk, zijn gedachten langer daarop te concentreeren. Hij keek naar Eefje, ze steunde haar hoofd in haar handen en keek voor zich uit. Hij vroeg: Waar denk je aan, Eef?

Ze trok haar schouders op. - Och, als moeder wil, kan ik natuurlijk wel wachten tot de nieuwe maand.

Maar ik *moet* er morgenochtend om negen uur zijn. want ik heb het beloofd.

- Je kunt wel zoo veel beloven, zei Dolly.

- Ja, maar ik ben oud genoeg om er voor in te staan.

- Zeventien jaar? jullie hebt wel een vroeg ontwikkeld verantwoordelijkheidsgevoel, als het zoo in je kraam te pas komt.

Die woorden klonken toch niet afkeurend, dacht Miel. Nu boog moeder haar hoofd nog meer over haar handen; vreemd, op haar kruin werd ze zoo grijs. Ze was eigenlijk geen vrouw voor een Liebschaft, ze was te ernstig, en te oud.

- We kunnen morgenochtend wel samen gaan, zei ze, dan heb je je zin.

Eefje antwoordde niet.

Moeder ging voort: Den heelen dag uit huis en onder vreemden, jullie hebt wel andere idealen dan wij in onze jeugd.

- Nou ja, zei Eefje peinzend, alles zal ook wel anders zijn.

Toen bleven ze alle drie een poosje zwijgen.

VIII

Het was het laatste jaar wel meer gebeurd, dat Brucker laat kwam, dacht Miel, maar gewoonlijk belde hij dan toch op. Nu sloeg het buiten elf uur, de tijd vloog om, het was een drukke Maandagmorgen. Moest hij niet in ieder geval informeeren? louter uit belangstelling, den angst om het werk zelfstandig te doen, had hij langzamerhand wel verloren. Hij prevelde het telefoon-nummer, maar hoorde gerucht buiten de deur. - Brucker? neen, iemand klopte.

- Binnen!

Het was Otto Ramscheid. - Goêmorgen.

- Zoo, jij hier? hoe gaat het? - Hij had Otto na dien zomer niet meer gezien.

- Goed, ben je alleen? ga mee een kop koffie drinken in de buurt. - Otto was veranderd, dacht Miel haastig, werd hij mannelijker, of eenvoudiger? Misschien beide.

- Mijn baas is er niet, zei hij, ik kan onmogelijk weg, spijt me.

- Ach, zei de ander.

- En ik kan niet eens zeggen: blijf wat. Maar kom vanavond bij me an.

Otto keek nadenkend. - Misschien, ik werk 's avonds. Tenminste.... Je gaat dus niet mee, jammer. Heb ik een college verzuimd om naar je toe te loopen.

- Een enkele keer speel je de verwende jongen, zei Miel glimlachend, maar hij voelde zijn hart naar Otto uitgaan. Spreken we iets af? nou ja, we zien elkaarwel. - Nog bleven ze een oogenblik praten, toen knikten ze elkaar toe en wendden zich beiden om.

Miel nam de telefoon van den haak en draaide het nummer van Brucker. Terwijl hij de bel daar in het huis hoorde ratelen, bedacht hij dat mevrouw uit was, sinds enkele dagen, maar er zou toch wel iemand in huis zijn? Ha, een stem. - Met het meisje van mevrouw Brucker.

- Ja, met van Reewijk, is mijnheer Brucker ziek? Het meisje antwoordde niet onmiddellijk. - Nee mijnheer, eigenlijk niet.

- Zoo, is mijnheer niet thuis?

Weer een weifelen. - Hij is wel thuis, maar ik mag hem niet onnoodig storen.

- Ja, ik ben van Reewijk, verstaat u me? van kantoor. Is er iets gebeurd met mevrouw?

- Ik geloof dat de juffrouw ziek is.

- De juffrouw, hm, ernstig? toch geen ongeluk? Stilte. - U kunt het mij wel zeggen.

- O nee, geen ongeluk.

- Zoo. Zou mijnheer vanmiddag op kantoor komen?

- Daar weet ik niets van.

- Wat hééft de juffrouw? is er een dokter bij?

- Nee, mijnheer, dat niet.

Miel voelde zich ongeduldig worden. - Nou, het beste, zei hij kortaf, en legde de telefoon neer. Daarna stond hij een oogenblik voor zich uit te kijken. Gekke geschiedenis, dacht hij, Tony, misschien een of andere liefdes-tragedie; maar hij glimlachte onwillekeurig, want het was druk, en hij moest zooveel mogelijk alleen afhandelen. Ook speelde daar nog onderdoor de gedachte aan Otto's bezoek; Otto had waarschijnlijk met hem willen praten. Waarover? dat wist hij in de verste verte niet. Maar dat kon wachten. Nu moest hij eerst die correspondence afmaken.

- Om half zeven, dien middag, sloot Miel het kantoor, nadat hij eerst zorgvuldig de ronde had gedaan. Bartels was al weg, zijn grijze stofjas hing op een spijker aan de deur; de terrier sliep naast zijn etensbak. Het laatste jaar was de opslag toegenomen, maar hij wisselde snel. - Het is niet wat het vroeger was, zei Bartels, maar we krijgen het toch weer aardig aan't rollen. Brucker had opgebeld, en had Miel gevraagd, 's avonds te komen.

- Hoe is het met uw dochter? had hij gevraagd, maar een rechtstreeksch antwoord kreeg hij niet. Ach, ik zal vanavond probeeren, je het een en ander te vertellen, als er gelegenheid is; - tegen Tony zeg ik natuurlijk dat ik de post moet teekenen, ze mag niet vermoeden dat je iets weet.

- Ik weet inderdaad van niets.

- Nou ja, goed kerel, we zullen zien.

Dus liefdes-smart - en daarvoor bleef haar vader den heelen dag thuis? Miel voelde plotseling dat hij de ware reden van dit thuisblijven nog niet kende. Hij liep nu buiten; de zon had dien dag geschenen, het was herfstig en frisch, Hij hief zijn hoofd op. Hoog aan den hemel stonden enkele sterren, lager was de lucht nevelig en rood door de stadslichten; hij dacht hoe pittig het nu zou geuren in een loofbosch en toen flitste het door hem heen: misschien heeft Tony Brucker zelfmoord willen plegen. Hij wist niet hoe zijn gedachten zoo plotseling waren versprongen, maar hij voelde dat hij nu wellicht den toestand benaderde: de verlegenheid van het dienstmeisje, de ernst van Brucker en ook dat milde in zijn stem, toen hij zei: ‘goed, kerel.’ Een poging, een heel dwaze poging misschien, van te voren gedoemd om te mislukken, maar toch.... Waarom was een vrouw als Tony niet al lang getrouwd? waarom niet voor haar drieen-twintigste jaar, vóór de eerste teleurstelling? Ze was mooi en schrander, natuurlijk ook eigenzinnig, maar, nou ja, je nam toch geen vrouw om een speelpop te hebben. Toch waren er misschien mannen geweest, die haar niet aandorsten? Vreemd, dacht de jongen, want als je naar zoo'n vrouw werd toegedreven en als zij wilde, dan kon je niet anders dan haar trouwen, en dan was het ook goed. Tony zou wel heel lief zijn, en moederlijk. Een poos lang had hij

van alle vrouwen die hij kende de onmacht gezien, het ontoereikende; van Dolly in de eerste plaats, van tante Jet, van die vrouw waar Eefje bij werkte, ook iemand, die door haar man verlaten was. Maar den laatsten tijd stond hij toch ook dikwijls met eerbied tegenover moeder, het meest wel dan, als hij haar vaste hand voelde tegenover de kinderen. Ze waren soms opstandig en veeleischend, Herman en Doortje vooral - en Wim had buien van melancholie. Hij had haar laatst hooren zeggen: Van alle kinderen mist Wim het meest zijn vader; dat was in een gesprek met mevrouw Brouwer, uit den handwerkwinkel. - De teugels kort houden, kan ik beter dan mijn man, maar wat Wim noodig heeft, begrijp ik niet altijd. Hij was een oogenblik bang geweest, dat de ander zou zeggen: liefde, er was een uitdrukking in haar gezicht, alsof ze daaraan dacht. Maar ze had geantwoord: Misschien geduld, mevrouw en toen beet Dolly op haar lippen. - Tja, dat ligt me nou juist niet. Mevrouw Brouwer was er niet verder op door gegaan.

Miel at dien middag zonder veel te proeven, en ging naar zijn kamer om te zien of er post voor hem was. Toen hij eenkwartierlang-uitopzijnbedhadgelegen, dacht hij: nu moest ik me maar scheren en een schoon overhemd aantrekken. Hij lachte, want hij schoor zich iederen morgen, maar, zei hij zichzelf, nu zal het meer terwille van het parfum zijn dan van iets anders. Meteen trok hij zijn jasje uit en deed zijn boord af.

Het scheren en wasschen verfrischte hem. Nu een overhemd met een heel licht streepje; dat ladenkastje van Otto kon hij niet genoeg prijzen. Een zijden zakdoekje? Och, Tony had er laatst een voor hem meegebracht uit Londen, heel licht grijs. Zoo.

Toen hij weer buiten kwam, sloeg het acht uur. Hij nam, na een korte aarzeling, de eerste zijstraat; er was daar, enkele huizen verder, een bloemen winkel. Asters en chrysanten en rozen; - neen, anjelieren. In den winkel trad een meisje hem tegemoet. Hij vroeg wat de anjelieren kostten.

- Een kwartje per stuk.

- Geeft u me dan vier roode en vier witte.

Het meisje deed hem aan Greet Izenburg denken, ze was even klein en tenger. Terwijl ze de bloemen uit de vaas nam, zei ze: - Ik zal er u tien geven, omdat u op het sluitingsuur bent gekomen.

Hij glimlachte om de reden, maar zei: Heel graag.

Het was een grappig meisje, ze had heel fijne sproeten op haar neus.

- Een prettig baantje? vroeg hij, zoo altijd tusschen de bloemen?

Ze keek hem even aan, haar oogen waren helder groen. - Och, als ze verwelken voor ze gekocht worden.... Ze zei het niet sentimenteel, maar heel zakelijk.

Toen Miel weer buiten liep, dacht hij: verwelkende bloemen irriteeren haar, vandaar die gulheid. Hij

zou Tony Brucker kunnen vertellen, dat hij de helft van deze anjelieren had cadeau gekregen. Maar Tony was van een vorige generatie, zou ze de staalharde oogen van zoon meisje kunnen waardeeren?

Een half uur later belde hij aan het huis van Brucker. Het dienstmeisje dat hem open deed, keek verwonderd naar zijn bloemen, of verbeeldde hij het zich? Hij vroeg, opzettelijk luchtig: Hoe is het hier? en hing zijn jas aan den kapstok. Het meisje had geen antwoord. In den salon, waar ze hem binnen liet, was niemand. Het is ook saai, zoon huis, dacht hij, Tony is er niet alleen, zooals ik op mijn kamer, ze woont bij haar vader en moeder, ze is hun kind, maar ze is even oud als zij. Soms doet ze misschien jeugdig, maar dan schaamt ze zich, en wordt weer wijs, o, veel verstandiger dan de oudjes, veel wereldwijzer. Wat een dwaze slingeringen, waarom kan ze niet eenvoudig souverein zijn in haar eigen huis?

De deur ging open en mijnheer Brucker kwam binnen. - Zoo Miel, het is goed dat je gekomen bent. Hij keek den jongen aan, alle angst en zorgelijkheid nog in zijn blik.

- Hoe is 't met uw dochter? vroeg Miel.

- Ga even zitten. Heb jij die bloemen meegebracht?

- ik weet niet.... Brucker streek met zijn hand over zijn oogen. - Je weet nog van niets en denk eraan dat je zwijgt.

- Ja, natuurlijk.

Ze zaten nu tegenover elkaar, Miel tipte even aan zijn pochette. Schei uit, zei hij zichzelf. De geur van de anjelieren drong tot hem door, of was het die van zijn scheerzeep? Brucker's gezicht was vaal; nu boog hij zich wat voorover en dempte nog zijn stem.

- Tony heeft een liaison gehad, de laatste maanden - en vannacht schijnt die man haar te hebben beleedigd; - in ieder geval, ze is driftig geworden, en heeft hem bijna gewurgd. Ja, ja... In den morgen is ze thuis gekomen, heel vroeg, een uur of vijf, - en heeft me gewekt. - Ik heb een man vermoord, zei ze, wat moet ik doen? Ze was een oogenblik heel kalm, onbegrijpelijk; maar toen ze mijn schrik zag, begon ze te schreeuwen, hard te schreeuwen. Ik probeerde met haar te praten, ik drukte eindelijk mijn hand tegen haar mond, zoo bang was ik voor de buren en voor haarzelf. Toen was het even alsof ik haar nu ging wurgen. En....

Miel luisterde gespannen. Het was niet erger dan hij zich had voorgesteld, en toch was het tienmaal erger nu hij het hoorde, van dezen man, die het had meegemaakt. Brucker's oogen waren zoo dof, alsof er geen licht meer inviel. Hij ging voort: En ik wilde een puts water over haar heengooien, dat leek me nog het beste, maar die vaste waschtafels van tegenwoordig, - ik had niets anders dan een glas. Ik heb haar op den grond gelegd, dat kostte me heel veel inspanning, - maar ze bleef liggen; toen heb ik haar het

water in haar gezicht gegooid. Dat ik *dat* heb kunnen doen, in haar gezicht! Maar het hielp wel, tenminste.... Ze werd heel bleek en is gaan braken. En ik wilde den dokter opbellen, maar ik dorst niet, er ging me zoo veel door mijn hoofd.

Hij zweeg even.

- En nu? vroeg Miel.

De ander keek hem een oogenblik aan, er kwam een menschelijker uitdrukking in zijn gezicht. - Schrik maar niet, zei hij, nu is alles veel beter. Ik heb het nog aan niemand kunnen vertellen, begrijp je, daarom vroeg ik jou te komen, maar, je moet het trachten te vergeten. Kijk, ik wilde dat er niet over gepraat zou worden, maar we konden Dina, ons meisje, er niet heelemaal buiten houden, ik heb haar gezegd, dat mijn dochter een groot verdriet heeft. Vanmorgen ben ik in een taxi heen en terug naar dien man gegaan; hij leeft - hij was zelfs weer heel goed, en hij zal alles op zijn beloop laten. Het was een afschuwelijke tocht, toch had ik in mijn hart niet geloofd dat de man dood was. Dina heeft toen zoolang bij Tony gezeten, en ik heb de deur aan den buitenkant op slot gedaan, ik was zoo bang, maar er is niets gebeurd, toen ik terug kwam, lag ze nog rustig in haar bed. Toen ben ik verder bij haar gebleven. De dag was zoo heerlijk, vergeleken bij de nacht. Ik had wel heel graag een dokter geraadpleegd, maar Tony wil het niet. Ze zegt dat ze niet zwanger is, ik was daar bang

voor, Ze zegt dat ze dien man om een kind heeft gesmeekt, en dat hij haar toen gehoond heeft - en daarop is ze driftig geworden. Hoe het zij.... Hij schrok plotseling. - Ik ga nu weer naar boven, ze ligt voor het eerst zoo lang alleen, en ik ben bang....

Miel stond op en liep naar Brucker toe, hij legde zijn hand op diens schouder. - Waarvoor bent u bang? vroeg hij, en herkende zijn eigen stem niet. Het bleef een oogenblik stil. Toe dan, zei de jongen zichzelf, en balde zijn vrije vuist. - Voor haar verstand? maar ze is toch zoo'n normale, sterke vrouw, ieder mensch wordt wel eens driftig, ze zal hier gauw overheen komen.

- Geloof je dat? In Brucker's stem was haast geen klank meer. - En was ze normaal? Maar ik moet naar haar toe, wacht hier op me, wil je?

De jongen antwoordde niet.

Langzaam kwam Brucker overeind en liep de kamer uit. De bloemen geurden sterk. Miel bleef nog staan, tot zijn verwondering gleed er een glimlach om zijn mond, hij vond dit een mooie geschiedenis. Natuurlijk was het goed, dat de man leefde - en eigenlijk was er niets gebeurd, hij zou dat Tony willen zeggen. Ja, natuurlijk moest ze niet in bed blijven liggen, en doen alsof ze ziek was. - Staat u nu maar weer op. Het is vreeselijk, om zoo driftig te zijn en het geeft een uitgeput, lamlendig gevoel, dat wil ik graag gelooven. Maar nu moet u de straat opgaan, en alle men-

schen weer gewoon aankijken, u moet uzelf niet den tijd geven een afstand te scheppen tusschen u en de buitenwereld.

Hij had nogal eens over psychiatrie geboomd met van Oort, een vriend van Iez, die medicus werd. Ja, hij moest zien dat hij tot Tony doordrong, hij zou haar zijn bloemen geven, en vertellen van het meisje met de hardgroene oogen. Maar dat 'verwelken voor ze gekocht zijn' kon hij misschien beter verzwijgen? Hm, dus toch haar ontzien? de tactiek van haar vader? Maar zelfs die vader had een puts water over haar heen gegooid, hij had dat gekund: in haar gezicht, over haar mooie perzik-wangen. Dus nu zoo voortgaan, bij haar binnenloopen, haar zeggen dat hij alles wist. - Het is een goede waarschuwing voor me, juffrouw Brucker, als ik ooit een vrouw zou hoonen, omdat ze een kind wil hebben, dan weet ik wat me te wachten staat. - Maar hij kon haar vader niet zoo trotseeren, en hij was te jong, hij zou het heel ernstig moeten zeggen, niet als een grapje. Hij kon dat, ernstig zijn, tegenover iemand van zijn leeftijd, niet tegenover Tony Brucker.

Miel stond nog altijd middenin de kamer, maar voelde zijn houding onzeker worden. Hij zou natuurlijk wachten, hij haalde de brieven uit zijn binnenzak, en legde die op tafel. Morgen zou hij de post waarschijnlijk weer moeten brengen, hij was in dit huis eigenlijk niet anders dan een klerk van kantoor.

Mijnheer Brucker kwam weer binnen. - Heb je daar de brieven? Goed, misschien kan ik ze boven lezen. Morgen bel ik wel weer op.

- U moest toch niet te lang wegblijven van kantoor, zei Miel, en bloosde.

Brucker keek hem aan. - Heb je vandaag moeilijkheden gehad?

- Och, dat niet. Ik heb naar mijn beste weten de boel beantwoord, u moet maar eens zien.

- Ja. Ik weet niet wanneer mijn vrouw terug komt, en ne....

- Hoe is het nu met uw dochter?

De ander haalde zijn schouders op. - Ik weet het niet, ze ligt heel stil, en zegt niets meer.

De jonge opstandigheid kwam weer in Miel boven.

- Zal ik haar gaan groeten, en die bloemen brengen?

- Durf je dat? De oogen van Brucker stonden nog even dof, en hij tastte nerveus langs zijn horlogeketting.

- Natuurlijk, waarom niet? Hij wikkelde de bloemen uit het papier, schrok bijna van hun felle kleur, maar nam de buigzame stengels beet.

Brucker aarzelde nog. - Heel even dan? Hij deed een paar stappen naar de deur en stond weer stil.

- Wat wil je zeggen?

- Dat weet ik niet, maar dat komt vanzelf goed.

- En als ze boos wordt?

Ze stonden nu tegenover elkaar bij de deur. Miel voelde zijn hart kloppen.

Een oogenblik nog, dacht hij, dan zou hij niet meer durven.

- Ze wordt niet boos om bloemen, zei hij haastig. Nu liepen ze op hun teenen naar boven.

- Tony, zei Brucker, en verder kwam hij niet. Er brandde een schemerlamp in de kamer, Miel ging naar het bed toe. Hij zag Tony's gezicht, dat bleek was, de rimpelige, grauwe oogleden gesloten, en daarboven het vlammend roode haar. Een ontroering klopte in zijn keel. - Hoe is't met u? vroeg hij, en boog zich voorover. Ze sloeg haar oogen op, hij knikte haar toe. - Heeft u al iets ingenomen voor die erge hoofdpijn? mijn moeder neemt altijd cachet de Faivre, dat schijnt goed te helpen. - Ze keek hem verwonderd aan, en hij voelde dat hij verder moest praten. - Ik heb anjelieren voor u meegebracht, zal ik ze in 't water zetten? Het meisje waarvan ik ze kocht, had zulke wonderlijke oogen, groen als de zee. Uw vader ziet er nog beroerd uit, ik hoop dat hij morgen ook beter is, een heelen dag alleen op kantoor maakt me zenuwachtig. - Nu glimlachte hij maar weer naar haar, hij vond de situatie toch wel heel pijnlijk.

- Miel, zei ze, dank je wel, ik zal iets innemen om te slapen.

- Ja, lekker slapen. Het was of hij tegen een kind

sprak. Dag! Hij kon onmogelijk ‘juffrouw Brucker’ zeggen. De bloemen legde hij in de waschbak en liet die vol water loopen, zijn handen trilden, maar hij zei zichzelf: het is op een oor na gevild.

Mijnheer Brucker liet hem uit. - Zou ik haar alleen durven laten slapen?

- Natuurlijk, zei de jongen, stug opeens.

- Dank je wel voor je komst, tot morgen. De huisdeur viel achter hem dicht.

In de donkere straat begon hij zacht te neuriën.

IX

Miel kwam aanloopen, het huis van Ramscheid leek massaal en hoog als een oude burcht, nu hij tegpen dien bijna blinden noordermuur opkeek. Daar vóór kon hij zich een diepe gracht denken, omzoomd door de Italiaansche populieren, die den tuin afsloten. Miel bleef naar die boomen kijken, in het schemerduister zag hij het geel van hun bladeren. Ze bewogen zacht in den wind, het leken twijgen, maar dan reusachtig vergroot Op den hoek stond een straatlantaarn, en voor hem lag nu het Museumplein, met zijn verlichte wegen en zijn snelle auto's. Dit beeld moest hij vasthouden, later kwam hij misschien nooit meer bij Otto, of het plein werd volgebouwd. Langzaam wendde hij zich naar links, de deur ging juist open, onder het baldakijn brandde een sterk licht, en Otto kwam naar buiten, daalde vlug de stoep af.

- Hallo Miel! Aan den toon van die beide woorden hoorde Miel, dat de ander niet op weg was gegaan naar hem toe. Daarom zei hij haastig: Ik moet naar Brucker, en had je dat even willen zeggen, Ben je gisteravond nog bij me geweest?

- Nee, zei Otto, er is niets meer van gekomen. Er was nu een lichte verlegenheid in zijn stem. - Ik werk voor mijn doctoraal. Wat heeft Brucker?

- Och, verkouden, ik moet hem de correspondentie laten zien.

- Juist. Ze liepen in de richting van het Concertgebouw. Na een oogenblik begon Miel te praten over een krantenbericht omtrent den kerkelijken strijd in Duitschland. Otto antwoordde niet. Even later zei hij: Ik heb dat niet allemaal meer gevolgd.

- O nee? zei Miel verwonderd, en je was zoo goed op de hoogte.

- Ja, och, er zijn ook andere dingen.

- Natuurlijk. Voor welk tentamen zit je?

- Rechts-philosophie.

Miel dacht een oogenblik na. - Daar zou ik graag iets over lezen, zei hij, - het ontstaan van het begrip ‘recht’. Hij lachte even. - Er is tegenwoordig zoo veel, waarover ik wel wat weten wil.

- Dat begrijp ik, zei Otto. Nou, als ik je ooit helpen kan - Na een kleine stilte voegde hij erbij: Ik ben 's avonds veel thuis, tegenwoordig. Ze liepen nu in de van Baerlestraat. - Overigens kom ik ook nog eens bij jou aan, Iez zegt, dat je kamer hoe langer hoe beter wordt.

Miel knikte. - Ik heb nu iets op den vloer, zeg, geweldig vind ik dat. Ik had ook kunnen verhuizen, maar daar voelde ik niet voor, ik woon liever royaal op een zolder, dan....

- Natuurlijk, viel de ander in - en je hecht je waarschijnlijk ook aan een kamer.

Otto vertraagde zijn stap. Hij zal aan zijn doel zijn, dacht Miel, en wil me kwijt. Een meter of vijftig ver-

der was Eefje's winkel, Miel moest daar langs, hij zou even naar binnen kunnen loopen, het was ongeveer acht uur.

Het langzame loopen werd slenteren. Ik heb *toch* valsche schaamte, dacht Miel, ik wil niet zeggen: hier werkt mijn zusje, terwijl Otto werkelijk niet hooghartig is. Hij streed tegen dat belachelijk gevoel van minderwaardigheid. - Ze bleven voor den winkel staan. Nu nog mooier, zei Miel zichzelf, ik sta stil, en geef toch de verklaring niet. Hij keek strak naar een wit baby-jurkje.

- In dezen winkel werkt mijn zusje, zei hij.
- Dat weet ik, zei Otto, ik wilde haar afhalen.

Een oogenblik keken ze elkaar aan, zagen in een flits elkanders gevoelens.

- Ik heb haar bij Iez ontmoet, ze is bevriend met Greetje.
- Ja, zei Miel, wel al een jaar.
- Hm. Maar ik ken haar sinds een week. Otto keek op zijn horloge.
- Het is vijf minuten over achten, ze zal wel gauw komen.

De ander probeerde te denken. Wanneer was hij thuis geweest? en had hij Eefje toen gezien? maar hij kon niet denken. Onzinnig was dat; sinds een week, wat had hij dan de laatste week gedaan?

- En jij moet naar Brucker, hoorde hij Otto zeggen, doe hem mijn hartelijke groeten.

Nu lachten ze, keken elkaar onomwonden aan, en toch nog verlegen.

- Ik ga, zei Miel, maar plotseling voelde hij zich ernstig worden. Eefje en Otto, mijn God, Eefje was nog geen achttien jaar. Zijn hart trilde. - Weet je dat het een kind is? vroeg hij, en toen was hij opnieuw en anders ontroerd, want Otto's gezicht werd strak.

- Zullen we daar een anderen keer over praten? zei hij, en stak zijn hand uit. Miel greep die hand, toen liep hij weg, zonder nog een woord te spreken. Liep weg, zonder omkijken, en pas enkele straten verder, op het Roelof Hartplein, waar het verkeer hem deed opschrikken, bedacht hij dat hij naar Brucker moest. Tony! na Eefje en Otto. Hij had Eefje toch graag een oogenblik willen zien, alleen maar zien, haar glimlach en zoo. Otto meende het; hij had honderd uitvluchten kunnen bedenken, als hij dat had gewild, maar hij ging recht op zijn doel af. En gisteren immers had Otto het hem willen vertellen; ‘ik heb een college verzuimd, om bij jou aan te loopen.’ Een liefde op het eerste gezicht, hij kon die kinderen benijden. Ja, vreemd, hij wist nu plotseling dat Eefje mooi was.

Met een omweg bereikte hij het huis van Brucker. Terwijl hij al had aangebeld, zei hij zichzelf nog: laat ik oppassen, hier heerscht de ‘chagrin d' amour’. Toen schoot het hem te binnen, dat hij Brucker den

heelen dag niet op kantoor had gezien en hij fronste zijn wenkbrauwen, want het alleen werken was hem zwaar gevallen.

Het dienstmeisje vroeg, of hij maar naar boven wilde gaan, de kamer links in den hoek. Het bleek Tony's zitkamer te zijn; ze lag op een divan in een zwart zijden, bloemig gewaad, en bij het voeteneind zat haar vader. Nu kon hij weer ‘juffrouw Brucker’ zeggen.

- Hoe gaat het, vroeg hij, u ziet nog wat bleek.

- Maar ik ben veel beter, zei Tony, en vader komt morgen stellig op kantoor.

- Gelukkig, zei Miel, u weet niet hoe onzelfstandig en klein ik me voel, zoo'n heelen dag. Gisteren ging het nog, maar vandaag.... Morgen zou ik Bartels om raad gaan vragen, en overmorgen de fox.

- En dat is toch de manier voor jou om het te leeren, zei Brucker en Tony lachte even om Miel's onstelde gezicht.

- Gisteren heb je de zaakjes nogal goed opgeknapt, een paar dingen wil ik anders hebben, maar dat hoor je morgen wel. Hoe lang ben je nu bij me?

- Twee jaar, mijnheer.

- En zou je willen blijven?

- Ja, graag, als u me houden wilt. De jongen voelde zijn hoofdhuid prikken, een dergelijk gesprek had hij *nu* niet verwacht.

Brucker keek nadenkend. - Dan moet je zorgen, zei hij, dat je na nog twee jaar genoeg zelfvertrou-

wen hebt om desnoods alles alleen te doen.

- Ja, zei Miel, maar ik zou eerder willen zorgen voor kennis, dan voor zelfvertrouwen en ik weet nu nog maar zoo weinig. Ik bedoel: een goed handelsman, heeft, dunkt me, fantasie en fantasie kan alleen ontstaan op een bodem van heel solide kennis.

- Ik heb u altijd gezegd, vader, zei Tony, dat hij iets Hamlet-achtigs heeft.

- Houd jij nog even je mond, zei Brucker.

- Neemt u me niet kwalijk, als u een dergelijk gesprek in *mijn* kamer voert... Ze keken elkaar een oogenblik aan, verwonderd, en niet heelemaal kunnende begrijpen, dat die zware druk nu al was weggenomen, maar Tony was te eerlijk om een last te veinzen. - Ik zal eens een japon aantrekken, zei ze, en vragen waar de thee blijft, dan krijgt u nog een kwartier voor uw zakelijk gesprek. Ze stond van den divan op en gaf haar vader een kus op zijn kruin.

- Miel, zei ze toen, je bloemen zijn toch zoo mooi. Ze stonden op een lage, ronde tafel.

Miel glimlachte en plotseling dacht hij aan Otto.... Otto, die uit zijn vaders huis kwam en een winkelmeisje ging afhalen, maar dat winkelmeisje was Eefje. Ze glimlachten alle drie en Tony liep de kamer uit.

Nu hield Brucker een hand voor zijn oogen. - Wat heb je ook gezegd, jongen? ik weet het niet meer. Ik ben zoo blij, dat Tony het leven nog aandurft, en jij

hebt haar daarbij geholpen, je moet dus ook meer zelfvertrouwen hebben, dan ik wel weet.

Miel antwoordde niet onmiddellijk, en het bleef een oogenblik stil. - Als u me nog twee jaar geeft, zei hij toen, dan zal misschien dat gevoel van dilettantisme zijn afgesleten. Ik ben niet voor den handel opgeleid, ik heb zoo'n beetje oude talen geleerd en....

- Je hebt geleerd te denken, zei Brucker.

Toen Tony terug kwam, in een pastel-blauwe japon, praatten de mannen nog over kennis en fantasie.

- Miel, vroeg ze, kleurt dit blauw goed bij mijn koperdraad, of niet?

- Ja, zei hij, ik vind van wel, maar het is natuurlijk wat Eefje zou noemen ‘voyant’.

Ze lachte even. - Je bent zoo echt een jongen met broertjes en zusjes, vindt u ook niet, vader? ‘Voyant’, ja, ik zou wel graag zwart haar willen hebben, dat lijkt me zoo rustig, niet altijd die vlammende kop.

- Een vrouw is nooit tevreden met haar uiterlijk.

- Een mooie vrouw misschien wel? zei Miel vragend en quasi-argeloos.

Het gesprek ging voort, licht, maar toch vertrouwelijk. Miel zag dat Tony er plezier in had, en dat haar vader oneindig was opgelucht door haar houding. Hijzelf voelde zich volop en bijna juichend leven.

Na een poos vroeg Brucker: Hoe is het met je vader, Miel? en het was den jongen plotseling, alsof hij naar deze vraag had verlangd.

- Goed, zei hij en dacht over dat eene woord na, het was natuurlijk nog onomlijnd en kleurloos, maar toch was het, als uitgangspunt, het goede woord. Hij begon te vertellen. Zijn vader had vrienden gemaakt in Denemarken, menschen die op een groot buiten aan een meer woonden, en heel sober en natuurlijk leefden, ook hard werkten. De eigenaar, niet jong meer, vader van een groot gezin, was boer en landbouwer, en had verstand van vischteelt en van boomen. Hij was een in zijn land bekend dendroloog, hij schreef wetenschappelijke verhandelingen; hij was rozenkweeker en houtvester. Die man had, met zijn zonen en zijn knechten, in een week tijds een huis voor vader gebouwd, een atelier, met een slaapkamertje en een keuken eraan, en had gezegd: De wereld is veel mooier dan jij haar ziet, maar als je hier een poos blijft, zal je wel beter leeren kijken. - Ze hadden ook heel veel connecties in Scandinavië, die menschen. Dezen zomer had vader twee doeken naar een tentoonstelling in Stockholm gestuurd, ze waren aangenomen en al gauw verkocht. Vader had wel een heel moeilijken tijd achter zich, hij had zoo gezworven, en ook vaak gebrek geleden. En dat was nog het ergste niet geweest, maar dat hij nooit erkend werd, niet meer dan geduld.... Toch had hij gemeend te moeten leven tusschen de allereenvoudigsten, boeren en daglooners. En het zou wel ergens goed voor zijn geweest, maar een arbeider had recht

op moeheid en op slaap, hij niet, want hij had niet gewerkt, volgens hun begrip. Nu kreeg hij heel gunstige critieken in Zweedsche bladen, en over één had hij gehuild, niet als een kind, zooals de menschen gedachteloos zeiden, maar als een veel geknauwd man, die onverwachts weer goedheid ondervindt. Hij zou nu wel in die Noordelijke landen blijven, zijn vriend wilde, dat hij zich zou laten naturaliseeren tot Deen, 'niet omdat je kunt schilderen, maar omdat je een kerel bent.'

Vader voelde natuurlijk niet voor grenzen en nationaliteits-besef, maar hij was dan toch een Hollander, en hij zou wel eens terug komen om zijn kinderen te zien.

- Hij moet niet te lang wachten, zei Brucker, anders zijn de kinderen groot geworden. Maar omdat hij dit niet als aanmerking had bedoeld, voegde hij erbij: Ik zal hem eens schrijven, dat zijn oudste zoon ook al een heele kerel is.

Tony begon zich te verdiepen in het leven aan dat meer. Huisden die menschen in een boerderij of een villa? zijzelf had altijd verlangd aan het water te wonen, veel te roeien en te zwemmen tusschen waterlelies.

Miel fronste zijn wenkbrauwen. - U moet er geen idylle van maken, zei hij, en had even spijt van zijn verhaal, - het is alles echt, en dus ook wel heel nuchter, denk ik.

- Ja, zei Tony, je zult wel gelijk hebben, maar ik ben te oud voor de werkelijkheid.

Is dat een fraze? dacht Miel. Het bleef een oogenblik stil; alle drie beseften ze, dat de avond over zijn hoogtepunt heen was.

Den volgenden morgen kwam de heer Brucker om negen uur op kantoor, en praatte met Miel niet meer over zijn dochter. Alleen 's middags, bij het weggaan, zei hij plotseling: Vergeet ons vooral niet, in 't vervolg.

Het was een drukke dag geweest, Miel liep slenterend naar het restaurant waar hij gewoonlijk at, en verheugde zich op een kop koffie en een cigaret. Een poos zat hij soezend zijn rookwolkjes na te kijken in het warme lokaal, dacht over alle menschen die hem na stonden, maar vaag, zonder duidelijke woorden en hij voorbaat al bevredigd.

Tegen sluitingstijd van de winkels had hij weer de van Baerlestraat bereikt. Otto zit nu voor zijn tentamen te werken, dacht hij, ik had me daar eerst van kunnen overtuigen, maar dan was het te laat geworden voor Eefje. Bovendien.... Neen, hij wilde niet verder denken, hij wilde, voor dit oogenblik nog, zoomaar dom-weg gelooven.

Hetzelfde baby-jurkje, waarop hij gisteren gestaard had. Hij wist hoe Eef zooiets in haar handen hield en ze zei niet: wat snoeperig, maar: een kwartje verdien ik daar wel op, dertig cent, misschien. Moeder was

ook aangestoken en breide voor den winkel de huisvlijt keerde terug.

Nu liep hij naar binnen. Eefje stond bovenop een trap en borg een doos weg. - Do-do, zei ze. Achter de toonbank stond mevrouw Brouwer; Miel groette haar. - lederen avond een andere cavalier? vroeg hij en trok zijn wenkbrauwen op.

De vrouw met het witte haar bleef spelenderwijs ernstig. - O nee, zoo bont maken we het niet, dat zou niet passen bij het cachet van onze zaak.

- En u bent vóór alles zakelijk?

- Jij toch ook?

- Mevrouw, zei Eefje, ik neem dus die groene wol mee naar huis; vier strengen, en een knot parelgrijs, teekent u het even aan? *f* 1.85.

Miel wachtte geduldig; het duurde trouwens niet lang meer.

- Hoor eens, opschieten, zei Eefje, toen ze buiten kwamen, ik moet vanavond nog aan een nieuwe jumper beginnen.

- Denk jij maar aan één ding? vroeg de jongen.

- Hm, nee. Jij wilt natuurlijk over Otto praten, maar daar valt niet zoo veel over te zeggen. We hebben elkaar gezien, dat is tot nog toe eigenlijk alles.

Miel zweeg en dacht na. ‘We hebben elkaar gezien,’ wat was dat scherp uitgedrukt. Maar ook Romeo en Julia, Tristan en Isoude, hadden elkaar enkel gezien, en hielden van elkaar. Wist Eefje zelf hoe reëel en

hoe romantisch ze was? Een straat verder vroeg hij: - En zullen jullie elkaar in 't vervolg dikwijls zien?

Ze antwoordde: - Dat weet ik niet.

Haar houding verwarde hem toch; wat had ik eigenlijk willen vragen? dacht hij. Dat ze hem zoo tegemoet zou komen, daarop was hij niet voorbereid geweest. Maar zag ze het werkelijk zoo eenvoudig als ze hem wilde doen gelooven?

- Hoor eens, Eef, begon hij, Otto's vader is ontzettend rijk.

Ze liep in denzelfden Snellen pas voort. - O, zei ze, weet je het zeker? Maar wat heb ik met Otto's vader te maken?

- Misschien heeft Otto iets met hem te maken.

- Misschien, herhaalde ze.

Nu pakte hij haar arm. - Je doet wel erg kinderachtig.

Ze keken elkaar aan, Eefje grijnslachte en trok haar oogen dicht. - O ja?

Neen, dacht hij, eigenlijk doe je onbereikbaar ‘groot’. Hij zuchtte en liet haar arm los. - Nou, je wilt er dus niet over praten, dat is je goed recht. Alleen: *als* je eens zoudt willen praten, wie heb je dan?

Het bleef een oogenblik stil; toen zei Eefje: - O, ik vecht het wel met Otto uit en mevrouw Brouwer is er ook nog. Met moeder ben ik niet zoo vertrouwelijk, omdat ze mijn moeder is. Als je haar iets vertelt

vergeet ze het niet meer. Ik bedoel: als je dan thuiskomt, moet je aldoor tegen zoo'n wetend gezicht aankijken, begrijp je? aan een moeder raak je de dingen niet echt kwijt.

De jongen was opnieuw verbaasd. - En als je iets aan een broer zou vertellen? vroeg hij na veel aarzelingen.

- O, zei ze luchtig, jij bent een man, en een vrouw moet met een vrouw praten.

Maar toen ze voor het huis stonden, knikte ze hem toe, en hij had in lang niet zoo'n lieven blik in haar oogen gezien.

Begin November werd Eefje achttien jaar. Ze zou dien dag om zes uur vrij krijgen, en had Miel en Greet Izenburg ten eten gevraagd.

Toen Miel om kwart over zessen binnenkwam, zag hij Dolly en de kinderen, en een groote, feestelijk gedekte tafel, de beide meisjes nog niet. Dolly wenkte hem met haar oogen, hij liep ongemerkt de kamer weer uit, volgde haar naar de slaapkamer.

- Hoor eens, Miel, heeft Eefje jou iets verteld over dien Otto Ramscheid?

- Neen, zei hij, maar Otto is een vriend van me. Het viel hem op dat het groote bed er niet meer was; er stonden nu twee smalle, witgespreide bedden, ieder aan een muur. Zoo hebben ze meer ruimte, dacht hij, moeder en Doortje, maar hij zei niets.

- Een vriend van jou, zei ze, en sprak met halve stem, ja, maar hoe zijn de jonge menschen tegenwoordig? Een beetje haastig en wat luider voegde ze erbij: Ik zou niet graag willen dat hij Eefje voor den gek hield.

Hij dacht: Als Eefje maar zichzelf niet voor den gek houdt en wilde ook graag verder denken, maar dat lukte hem niet. Hij keek Dolly aan, voelde zelf het onnoozele van zijn blik, en begreep dat ze meer van hem verwachtte.

- Ben jij daar niet bang voor? vroeg ze.

- Neen, eigenlijk niet, zei hij. Ik heb eenmaal met Otto gepraat, hij was toen heel ernstig. Op dat oogenblik hoorden ze een sleutel in het slot steken.

- Daar is ze, zei Dolly, en liep de kamer uit.

Even later sloeg Eefje haar armen om Miel's hals.

- Dag Michiel Jaapszoon, nou ben ik achttien.

Hij klopte haar zachtjes op haar rug. - Ja kind, nou wordt het erg, houd je maar taai, en veel geluk en zoo. Een oogenblik sloot hij haar in zijn armen, en was er zich wel van bewust, dat Greet Izenburg, die tegelijk met Eefje was gekomen, op hem lette.

Ze gingen al gauw aan tafel. Toen ze de soep ophadden, werd er gebeld; Miel zag Eefje blozen. Hij vroeg haar zacht - hij zat tegenover haar - zit je op heete kolen? Ze glimlachte, ze geeft zich gewonnen, dacht hij, maar ze zei nog zachter terug, met sterk bewegende lippen: Ik heb niets van vader ge-

hoord. Herman, die had open gedaan, zwaaide met een brief: Uit Noorwegen, expresse! en meteen juichten de kinderen.

Eefje scheurde den brief met haar vork open. Rustig nam ze er een groen bankbiljet uit, las den aanhef en het slot, zei toen: de rest kan wachten, allemaal groeten en pracht-recensies in Noorwegen. Hoe veel zou dit waard zijn? alles in één adem.

- Ze is zoo'n geldwolf, zei Miel hoofdschuddend tegen Greetje.

Dolly bracht de schalen op.

- Hoe gaat dat hier? vroeg Greet, toen ze langzaam van het dessert genoten, komt er vanavond nog veel visite?

Miel gaf Eefje een veelbeteekenenden blik. - Dat zullen we moeten af wachten, zei hij, we weten *niets*.

- Jij misschien niet, zei Eefje, ik wel - mevrouw Brouwer komt nog. En Luut? vroeg ze haar vriendin.

- Wel ja, riep Herman, ik zou heel 'Pallas' laten komen! Hij zat met Frits, een broertje van Otto, in de klas, en die beide jongens verlangden vurig naar het studenten-leven.

- Luut wilde mij komen halen, zei Greet.

Miel voelde een plotselingen schrik, Eefje zou toch niet *ook* over Iez denken? Otto was een veel fijnere kerel. Greet bood hem op haar vlakke hand een amandel aan.

- Een philippine? vroeg hij.

- Ja, maar we hoeven niets af te spreken. Nu lachte ze haar jubelend vogelgeluid; - ik zou het toch winnen.

Er kwam koffie - voor de kleintjes met veel melk en room. Eefje had haar brief toch weer tevoorschijn gehaald; eenmaal keek ze peinzend op, Miel zag haar oogen glanzen. Nu zijn we gelukkig, ging het door hem heen, dezen avond - en waarom eigenlijk? Meteen gaf hij zichzelf ten antwoord: Waarom niet?

De kinderen werden luidruchtig.

Terwijl de meisjes nog met Dolly aan 't afwasschen waren, werd er opnieuw gebeld. - Mevrouw Brouwer, kondigde Eefje aan, en zocht Miel's oogen, om hem plagend te kunnen toeknikken. De jongen voelde zijn spanning stijgen: zou Otto niet komen?

- Kind, zei mevrouw Brouwer, je dag is goed, ik heb vijf minuten voor het sluiten je bonte theemuts verkocht. Alsjeblieft. Ze telde drie kwartjes op de tafel neer.

- O, zei Eef met een wijden mond, dat is *bijna* het prettigste, wat me vandaag kon overkomen. U weet wel, moeder, dat ding, dat half mislukte mormel. Haastig wendde ze zich weer tot mevrouw Brouwer.

- Wie heeft hem gekocht?

- Een man. Een groote man, van middelbaren leeftijd, met snorren. En de theemuts *moest* in zijn bin-

nenzak, en *kon* er werkelijk niet in, dat heeft ons beide vijf minuten gekost.

Eefje borg het geld op. - Vandaag word ik rijk, zei ze ernstig. Greet trok haar de banden van haar boezelaar los. - Zoo, *jij* hebt gasten, en we zijn bijna klaar in de keuken.

Eindelijk kwam Otto; Miel zag hem de kamer binnen komen en snel om zich heen kijken. - Dit is mijn moeder, zei Eefje met een klein handgebaar. Moeder, Otto Ramscheid. Mevrouw Brouwer, Greet ken je en de kinderen, Herman, Wim en Doortje.

Otto groette en wenschte geluk, Miel legde hij even een hand op den schouder. Onder zijn linkerarm klemde hij een pakje, dat hij nu overreikte. - Eef, ik geloof dat dit een wensch van je was.

Ze begon het papier af te wikkelen, het werd stil in de kamer. Miel dacht plotseling: Wat zou hij haar wel niet kunnen geven? en voelde twijfel in zich opkomen: wat beteekende deze ‘vriendschap’?

- O, zei Eef, daar ben ik erg blij mee, dank je wel. Het bleek een boek te zijn over ‘De kunst van het ornament’. Ze stak Otto haar hand toe.

De vier jonge menschen verlieten het huis gelijktijdig, maar splitsten zich op den eersten straathoek. Miel en Otto liepen nu samen; een paar minuten spraken ze niet. Toen zei Otto: Het was niet gemakkelijk, iets voor Eefje te koopen, ik mocht hoogstens

twee gulden uitgeven. Dit boek heb ik antiquarisch kunnen krijgen voor *f* 1.90, maar ik zal haar eens zeggen dat ik meer dan een dubbeltje aan mijn schoenen versleten heb, op mijn tochten door de stad.

Miel wist geen antwoord.

- Laat niet merken dat ik het je verteld heb, zei Otto, ik had het eigenlijk niet moeten doen.

- Neen, ik zal mijn mond houden.

- Maar het is merkwaardig, vind je niet? Ze heeft gezegd: je *mag* komen, maar niet als Nabob, ik heb geen zin om een kleur te krijgen, en je hoeft de kinderen niet te épateeren.

- Ja, zei Miel, en toch is ze dol op geld.

Otto antwoordde nadenkend: Ik weet het niet, ze heeft een groote vereering voor jullie vader, en die hecht niet aan geld.

Miel had een gevoel, alsof hij verschrompelde, hij, die zich zoo had ingespannen om geld te verdienen voor de kinderen, voor vader zelfs ook; nu vielen ze hem één voor één af. Een oogenblik vocht hij met zijn gedachten. - Vader hecht niet aan geld, zei hij toen, maar wel aan waardeering en wij menschen, die maar gewoon handel drijven, in oliën en vetten, of in theemutsen en slabbetjes, wij krijgen geen andere waardeering dan het geld, dat we ermee verdienen.

- Daar is iets van waar, zei Otto, maar ieder mensch

krijgt *ook* de waardeering, die hem toekomt. Als jij later trouwt, en je vrouw houdt van je, dan weegt dat op tegen de mooiste critieken van je vader. En vraag een kunstenaar wat hij liever wil: erkenning, desnoods opgevoerd tot een goddelijke vereering, of het gewone menschelijke geluk van vrouw en kinderen.

Ze praatten nog wat voort over dat onderwerp. Na een poosje vroeg Miel: Wat was ook weer ons uitgangspunt? Och ja, Eefje.

- Eefje, herhaalde Otto, en bleef zwijgen.

Toen volgde ieder zijn eigen gedachten.

X

Het was een vries-heldere avond in Februari; Miel zat onder de lamp te lezen. Hij las veel den laatsten tijd, boeken van Otto en Iez, ook wel eens een roman van Tony. Hoewel het Zondag was, had hij niet thuis gegeten, hij was op schaatsen geweest met Tony Brucker, daarna aten ze stamppot bij Dorrius. Tony reed goed, hij voelde zich altijd zoo meegenomen door haar, nu zelfs ook al op het ijs. Toen ze in Ouderkerk stonden, had ze gezegd: Nu gaan we onze krachten verspillen op dien weg naar Abcou. De vaart kronkelde, maar telkens woei de Oostenwind hun pal tegen. Het land was mooi geweest, dacht Miel, die boerderijen tusschen de kale boomen, zoo strak en toch teer van lijn. Een wintersche boom, wat een schamel ding, niet meer dan een geraamte, en toch vol leven.

- Nu terug, zei Tony, naast elkaar, we hebben de wind verdiend. - Ze stak hem zoo moederlijk haar handen toe. En als ze gegeten hadden, legde ze ongemerkt haar beurs onder zijn bereik, en keek of hij het goede gebaar van het betalen al had geleerd. Haar mooie, blanke gezicht had ze op haar handen gesteund, en was wat naar hem toegeschoven.

- Miel, zoodra je een meisje hebt, zal ik je niet meer lastig vallen, maar *nu* kan ik niet helpen te denken: hij is toch *ook* alleen. En ik weet wat ik kan, schaat-

senrijden gaat nog vrij goed, vind je niet? Haar oogen waren beschaduwd geweest, ze leken donker en diep.

- Heel goed, zei hij - en is er wel iets dat u *niet* kan? Ze droeg een zwarte japon met kant aan de mouwen; ze had altijd iets wereldsch', en was toch zoo echt.

- O ja, zei ze, heel veel; de moeilijkheid is, me daarin te leeren schikken. Ik heb oorspronkelijk een heel hoogen dunk van mezelf gehad. - Nu kon hij dat tooneeltje bij Dorrius niet goed kwijt raken, andere menschen hadden nieuwsgierig naar hen gekeken. Het was hem als zag hij het op een schilderij: aan een wit-gedekte tafel een vrouw van achter in de dertig, voornaam van kleuren, het haar bleek-bruin met een rozen gloed. Een jonge man zat bij haar, zijn gezicht zag Miel niet duidelijk, alleen zijn houding: altijd nog jongensachtig onzeker. En toen was het, als speurde hij ook de onmacht van de vrouw in dien smallen jongensrug, haar zijn daar met hem en haar donkere, diepe oogen, die hunkerend bleven.

Er werd op zijn deur geklopt. Zoo was hij in gedachten geweest, dat hij geen voetstap had gehoord.

- Ja!

De vrouw die binnenkwam was Dolly.

- Moeder, zei hij, en ging haar tegemoet.

- Het is hier lekker warm; en dit is dus je kamer, ja, die had ik me wel goed voorgesteld.

Het viel hem op dat ze er oud en zorgelijk uitzag.

- Geeft u mij uw mantel, is er iets bijzonders?

Ze trok haar handschoenen uit, toen haar mantel, en bleef half starend voor zich kijken. - Neen, niets bijzonders. Otto heeft bij ons gegeten, nu zullen hij en Eefje zorgen, dat de kinderen op tijd naar bed komen, ze vinden dat wel grappig voor een keer, Otto wilde er bij de kleintjes zelfs op letten, dat er tanden worden gepoetst. En jij? vroeg ze, we hebben je den heelen dag niet gezien.

Dat klonk lichtelijk klagend, en de jongen was geen klachten van haar gewoon. Hij keek haar vluchtig aan, ze had een stoel bij de kachel geschoven, en warmde haar handen en voeten. - Neen, zei hij, ik ben op het ijs geweest, en heb in de stad gegeten. Meer te zeggen vond hij plotseling niet noodig.

Dolly ging er niet verder op in.

Hij dacht dat ze wel weer over Otto en Eefje zou willen praten, en het maakte hem een beetje kriegel, - alsof er niets anders is dan die twee, zei hij zichzelf. Maar ze bleef nog zwijgen, en aaide den nikkelen kop van de kachel.

- Bent u zoo koud? vroeg hij.

Ze keek op. - Ja, het vriest, acht graden, zeggen de kinderen.

- Ze hebben alle drie, - Eef moet al voor zichzelf zorgen, - alle drie een nieuwe winterjas gekregen en de jongens zijn op goede kleêren gesteld, Doortje niet, dat is een kind.

Miel luisterde verwonderd.

Dolly ging voort: Nou, en een maand geleden moest ik plotseling een nieuwe stofzuiger hebben, de oude vampyr was totaal op - en-ne, nu zit ik op zwart zaad. Zou jij me misschien iets kunnen leenen? Ze glimlachte gedwongen. - Je verdient tegenwoordig zoo goed, tenminste, voor een jongen van jouw leeftijd. Je ben nu meerderjarig, ik zou je een ‘man’ kunnen noemen.

- O ja, zei Miel, als u niet te veel noodig hebt, honderd gulden, bijvoorbeeld? De honderd gulden, die op zijn spaarbankboekje stonden, hadden hem een kapitaal beteekend; nu kromp dat, door moeders woorden, wel erg in, en hij bloosde bij de gedachte dat ze het verwerpen zou.

Maar ze zei: Heel graag, als je die missen kunt. En ik weet niet wanneer ik ze je terug zal kunnen geven.

Mijn eigen geld is natuurlijk erg geslonken, en ik wil niet altijd aan grootvader vragen. Straks zal ik niet meer weten, waarvan ik leven moet.

De jongen dacht aan de onmogelijkheid voor hem, in één jaar meer dan honderd gulden over te sparen.

Dolly steunde haar ellebogen op haar knieën. - Vader zou immers thuis komen, zei ze, in December, toen heb ik onwillekeurig gedacht, dat hij geld zou meebrengen, heel dwaas misschien. Maar ik dacht: als hij zoo normaal doet om terug te komen, dan zal

hij ook... Ze brak af, als was ze te moedeloos om het alles te zeggen.

Miel dacht hardnekkig na. - Het moest toch kunnen, hij *moest* meer kunnen overleggen. In 't begin, toen hij nog maar *f* 40. - verdiende, ja, wierp hij zichzelf tegen, toen had je nog geen nieuwe kleêren noodig. Maar het was toch altijd zijn bedoeling geweest, een klein beetje mee te zorgen voor de kinderen. Nu gaf hij zijn eerstgespaarde honderd gulden, en voelde ze gaan als een gierigaard.

Hij vroeg: Kan u niet wat van tante Jet leenen?

Dolly keek verwonderd op: Van Jet? hoe kom je daarbij?

- Ik dacht dat oom Sander nogal in goeden doen was.

Ze schamplachte. - Tja, maar daarom leenen ze mij geen geld. Ze hebben zoo veel critiek op vader.

De jongen voelde zich driftig worden. - Des te meer reden om u te helpen. Maar toen beet hij op zijn lippen en dacht: u valt vader immers ook af. Er viel een stilte.

Miel bukte bij de kachel en porde in het vuur. Hij voelde lust, al die helder gloeiende kolen door het rooster te zien vallen, maar bedwong zich. Terwijl hij zich weer oprichtte, vroeg hij: Hoe gaat het tusschen Eefje en Otto?

Dolly antwoordde niet onmiddellijk. - Och, ik geloof dat Eef hem niet hebben wil.

- Wàt zegt u?

- Ze laat het zich zoo'n beetje aanleunen, maar ze lijkt me meer in haar schik met Greet, de vriendin, dan met dezen pretendent.

- Ze schijnt er vader toch over te hebben geschreven.

Dolly trok met haar schouders. - Zoo, nou ja.

Na eenige aarzeling vroeg Miel: Mag u Otto niet?

Ze schoof haar onderlip naar voren. - Ik? wat komt dat er op aan?

Op dat oogenblik vond de jongen haar onbegrijpelijk, en bijna afstootend.

- Ze is uw dochter, zei hij.

Dolly legde haar hoofd tegen de rugleuning van haar stoel, haar gezicht was vaal bleek. - Ja, en waar ik tegen ben, daar zal zij vóór zijn.

Even bleef het stil. - Ik ben niet tegen Otto, maar ik laat niets merken. Een arme moeder verliest haar kind op de zekerste manier door haar een rijk huwelijk te laten doen.

- Moeder, dacht de jongen. Hij voelde verzet in zich tegen die woorden, en liefde voor haar, die ze zoo bijna barsch had uitgesproken.

- Maar Eefje, begon hij, en wist niet verder.

Na een oogenblik probeerde hij het nog eens.

- Als u geestelijk arm was, dom, ongevoelig; maar nu....

- Vergeet het maar weer, zei Dolly. Opnieuw stak

ze haar handen uit naar het vuur. - Eef is een goed kind, maar nog zoo jong

Even later stond ze op. - Ik moet naar huis.

- Zal ik u brengen? vroeg hij.

- Doe dat maar niet, het is koud. Wanneer krijg ik het geld?

- Morgen? Hij hield haar mantel op.

- Goed. Kom dan eten als je wilt, rolpens met roode kool.

- Ja, graag, ik zal licht maken.

Hij volgde haar de trappen af.

- Je krijgt het geld zoo gauw mogelijk terug.

- O, daar is anders geen haast bij. Dag moeder, tot morgen.

Met even omhoog getrokken schouders liep ze weg.

Hij wilde zich weer aanwennen, haar ook in gedachten ‘moeder’ te noemen.

Een paar dagen later; het dooide, en er viel een natte sneeuw. Toen Miel op zijn kamer kwam, snoof hij een sterke roetlucht op; de kachel was koud. De woorden van een oude onderwijzeres schoten hem te binnen, met die bijzondere stembuiging, waarmee hij ze haar bij iedere gebroken griffelpunt had hooren zeggen: ‘dat zijn van die kleine tegenslagen....’ Jawel, maar zijn avond werd hierdoor bedorven. Toen bedacht hij, dat er iets in den Stadsschouwburg ging, waarover hij had gehoord, mijnheer Brucker was er met Tony geweest.

Twee minuten later liep hij weer buiten.

Hij hield van het tooneel, en hij kon er zich aan ergeren. De schmink haatte hij, de ‘permanent wave’ en de altijd correcte vouw-in-de-broek, maar een goed acteur kon hem door het kleinste gebaar verrukken. Het meest kantte hij zich misschien tegen overdrijving, in welk opzicht ook, ieder teveel stuitte hem onmiddellijk; maar een tekort maakte hem op den duur neerslachtig.

Hij nam een plaats op den hoogsten rang, en zat tot zijn groote voldoening op de voorste rij: ver voorover leunend kon hij zoo, behalve het tooneel, ook de zaal bespieden.

Hij was op het uiterste nippertje gekomen, het gordijn werd weggetrokken zoodra hij zat. Een kamer, gelukkig, een kamer was altijd het beste; tooneel-tuinen leken gewoonlijk naar niets. Een vrouw en een man komen binnen, de vrouw hooghartig, de man blijkbaar ‘geladen’. Kijkt of de deur goed dicht is, - te dik-op, dat. - Je hebt je meer dan dwaas aangesteld, onzinnig, hoor je, en als je dat nou maar van me wilde aannemen....

- O ja, zegt de vrouw met heel weinig stem, zoo onverschillig mogelijk, - in jouw oogen was dat natuurlijk ‘dwaas’.

Ze boeide Miel, hij las bij voorbaat de woorden uit haar houding af. Zijn armen wijd-uit op de balustrade, zijn kin op zijn handen, zijn knieën tegen het har-

de houten beschot, zoo zat hij en keek.

Toen het gordijn viel, loosde hij een diepe zucht. Klappen deed hij niet, daarvoor was dit spel nog te onbeslist, te willekeurig verbroken, zoodat hij er nog geheel in voortleefde. Hij tuurde naar de zware plooien van het gordijn, prevelde wat, had een glimlach, een onwillekeurig hoofdgebaar. Lang hoefde hij trouwens niet te wachten, hetzelfde tooneel keerde weer, het stuk ging voort. Het werd nu kleuriger, er traden meer personen op, de dialoog was geestig, maar de groote lijn ging wat verloren. Dit hinderde Miel, hij kon niet naar alle spelers tegelijk kijken, en hij had het gevoel dat ook Lyda, de jonge vrouw, er niet meer voortdurend in was, ze tastte te vaak en veel te vluchtig naar haar kapsel. Hm, dacht hij, mijnheer Brucker had dit samenspel geroemd, maar wàt speelden deze menschen samen? de verwikkelingen die ontstonden, leken hem onnoodig.

Na het tweede bedrijf stond hij al gauw op en keek de zaal in. Beneden, in de stalles, zag hij allereerst Otto, toen, naast hem, Eefje, daarnaast de heer Ramscheid. De vrouw aan Otto's andere hand zou zijn moeder kunnen zijn. Dus Eefje was in hun midden opgenomen, ze ging met haar aanstaande schoonouders uit. *Hem* had ze daarover niet verteld. Hij wilde naar haar toe, tegenover haar staan, misschien met den vader praten. Nu schoven ze de rij uit; Eefje droeg een witte blouse, waarschijnlijk

weer zooiets dat ze zelf gemaakt had, en een fluweelen rok, dien hij moeder veel had zien dragen, geen zwart, heel donker grijs-bruin. Nu wendde ze haar hoofd om en praatte over haar schouder met Otto's vader, die aandachtig wat naar haar toeboog, als om geen woord te verliezen.

Miel wist dat hij van zijn hoogen rang af beneden niet zou worden toegelaten, maar hij wilde het probeeren. De eerste trappen nam hij zonder weerstand, toen trad hem een suppoost in den weg. Ze praatten een oogenblik, en de jongen ging vlug verder. De toon doet het hem, dacht hij, fooien geven is zoo vernederend.

In de groote foyer moest hij even rondkijken, voor hij de Ramscheid's zag. Ha, ze hadden een tafeltje bemachtigd. Er kwam een feestelijk gevoel over hem; hij schoof tusschen de menschen door, stond voor Otto's vader.

- Kent u me nog? Miel van Reewijk.

- Natuurlijk, jongen, hoe gaat het?

Hij werd aan mevrouw voorgesteld, een aardige vrouw, dacht hij, pientere oogen, en rustig.

- Waar zit je? vroeg Otto.

- Ergens in de lucht; ik vond het grappig, om even naar hier door te dringen.

- Was je verbaasd ons te zien? vroeg Eefje. Voor mij is het ook onverwachts, Otto kwam me van den winkel halen, ik moest ineens mee.

Miel vertelde van de roetlucht in zijn kamer, en van de onbehagelijke temperatuur.

- Een warme stank is nog te verdragen, zei mijnheer Ramscheid, een koude niet.

Ze praatten wat over het stuk, en over andere spelers, die ze gezien hadden, maar al gauw voelde Miel dat mevrouw Ramscheid hem aankeek, en hem als 't ware binnen den cirkel van haar aandacht trok.

- Hoe zijn de berichten van uw vader? vroeg ze.

- Wel goed, mevrouw. Hij had terug willen komen, in December, maar toen kwam er weer een tentoonstelling in Oslo, waar hij kon exposeeren.

- Ik zou graag eens wat meer werk van hem zien, we hebben dat schilderijtje met die visch in de rotsholte.

- Dat weet ik, zei hij. Ze keken elkaar een oogenblik peilend aan.

- Schildert u ook?

- Nee mevrouw, ik word handelsman. In een flits dacht hij aan Tony Brucker.

- Eefje heeft wel eenig talent in die richting, zegt Otto, misschien juist zooveel als haar te pas zal komen bij haar werk.

Hij glimlachte. - Eef is heel zakelijk. Maar meteen voelde hij zich trotsch op haar. Hij zag mevrouw Ramscheid naar haar kijken. - Ik ben blij voor Otto, zei ze toen, hij heeft nooit een zuster gehad, en het studentenleven geeft ook zoo'n mannelijke om-

gang, deze jonge verloving is waarschijnlijk heel goed voor hem.

Beschouwt u het al als een verloving? vroeg Miel. Ze had een vaag handgebaar. - Het schijnt publiek te zullen worden als Otto door zijn doctoraal is, de ouders worden daar tegenwoordig niet meer in gekend, gelukkig, - het ontneemt ons een verantwoordelijkheid, die we toch niet konden dragen.

- Geen zware gesprekken daar in die hoek, zei Otto.

Er begon een bel te luiden. - Onder het wegloopen zei mijnheer Ramscheid tegen Miel: Je hebt een kranige zuster. - Hij had plotseling behoefte aan een enkel woord van Eefje zelf, het leek alsof ze hem ver kwam te staan, nu deze menschen haar zoo prezen. Hij deed een stap dichter naar haar toe. - Heb je plezier, Eef? Nu zag hij haar gezicht, zijn woorden werden banaal en leeg voor den glans van haar oogen, de welving van haar rustig gesloten mond, het gladde, hooge voorhoofd. Ze knikte bijna onmerkbaar, maar pakte plotseling zijn neerhangende hand.

- Dag, zei ze.

Hij liep toen zonder groet weg, zijn borst was een oogenblik te vol om te ademen.

Terug naar huis, door de avondstad. Even hadden ze nog staan praten buiten den schouwburg, Otto had zijn arm door dien van Eefje gestoken.

- Drinken we nog iets, vrouw, waar wil je zitten?

- Ik geloof, zei mevrouw, dat Eefje naar huis wil.

- Ja, eigenlijk wel, anders heb ik morgen zoo'n slaap. Ze waren in een taxi weggereden.

Voor Miel had het voornaamste stuk zich in den foyer afgespeeld; de rest leefde nog wel daarnaast in zijn herinnering, maar alsof hij het lang geleden had gezien. Een geestig stuk, ja, maar Eefje....

- Ik geloof dat ze Otto niet hebben wil, had moeder gezegd. Hij glimlachte een heel klein beetje spottend. Romeo en Julia, ze hadden elkaar gezien, dat was genoeg, en wederzijdsche familie bestond er niet. Eef wist nu wel dat Otto het meende, even echt als zij.

Het sneeuwde niet meer, maar een koude, vochtige wind woei in zijn rug en om zijn hoofd. Op de gracht liepen weinig menschen; toch kreeg Miel geen gevoel van rust, lichten flikkerden in het water, over de bruggen reden de auto's met schel signaal. Een onrust woelde door zijn geest, hij voelde een drukkende pijn op zijn slapen. Eefje en Otto, de kinderen thuis bij moeder, vader ver weg, die exposeerde in Oslo en had mooie critieken; hij, Miel, was eenzaam, zelfs zijn gespaarde geld had hem in den steek gelaten. Hij schamplachte even. Onzinnig, dat je geld zou kunnen voelen als een kameraad en toch had het er iets van. Otto zou hij als vriend wel moeten missen, en Iez....

Toen stond plotseling het beeld van Greetje voor hem, ze lachte, natuurlijk, maar de lijnenvan haar gezicht waren strak, - die rechte neus onder het rechte voorhoofd. Hij zag hoe ze haar hand naar hem ophield, hij hoorde haar weer zeggen: We spreken niets af, ik win het toch. Nou ja, dat had ze heel letterlijk bedoeld. Hij dacht aan haar omdat ze het eenige meisje was dat hij kende, de eenige van zijn leeftijd. Vroeger waren er wel meisjes in zijn klas geweest, maar die had hij uit het oog verloren. Haar lachen was heel bekoorlijk en de ernst van haar oogen daarbij, maar hij had tot nog toe nooit aan Greetje gedacht. Eens had Iez over haar gepraat, hij was dat al lang weer vergeten. Dat ze zijn stemmingen raadde, of zooiets, zijn gevoelens misschien zelfs wel. Och ja, een vrouw stelde zich graag in op een ander. Maar hij was eenzaam.

Moeder zou in 't vervolg wel al zijn spaarduitjes noodig hebben voor de kinderen. Hij trok met zijn schouders. Het was toch ook zijn bedoeling geweest, voor hen te zorgen, een tehuis voor hen op te bouwen. Tja, wat een illusies. En nu voelde hij zich eenzaam? of te zwaar belast? Misschien beide.....

Hij kwam op zijn kamer, waar het nog altijd naar roet rook. Hij duwde een raampje open, ging er met zijn gezicht voor staan. Altijd hetzelfde: de wind, en de bedorven, miskleurde stadshemel, hij zou buiten willen zijn, en schilderen.

Onzin, hij kon niet schilderen. - Nee mevrouw, had hij gezegd, ik word handelsman. Natuurlijk, over twee jaar moest hij zelfstandig kunnen zijn. En dan, in zijn vrijen tijd.... en hij zou dat profiel van Greet wel altijd kunnen.... Hij stootte een luide zucht uit. - Ik moet eerst slapen, dacht hij, ik heb hoofdpijn, en ik wind me op als een gek.

Hij sloot zijn oogen en liet den avondwind over zijn gezicht spelen, zijn mondhoeken trokken naar omlaag, hij wist niet meer of hij eenzaam, of heel gelukkig was.